

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studijní program Sociální a kulturní ekologie

Bc. Michaela Babišová

Univerzita za dob klimatické krize

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze dne 7. 1. 2022

Bc. Michaela Babišová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi, Ph.D. za vstřícný přístup a podnětné vedení práce. Velký dík patří také členkám a členům kolektivu Univerzity za klima, kteří mi dovolili převyprávět jejich vzpomínky.

Abstrakt

Tato kvalitativní diplomová práce se věnuje procesu etablování agendy udržitelnosti v institucionálním kontextu Univerzity Karlovy v době klimatické krize. Studentská iniciativa Univerzity za klima, které jsem součástí, v rámci Okupační stávky za klima v listopadu 2019 upozornila na nutnost přehodnotit a měnit chod instituce s ohledem na své vnitřní i vnější fungování, svým konáním spustila a akcelerovala několik procesů na akademické půdě. Iniciativa prostřednictvím protestní formy jednání téma politizovala a přinutila tak širší škálu aktérů, aby se k problematice vztáhli. V práci vycházím z konkrétních příbuzných proudů, které spojuje kritika hegemonního politického systému ve vztahu k environmentálním otázkám [např. Swyngedouw 2011, Fisher 2009, Žižek 2006], a zasazují ji do kontextu post-normální vědy, která je jednou z demokratizačních tendencí, které ve vědě otevírají možnosti konfrontace různých přístupů a dialogů s různými společenskými skupinami. Tento přístup reflektuje vstup vědy do komplexní problematiky zahrnující sociální otázky [Funtowicz, Ravetz 2002]. Velkou měrou se zabývám v teoretické části sociálními hnutími se zaměřením na radikální environmentální hnutí [např. Doherty 2002, Merchant 2005, Wahlström et al. 2013, De Moore et al. 2021]. Cílem předkládané práce je metodou analýzy aktérů určit a popsat klíčové aktéry výše zmíněného procesu a pomocí rekonstrukce událostí okupační stávky a procesu vyjednávání, který následoval, učinit vyjednávání transparentnějším. Datově práce čerpá ze série hloubkových i neformálních rozhovorů, pozorovaného zúčastnění, analýzy mediálních výstupů a formálních i neformálních textových dokumentů souvisejících s aktivitou jednotlivých aktérů.

Klíčová slova: klimatická krize, environmentální hnutí, přímá akce, univerzita, depolitizace, analýza aktérů

Abstract

This qualitative diploma thesis deals with the process of establishing the sustainability agenda in the institutional context of Charles University in connection with the climate crisis. The student Initiative Universities for Climate, of which I am a part of, drew attention to the need to reconsider and change the operation of the institution with regard to its internal and external functioning during the Occupation Strike for Climate in November 2019. The initiative politicized the issue through a protest form of negotiations, forcing a wider range of actors to relate to the issue. My work is based on specific related theoretical frames, which are united by criticism of the hegemonic political system in relation to environmental issues [e.g. Swyngedouw 2011, Fisher 2009, Žižek 2006]. I place the research in the context of post-normal science, which is one of the democratization tendencies in science that open up the possibility of confronting different approaches and dialogues with different social groups. This approach reflects the entry of science into complex issues involving social issues [Funtowicz, Ravetz 2002]. In the theoretical part, I deal to a large extent with social movements with a focus on radical environmental movements [e.g. Doherty 2002, Merchant 2005, Wahlström et al. 2013, De Moore et al. 2021]. The aim of the presented work is to identify and describe the key actors of the above-mentioned process using the Actors Analysis method and to reconstruct the events of the occupation strike and the negotiation process that followed to make the negotiations more transparent. Data work draws on a series of in-depth and informal interviews, observed participation, analysis of media output and formal and informal text documents related to the activities of individual actors.

Key words: climate crisis, environmental movement, direct action, university, depoliticization, actor analysis

Obsah

1.	Úvod	9
2.	Klimatická krize	12
2.1.	Příčiny a projevy klimatické krize	13
2.2.	Klimatická spravedlnost	16
2.3.	Post-politika a depolitizace environmentálních témat	18
2.4.	Krize individualizované společnosti	22
3.	Sociální hnutí	26
3.1.	Kontext sociálních hnutí	27
3.2.	Od davu k hnutí	28
3.3.	Teorie nových sociálních hnutí	30
3.4.	Environmentalismus a environmentální hnutí	32
3.5.	Ekologické hnutí přímé akce	34
3.6.	Repertoár protestního jednání	38
3.7.	Stručný přehled vývoje současného klimatického hnutí	40
4.	Univerzita	43
4.1.	Historické vymezení pojmu	44
4.2.	Chrám - výtah - pojišťovna	46
4.3.	Univerzita jako sociální aktér	49
4.4.	Akademická struktura Univerzity Karlovy	53
5.	Proměny konceptu udržitelnosti	54
6.	Analýza aktérů	58
6.1.	Vymezení výzkumu	58

6.2.	Metodologie.....	60
6.3.	Zdroje a tvorba dat.....	62
6.4.	Organizace a analýza dat.....	65
6.5.	Subjektivní reflexivita a etika výzkumu.....	66
7.	Univerzity za klima.....	69
7.1.	Stávky za klima Fridays for Future.....	69
7.2.	Zrod Univerzit za klima.....	72
7.3.	Mimopražské buňky Univerzit za klima.....	75
7.4.	„Máme holé lesy“.....	79
7.5.	„Nechceme oteplování, ani Zimu“.....	90
7.6.	Výzva předsednictva Akademického senátu UK.....	95
8.	Studentská opoziční platforma.....	99
9.	Navazující jednání v Akademickém senátu.....	104
10.	Pracovní skupina Udržitelná UK.....	109
11.	„Evolučně, ne revolučně“.....	113
12.	Česká asociace pro udržitelné univerzity.....	119
13.	Závěr.....	122
14.	Literatura.....	127
15.	Přílohy.....	137
15.1.	Projekt.....	137
15.2.	Obrazové přílohy.....	141
15.3.	Seznam obrázků.....	149
15.4.	Tabulka rozhovorů.....	150

1. Úvod

Když mi bylo pět let, babička mě vzala na návštěvu k tetě Jarce. Návštěva (promiň babi, promiň teto Jarko) nebyla z nejzáživnějších a já si vydupala, že vezmu na procházku na vodítku Jarčina psa Julču. Julča byla hodně svérázná, silná, větší než já a odmítala kohokoliv poslouchat. Obě moudré ženy mě opakovaně varovaly, že Julču *neudržím* a že se mi vysmekne, uteče, vběhne někomu, *nedej bože*, pod auto, což bude znamenat konec pro auto, lidi v něm, no a samozřejmě i pro tu Julču. Já jsem se ale nedala a urputně vystavěla hradbu slibů tak vysokou, způsobem tak otravným, že mě nakonec snad i rády nechaly jít. Pyšně jsem Julču vedla po Padochově na vodítku asi tak 30 vteřin. Vzápětí sebou šklubla a tryskem se rozběhla. Mísil se ve mně šok z naplnění pro mě *proroctví*, pro dámy *predikce*, s touhou nedat jim za pravdu i tváří v tvář situaci, a já se rozhodla, že Julču na vodítku zkrátka *udržet musím*. Stala se z toho jednak otázka cti a jednak jsem ji nemohla pustit, aby nevběhla pod to auto! A tak Julča lítala po Padochově, vláčela mě za sebou na vodítku, koukala jen před sebe, a tak nemohla vidět, jak velké a hluboké krvavé rány zdobně prošívané šterkem už mám na kolenou, bříše a od hasičky i na obličej. Nezastavila se a neudělal to ani nikdo, kdo nás zahlédl. A já ji pořád nepouštěla, aby nedošlo k tomu *katastrofickému střetu s autem*. Dobrodružství skončilo paradoxně skřípěním brzd auta, které nás málem s Julčou nakonec srazilo obě.

Důvod, proč líčím příběh s Julčou je, že téměř pokaždé, když slyším někoho mluvit o tom, že v kapitalistickém expanzivním ekonomickém systému můžeme současnou klimatickou krizi řešit sérií drobných individuálních, ideálně dobrovolných krůčků, vybavím si, s jakou rychlostí a neúprosností mě pes vláčí. Ten obraz se mi zkrátka vyjeví před očima. Dodnes mám kousek šterku v koleni jako upomínku na to, jak zbytečné bylo snažit se udržet něco, co od začátku udržitelné nebylo.

Rok 2018 pro mě byl v mnoha ohledech formativní. Z toho, jaký obor jsem si k navazujícímu magisterskému studiu vybrala, lze odtušit, že problematika

ochrany životního prostředí a vztahování se k jeho nelidským složkám, není to nové, co do mého života vstoupilo. Série studentských stávek za klima Fridays For Future od začátku měla mou pozornost a společně s několika vysokoškoly, kteří stávky podporovali, jsme se začali organizovat ve snaze dát vysokoškolskému bloku na stávkách lepší formu s doprovodným programem, posunout téma do vysokoškolských struktur a získat pro něj podporu akademické obce. Vznikla iniciativa Univerzity za klima. To nové a důležité co přišlo, bylo zjištění, kolik mladých lidí se už odmítá nechat vláčet a jak moc nám spolupráce a solidarita pomáhá překonávat beznaděj každodennosti.

Historik Jiří Fiala označil za těžký hřích 20. století „...zřeknutí se odpovědnosti za svět, v němž žijeme, delegování pravdy do říše objektivit.“ Stejným způsobem odsuzuje domněnku, že pouhým hromaděním izolovaných vědeckých poznatků dosáhneme něčeho jiného, než jejich hromady [Fiala 1993]. Pokud se jedná o největší hřích století dvacátého, pro mě představuje jednu z největších obav a rizik století současného.

Univerzity ve světě začínají globální hrozbu klimatické krize reflektovat, a to nejen s ohledem na své vnitřní fungování, ale prostřednictvím posílení své třetí i čtvrté role v této oblasti směrem k veřejnosti. Následování konceptu udržitelnosti se i v České republice začíná stávat otázkou institucionální prestiže a trendem hodným implementace, což dokazuje postup například České Zemědělské univerzity, Univerzity Palackého v Olomouci nebo brněnské Masarykovy univerzity. Častěji se také setkáme, zejména u významných zahraničních univerzit typu ETH Zürich, Freie Universität Berlin nebo University of Oxford, s praxí oddělení, jejichž agendou je otázka udržitelného rozvoje univerzity s ohledem na její celospolečenské působení označované termínem *sustainability units*.

V listopadu 2019 jsme s kolektivem Univerzity za klima uspořádali Studentskou okupační stávku za klima v budově Filozofické fakulty. Kolektiv zvolil datum symbolicky ve vztahu k 30. výročí oslav 17. listopadu 1989. Forma

protestu i volba práce se symbolikou revolučního studentstva vyvolala vlnu kontroverze na akademické půdě, ale i v očích veřejnosti, a to zejména v souvislosti s několikadenní symbolickou okupací vstupní haly historické budovy Karolina, kde sídlí Rektorát Univerzity Karlovy. Univerzity za klima kromě řešení klimatických otázek požadovalo odstoupení Rektora Zimy, s ohledem na množství zejména etických kauz, s kterými byl v té době spojován. Studentská iniciativa svým protestem téma politizovala a jeho radikalita přinutila množství aktérů na akademické půdě vztáhnout k němu svou pozornost, což vedlo k započetí několika procesů v rámci univerzity.

V práci vycházím z konkrétních příbuzných proudů, které spojuje kritika hegemonního politického systému, a zasazuji ji do kontextu postnormální vědy. Nejen v tom smyslu, že stavím na předpokladu, že absolutní objektivnost vědy je nedosažitelná a snažím se reflexivně pracovat se svou angažovanou pozicí, kterou využívám k dosažení pestré škály dat. Ale také v tom smyslu, že univerzitu vnímám jako odpovědnou instituci a aktéra, který není z politických či společenských vztahů vyvázán a měla by proaktivněji reagovat na výzvy současného světa.

Předmětem zájmu této práce jsou aktéři na půdě Univerzity Karlovy, kteří usilují o to, aby byla otázce klimatu věnována náležitá pozornost. Dále pak vnitřní orgány instituce, jejichž pravomoci umožňují v tomto procesu přijímat rozhodnutí a v neposlední řadě závazné i nezávazné dokumenty a strategické rámce, v jejichž mantinelech se univerzita při svém fungování i rozvoji pohybuje.

Jedním z cílů předkládaného kvalitativního výzkumu je rekonstrukce událostí kolem studentské okupační stávky za klima a určení témat, která byla pro iniciativu stěžejní, a procesy, které jejich konání spustilo či posílilo, případně k jakým opozičním aktivitám vedlo. Dalším cílem je zmapování procesu vyjednávání udržitelnosti na půdě Univerzity Karlovy v Praze a analýza aktérů, kteří jsou v tomto procesu zapojeni. Zdrojem dat pro můj výzkum je série hloubkových i neformálních rozhovorů, pozorované

zúčastnění, analýzy mediálních výstupů a formálních i neformálních textových dokumentů souvisejících s aktivitou jednotlivých aktérů.

V teoretické části práce postupuji od konceptů zabývajících se příčinami klimatické krize v současném společenském uspořádání, přes popis procesů spojených s post-politikou a depolitizací, sociálních hnutí, po výklad pojmu univerzita v souvislostech s jejími rolami a uzavírám ji kapitolou o proměnách konceptu udržitelnosti. V úvodu empirické části přibližuji průběh výzkumu se zaměřením na metodu analýzy aktérů. V následujících kapitolách rekonstruuji průběh stávky i proces vyjednávání v rámci Akademického senátu UK a jeho Sociální komise a mapuji aktéry, kteří na scénu vstupují, jimiž jsou Studentská opoziční platforma, Pracovní skupina „Udržitelná UK“, která se zformovala dle principu bottom-up, a v neposlední řadě Česká asociace pro udržitelné univerzity, která dosud není právně zavedeným spolkem, ale dění na univerzitě rovněž ovlivnila. V empirické části sleduji chronologickou linku a popisu aktérů se věnuji v místech, kdy se k událostem, které rekonstruuji, připojují.

2. Klimatická krize

Stabilní zemědělství, města, národní státy, informační technologie a veškeré další podoby moderního světa se stačily rozvinout během dlouhé, klimaticky šťastné éry. Ty časy jsou pryč.

Raj Patel a Jason W. Moore

Současná ekologická krize představuje pro přírodu i lidstvo bezprecedentní výzvu. Je již zřejmé, že ať se národní státy a globální mezinárodní organizace odhodlají k jakýmkoliv postupům, toto století bude obdobím nevratných a tvrdých změn. Z důvodu vážnosti tohoto stavu užívám

ve své práci spojení *klimatická krize* namísto pojmů *globální změny klimatu* či *klimatická změna způsobená člověkem*.¹

2.1. Příčiny a projevy klimatické krize

Klima přirozeně ovlivňují astronomické i další přírodní faktory. Například změny oběžové dráhy Země kolem Slunce (tzv. Milankovičovy cykly), výkyvy ve sluneční aktivitě, změny v uspořádání kontinentů a desková tektonika [Moldan 2015]. Dopad lidské činnosti na klimatické podmínky naší planety se však historicky stupňuje.

Zásadním milníkem ve vývoji lidstva byla průmyslová revoluce, která předznamenala počátek globální industriální epochy. Pro její pojmenování se ustálil termín *antropocén*, který byl v této souvislosti poprvé navržen Paulem Crutzenem a Eugenem Stoermerem [Moldan 2015]. Cílem autorů bylo zdůraznit, že *antropos* (řecky člověk) svým chováním ovlivňuje zemskou atmosféru způsobem tak zásadním, že je nutné moderní dějiny lidstva prohlásit novou geologickou epochou. Jason W. Moore však přichází s kritikou teorie antropocénu a spojuje ji se dvěma zásadními důvody. Koncept staví environmentální biosférické důsledky lidské činnosti nad vztahy, které tyto důsledky zapříčiňují. Jako příčiny klimatické krize či úbytku biodiverzity tedy určují pouze fenomény jako industrializaci, urbanizaci či populační růst, Moore zdůrazňuje rovněž karteziánský dualismus. Koncept antropocénu pohlíží na lidstvo jako na kolektivního aktéra, což vede k přílišnému zjednodušení. Za příčinu současné ekologické krize považuje Moore nástup globálního socioekonomického systému – kapitalismu. Pro tuto epochu tedy užívá termín *kapitalocén* [Moore 2015:175].

---

¹ Britský deník The Guardian vydal v roce 2019 prohlášení o šesti jazykových změnách týkajících se publikování o klimatu. Patří mezi ně nahrazení pojmu *klimatická změna* termínem *klimatická krize* a místo výrazu *klimatický skeptik* trvale zavedli termín *popírač klimatické krize*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/17/why-the-guardian-is-changing-the-language-it-uses-about-the-environment> [citováno 7-9-2021].

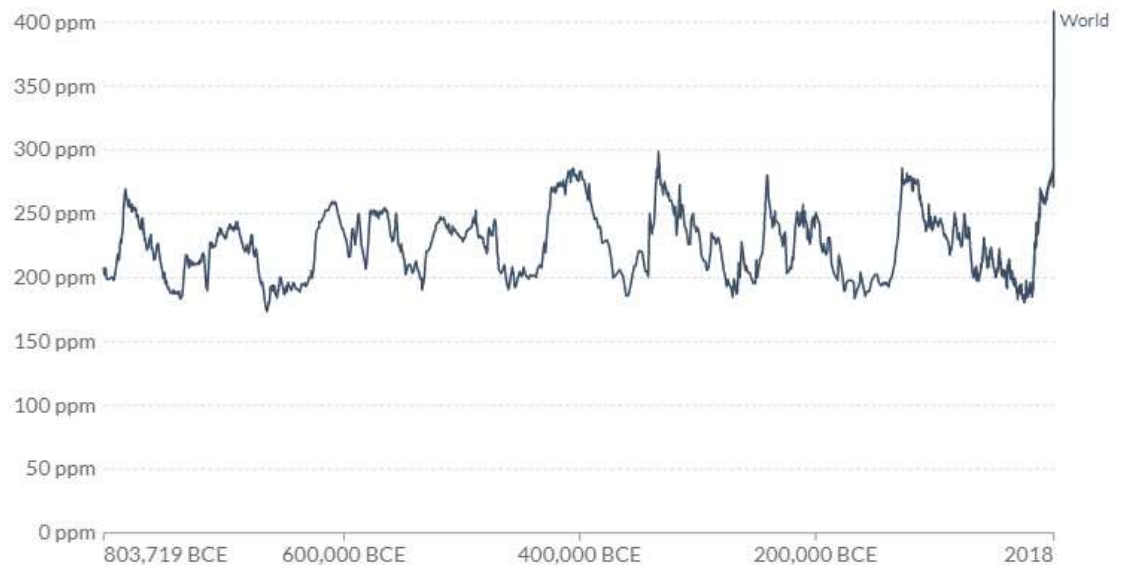
K hledání příčin ekologické krize v kapitalistickém uspořádání společnosti nás vedou i myšlenky filozofa známého jako zakladatele směru sociální ekologie Murraye Bookchina. Východiskem tohoto směru je myšlenka, že všechny ekologické problémy jsou problémy sociální. Bookchin spatřuje hlavní původce současné krize v hierarchickém uspořádání, především států, a komodifikaci všech věcí i vztahů. Hierarchické uspořádání společnosti ovlivňuje život lidí a jejich vztahy způsobem, který následně předurčuje jejich vztah k přírodě. Povýšenectví určitých vrstev společnosti nad jinými vytváří šablonu pro stejné chování člověka k přírodě a je tedy původcem tohoto kořistnického vztahu [Bookchin 1982].

Mezi základní jevy zrcadlící dopad na přírodu spojované s epochou antropocénu patří výrazné a náhlé člověkem způsobené narušení přírodních cyklů prvků jako jsou uhlík, dusík a fosfor. Dále se jedná o environmentální změny způsobené narušením těchto cyklů jako je nárůst globální teploty, stoupaní hladiny oceánů a jejich okyselování nebo rychlé změny v biosféře jak na souši, tak v mořích, v důsledku ztráty přirozeného prostředí [Schellnhuber, Crutzen, Clark 2004].

Svou závislostí na spalování fosilních paliv, těžbě dřeva v deštných pralesích či masovém intenzivním chovu hospodářských zvířat vytváří stávající systém ohromné množství skleníkových plynů. Příčinou současného stavu planetárního klimatu a s ním souvisejících jevů je zesilování skleníkového efektu atmosféry vlivem nárůstu koncentrace takto vyprodukovaných plynů [např. Moldan 2015].

Atmospheric CO₂ concentration

Global average long-term atmospheric concentration of carbon dioxide (CO₂), measured in parts per million (ppm). Long-term trends in CO₂ concentrations can be measured at high-resolution using preserved air samples from ice cores.

Source: EPICA Dome C CO₂ record (2015) & NOAA (2018)

OurWorldInData.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions • CC BY

Obrázek 1 Koncentrace oxidu uhličitého

Zvláštní zpráva IPCC ke globálnímu oteplení o 1,5 °C z října 2018 představovala donedávna nejúplnější a nejaktuálnější zhodnocení scénářů zmírňování změny klimatu v souvislosti s Pařížskou dohodou. Ve zprávě je uvedeno, že pokud chce mít lidstvo přiměřenou naději na udržení zvýšení globální teploty pod 1,5 °C do roku 2100 (bez překročení této hranice nebo pouze s minimálním překročením), je nutné dosáhnout nulových čistých globálních emisí skleníkových plynů nejpozději do roku 2067. Dále je nutné do roku 2030 snížit globální emise skleníkových plynů nejvýše na 27,4 Gt CO₂ eq ročně.² V současnosti se globální množství emitovaného CO₂ pohybuje kolem 36 Gt.³

Začátkem srpna 2021 byla publikována šestá hodnotící zpráva IPCC, která přinesla zejména konkrétnější informace ve vztahu k místnímu

² Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/sr15/> [citováno 18-1-2020].

³ Dostupné z: <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#how-have-global-co2-emissions-changed-over-time> [citováno 18-1-2020].

hodnocení rizik a vytvořila nový vysvětlující rámec pro přírodní jevy typu záplavy a sucho ve vztahu ke společnosti a ekosystémům.⁴

Nedá se říct, že nedostatek informací či vědeckých poznatků znemožňoval lidstvu předejít současnému stavu. Existují všeobecně dostupná vědecká data, která nám již několik desetiletí podávají zprávy o klimatických trendech a mnoha dalších ekologických hrozbách. To, co lidstvu stálo a dodnes stojí v cestě, jsou hospodářské zájmy soukromých aktérů podpořené neochotou i neschopností vlád přijímat dlouhodobá a koncepční rozhodnutí, která by odpovídala naléhavosti situace. Přestože planetární historie svědčí o cyklickém opakování jevů zásadně proměňujících globální klima, v minulosti byla příčinou sama příroda. V současnosti se zdá být jádrem problému nespravedlnost. Doba, kdy byla příroda jakožto předmět zkoumání přenechána čistě přírodovědným oborům, je proto u konce. Období antropocénu s sebou přineslo nejen nutnost zkoumat přírodu v kontextu humanitních věd, stává se z ní rovněž téma politické. Pokud je naše touha po řešení klimatické krize skutečná, je nutné náš zájem o životní prostředí přetavit v zájem a touhu po tvorbě nové politiky [Swyngedouw 2013].

2.2. Klimatická spravedlnost

Všechny oči jsou nyní upřeny na G20⁵. Musí zrychlit. Vznikla zásadní propast mezi tím, co bylo ohledně snižování emisí přislíbeno, a tím, co je potřeba – otázkou je, jak s tou propastí naložíme. Státy G20 jsou zodpovědné za 80 % globálních emisí a pokud by tu propast chtěli odstranit, mohou. Vědí, jak to udělat, mají na to zdroje a mají za to odpovědnost.

Simon Stiell

Ministr pro životní prostředí a klima ostrovního státu

---

⁴ Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/2021/08/09/ar6-wg1-20210809-pr/> [citováno 15-8-2021].

⁵ Skupina největších ekonomik světa zastoupených ministry financí a guvernéry centrálních bank, mezi členy je 19 států a Jednotný vnitřní trh Evropské unie. Dostupné z: <https://g20.org/> [citováno 9-9-2021].

Klimatická krize je bezpochyby také etickým problémem. Spravedlnost bývá z hlediska etiky vnímána pouze jako jedna z jejích součástí. Rawls ve své studii hovoří o spravedlnosti jako o *ctnosti sociálních institucí*. Nespravedlivé instituce by neměly být v dnešní společnosti tolerovány, pokud svou existencí nezabraňují vzniku výrazně větší nespravedlnosti [Rawls 1999]. Naprosté většině analýz klimatické krize a jejich konvenčním výkladům dominuje ekonomický aspekt, rámovaný patrnou obezřetností. Přijetí opatření či strategických klimatických politik je pro nás typicky „dobré“ či „špatné“. „My“ v těchto případech znamená konkrétní země či odvětví průmyslu. „*Dobro a zlo jsou měřeny projekcí ekonomických nákladů v současnosti a budoucnosti, diskuse o spravedlnosti je buď marginální, nebo chybí úplně,*“ [Gardiner in Dryzek, Norgaard, Schlosberg 2011:5].

Vědecká komunita a hlavní proudy environmentálního hnutí vykládají klimatické změny především jako krizi ekologickou a zdůrazňují zejména výskyty sucha, povodní nebo četnost přírodních katastrof. Odborníci na studium současných hnutí se shodují na tom, že hnutí za klimatickou spravedlnost se zaměřuje především na morální aspekt této krize a nerovnosti, které s sebou nese. Jedná se o zdůraznění konceptu genderové a rasové rovnosti, anti-neoliberalismu, potravinové bezpečnosti nebo odpovědnosti vůči dalším generacím [Schlosberg, Collins 2014]. Zásadní je ovšem otázka původu současné krize a toho, kdo je za ni zodpovědný. Jsou to právě marginalizované skupiny, na které mají dopady klimatické krize největší vliv, přestože jsou za ni nejméně zodpovědné. Bruno Latour ve svém díle *Zpátky na zem* upozorňuje, že prohlubování klimatické krize je určitou volbou a selháním elit, které si hrozbu a vážnost situace již dávno uvědomily. Místo toho, aby adekvátně reagovaly, však skutečný stav před veřejností neodhalují a upřednostňují své zájmy, které jim generují zisk a prohlubují ekonomické nerovnosti i klimatickou krizi. Před současnými krizemi ochraňují jen samy sebe navzájem a chovají se tak, jako by se zbytkem světa už ani nesdílely Zem [Latour 2013].

V současném diskurzu jsou environmentální problémy předkládány jako hrozba pro přežití lidského druhu. Tato tvrzení jsou podporována jednak tzv. ekologiemi strachu či sériemi populistických kroků a gest. Tento přístup je umocňován varováními před příchodem ekologické zkázy nebo přinejmenším drastickým zhoršením socio-ekonomických podmínek pro mnoho lidí. Erik Swyngedouw upozorňuje, že se jedná o druh mobilizace, který si neklade žádné politické otázky. Nutí nás věřit, že nám radikální technologický management a proměna lidského chování dosažená v prostředí liberálně-kapitalistických pořádků zajistí řešení otázky klimatické krize. Transformace ovšem často začnou nabírat dystopický kurz v momentě, kdy se péče o klima spojí s Malthusiánskými teoriemi přelidnění. Ty paradoxně za příčinu zhoršujícího se stavu naší planety označují novorozené, kteří na Zemi teprve přicházejí [Swyngedouw 2013].

2.3. Post-politika a depolitizace environmentálních témat

V průběhu listopadové okupační stávkou, ale i během jednání s akademickým senátem a jeho komisemi, které ji následovaly, téma politizace otázek udržitelnosti a ochrany klimatu ze strany iniciativy Univerzity za klima silně rezonovalo. V následující kapitole se zaměřím zejména na procesy politizace a depolitizace v post-politickém kontextu. Tyto koncepty mi umožňují porozumět procesu vyjednávání a povaze sporů mezi jednotlivými aktéry.

Termín *post-politika* odkazuje na kritiku vzniku politiky globálního konsensu po konci studené války. Rozpad východního sovětského bloku a pád Berlínské zdi znamenal také konec zásadního ideologického rozporu mezi „*východním komunismem*“ a „*západním kapitalismem*“ ve prospěch kapitalismu a liberální demokracie. Americký politolog Francis Fukuyama na počátku 90. let ve svém ikonickém díle *Konec dějin a poslední člověk* vykládá tehdy oslavované vítězství liberální demokracie a liberálního kapitalismu za jediné možné a konečné sociokulturní uspořádání lidské civilizace [Fukuyama

1992]. Vzhledem k tomu, že neoliberální kapitalismus pomalu, ale jistě, prostoupil za několik desítek let veškeré sféry života a jeho organizace, je velmi obtížné představovat si reálné alternativy stávajícího systému. Jak poznamenal anglický filozof Mark Fisher ve své knize s názvem *Kapitalistický realismus: „Je snazší představit si konec světa než konec kapitalismu,“* [Fisher 2009:7].

Hlavní představitelé této kritiky tvrdí, že postideologická politika konsenzu systematicky odstraňuje možnosti skutečné politiky a politických řešení, přičemž zavedením nových post-demokratických vládních technik se vnitřní státní politika redukuje na pouhou sociální správu. *„Post-politizace odmítá ideologické dělení a explicitní univerzalizaci konkrétních politických požadavků, redukuje politický terén na sféru konsensuálního vládnutí a tvorby politik zaměřených na technickou, manažerskou a konsensuální správu environmentální, sociální, ekonomické či jiné domény,“* [Swyngedouw 2013:5]. Ocitli jsme se v době konsenzuálního vládnutí, která systematicky odstranila prostory pro politický nesouhlas. Konsenzus, ke kterému docházíme, je tak ve skutečnosti tvořen pouze těmi, kteří v tuto chvíli svůj politický hlas mají. Hlasy těch, kteří nesouhlasí či nebyli k tvorbě tohoto konsenzu vůbec přizváni, jsou automaticky považovány za špatné. Představují jakýsi nesrozumitelný hluk, který postrádá řádný politický hlas. Ranciére v této souvislosti říká, že nesrozumitelnost zmíněných hlasů je úmyslně konstruovaná. Jedná se o proces, kdy jsou některé hlasy záměrně vykreslovány jako nepochopitelné či nesmyslné, jsou odsouvány na politický okraj a následně jsou umlčeny [Ranciére 1999]. Stöckelová ukazuje jeden z klíčových projevů, který je rovněž nástrojem depolitizace. *„Politika předchází každému číslu a každé číslo je pokračování politiky jinými prostředky. Za každým číslem či indikátorem se skrývá rozhodnutí o tom, co se do něj počítá a co ne,“* [Stöckelová 2010:64]. Tím projevem je zakrývání političnosti čísel a faktů a vydávání kvantity za jedinou relevantní kvalitu [Stöckelová 2010]. Konkrétně je velmi dobře patrný u environmentálních témat. Stöckelová poznamenává, že většinu sporů o životní prostředí můžeme chápat jako otázku toho *„...co má být vzato v úvahu*

při rozhodování a jednání, a co naopak může zůstat vně rozhodnutí,“ [Stöckelová 2010:64].

Jak uvádí například Žižek, proces post-politizace je obzvlášť pokročilý zejména u environmentálních témat [Žižek 2006]. Erik Swyngedouw následně jmenuje několik hlavních konkrétních rysů této post-politizace. Prvním je již zmíněný disciplinující konsenzus. Vzhledem k tomu, že tento globální konsenzus stojí na principech trhu a liberálního státu, nezpochybnitelnými morálními (spíše než politickými) hodnotami systému jsou kosmopolitismus a humanitarismus [Swyngedouw 2009]. Od slavného summitu v Rio de Janeiru v roce 1992 se mezi tyto morální hodnoty řadí také udržitelnost. Swyngedouw dodává, že koncept udržitelnosti v sobě natolik postrádá náležitě politický obsah, že je takřka nemožné s jeho cíli nesouhlasit [Swyngedouw 2007]. Druhým rysem je manažerismus a technokracie, post-politizace je nejen v této oblasti spojena s rychle narůstajícím počtem odborníků. Přestože má jejich působení demokratickou povahu, konkrétně v souvislosti s procesem deliberace⁶, který popisuje Giddens v *Důsledcích modernity* [2010], odborné posuzování začalo vhodně nahrazovat politickou debatu. V politice životního prostředí je prostor pro nesouhlas tvrdě ohraničen respektováním zvolených technologií, drobnými manažerskými řešeními a důležitostí načasování a implementace [Swyngedouw 2007]. Dalším rysem environmentální post-politizace je způsob, jakým se v politice vyjednávají určité zájmy. V post-politice je určitým skupinám upírán jejich politický nárok, který má potenciálně univerzální a přenositelný charakter [Žižek 1999]. Jako nejvýznamnější rys Swyngedouw uvádí tzv. pozůstatek skutečně politického – populismus. Pro post-politický konsenzus se jako náhražka skutečných politických řešení nabízí populistická gesta. Frustrovaní lidé, kteří citelně

---

⁶ Proces, při kterém dochází k promyšlenému rozvážení všech možností, obvykle před hlasováním. Deliberace zdůrazňuje použití logiky a rozumu na rozdíl od boje o moc, kreativity nebo dialogu. Skupinová rozhodnutí se obvykle přijímají po deliberativním jednání prostřednictvím hlasování nebo konsensu zúčastněných stran.

vnímají meze konsenzuální politiky, přijímají alternativy, jež mají ve světle postupující depolitizace silně populistický charakter [Žižek 2006].

Novák se své studii sporu o autonomii v prostředí post-politického města zabývá problematikou hledání konsenzu u kulatého stolu. Podle autora je problematická panující představa, že konsenzus již existuje, ale pod výše zmíněný kulatý stůl pouze spadl. „*Vše, co musí aktéři u kulatého stolu udělat, je jen hledat na správném místě, aby ho našli. Jako by hledání konsenzu bylo spíše otázkou techniky – vědět, jak jej správně hledat a nacházet – než pokusem o vyřešení politického neshody,*“ [Novák 2020:3]. Toto připodobnění s sebou podle autora nese množství otázek. Od toho, kdo jsou ti, kdo kolem stolu sedí, kdo z nich je způsobilý, aby se na tomto hledání podílel, po to, které argumenty a na základě čeho jsou považovány za konstruktivní, a které jsou delegitimizovány jako extremistické či iracionální [Novák 2020:3]. Novák také uvádí, že: „*Tvorba post-politické politiky není jednosměrný, lineární proces, ale spíše zahrnuje paralelní diskurzy: aktivistický diskurz, který je vždy politický, a institucionální diskurz, který nikdy ve skutečnosti neuznává politické,*“ [Novák 2020:3] a přirovnává tento proces k ping pongu mezi těmito diskurzemi.

Jedním z projevů populismu je hledání a určení společného nepřítele, proti kterému je třeba se sjednotit. Swyngedouw poukazuje na to, že v případě klimatické politiky se z „lidí“ stává sjednocené „lidstvo“ společně čelící globální krizi bez ohledu na to, že odpovědnost za tento stav je těžce diferencovaná, stejně jako možnosti na něj účinně reagovat. Environmentální konsenzus má tedy populistický rozměr [Swyngedouw 2009]. Americký sociolog John Bellamy Foster popisuje průnik procesu neoliberalizace na půdu univerzit a vědy. Vysvětluje ho na příkladu sociálních věd. Upozorňuje na selhání sociálních vědců ve chvíli, kdy problematika ochrany klimatu sílila a začalo být zjevné, že se naše společnosti budou muset zásadním způsobem proměnit. Sociologové podle Fostera příliš dlouho hledali řešení, pro které by nebylo zapotřebí skutečné změny a vykročení ze současného systému. Říká, že sociální věda je ochromena systémem, protože předmětem jejího zkoumání je

společnost. Povaha sociologického zkoumání i jeho výsledky, respektive to, které z nich si vyhodnotí společnost jako přijatelné, filtrují dominantní instituce a struktury převládajícího hierarchického společenského řádu. Stagnace, která často charakterizovala současnou sociální vědu, je v mnoha ohledech vestavěnou funkcí systému a odhodlání tohoto systému setrvat za každou cenu v současných sociálně-vlastnických vztazích. Foster upozorňuje, že někteří sociální vědci se pokoušejí tento problém obejít a vzbudit ve společnosti kritické myšlenky navzdory omezením, která hegemonická kultura vytváří. Ale v momentě, kdy jde vědecká kritika moci k jádru problému, skončí jako izolovaný vědecký objev. Těmto typům objevu často chybí širší navázání ke společenské praxi a bývají zapomenuty [Foster 2010].

Proč pro naši společnost i planetu potřebujeme opačné směřování než neoliberalismus, vysvětluje také Stöckelová. *„Místo kvantifikace a depolitizace politiky, potřebujeme politizaci a „kvantifikaci“ těch oblastí, kde se kvantifikační impetus historicky vyvinul a v nichž dnes přichází do politiky: vědy, expertizy, ekonomie. Tyto oblasti, které dnes zásadně proměňují naše společnosti a tuto planetu potřebujeme navrátit zpět do veřejného prostoru, do obce, učinit je veřejně vykazatelnými a začít se daleko podstatněji účastnit na procesech a činnostech, které se v jejich rámci a pod jejich jménem odvíjejí,“* [Stöckelová 2010:63]. Upozorňuje také, že toho nemusí být nutně dosaženo zvnějšku či konfrontačně, ale mnohdy stačí podpořit disent, který v těchto oblastech již působí.

2.4. Krize individualizované společnosti

V další části práce přiblížím některé z jevů spojovaných s neoliberalismem. Mezi jeho stěžejní politicko-ekonomické procesy patří individualizace a komodifikace [např. Harvey 2007]. Pohled na proces individualizace, který ve svém počátku znamenal proces svobodného vyvázání jedince z tradiční závislosti na komunitě, je zde nutné upřesnit. Jedním z charakteristických rysů je individualizace odpovědnosti za strukturální

problémy a fakt, že tento proces přestává být možností volby. Ulrich Beck v této souvislosti používá termín *vynucená individualizace*. „*Individualismus je to, co člověku zbývá, když byl vyvázán z přediva sociálních opor,*“ [Beck 2001:30].

Narůstající nejistotu, která je od konce 70. let 20. století ve společnosti přítomná, vysvětluje Keller jako doprovodný jev přechodu od průmyslové společnosti ke společnosti postindustriální a zároveň přechodu z epochy národního státu do éry globalizace [Keller 2009]. „*Důvěra je forma „víry“, při které důvěřování, jež je vkládáno do pravděpodobného výsledku, vyjadřuje spíše závazek k něčemu než jeho kognitivní porozumění,*“ [Giddens 2010:36]. Giddens ve svém díle *Důsledky modernity* hovoří v souvislosti s důvěrou o tzv. *expertních systémech*. Za expertní systém považuje realizované technické systémy a odborné vědění, které určují rozsáhlé oblasti fyzického i sociálního prostředí našich životů. Tyto systémy, které integrují expertizu skutečných lidí, neustále ovlivňují i ty nejběžnější aspekty našeho života a my se na ně téměř bezmyšlenkovitě spoléháme. „*Tato „víra“ se nevztahuje ani tak na ně, i když musíme důvěřovat jejich kompetenci, jako spíše na hodnověrnost expertního vědění, které používají, tedy na něco, co sám obvykle nemohu vyčerpávajícím způsobem kontrolovat,*“ [Giddens 2010:37].

Již na přelomu 19. a 20. století německý sociolog Georg Simmel mluví o důvěře jako o něčem, co stojí mezi věděním a nevěděním. Je to jev, který nám umožňuje zacházet s ději a situacemi, o kterých nemáme podrobné a potřebné informace [Misztal 1996]. Podobně o důvěře píše později také Niklas Luhmann, který koncept důvěry považoval za způsob, jakým účinně redukovat nekonečnou složitost světa. „*Důvěra snižuje paralyzující nejistotu, ve které bychom byli nuceni žít. Nevyzpytatelnému chaosu důvěřovat nelze,*“ [Luhmann in Keller 2009:109]. Při uvažování o důvěře v expertní systémy, o kterých hovoří Anthony Giddens, je důležitá kritická perspektiva, kterou vnáší Ulrich Beck. Skutečná rizika moderní společnosti podle něj spočívají právě ve spoléhání se na tyto expertní systémy. V této souvislosti používá pojem

nezamýšlené důsledky, které zrcadlí rizika nedokonalého vědění ve společnosti. Nekritické spoléhání se na expertní systémy tato rizika umocňuje. Beck zdůrazňuje, že moc expertů musí být vyvážena mocí občanské společnosti [Beck 1986].

Individualizované rysy soukromého života, stejně jako místní společnosti a jejich způsoby života, byly hluboce ovlivněny – dokonce zničeny – stále rostoucí geografickou a sociální mobilitou, masivním šířením informací a propagandy a širší politickou participací než kdy předtím [Bauman 2005]. Právě tyto faktory znemožňují, aby v centru společenské organizace a činnosti byly nadále udržovány výhradně ekonomické mechanismy. Růst vyplývá z celého komplexu sociálních faktorů, nejen z akumulace kapitálu. *„Riziko, definované jako (kvantifikovaná) pravděpodobnost určité události, sestupuje stále výrazněji na úroveň jednotlivců. Spolu s ním tam ale sestupují i rozhodnutí a opatření, která se rizika týkají. Na jednu stranu se na jedince částečně přenášejí některá z rizik, která dříve obhospodařovaly státy, na druhou stranu se vytvářejí nová rizika, přímo vázaná na jednotlivce,“* [Stöckelová 2010:62].

Německý sociolog Ulrich Beck se ve svých pracích zabýval především procesem globalizace a jejích důsledků, sociální nerovností a fenoménem individualizované společnosti. V díle *Riziková společnost* popisuje, jakým způsobem nově vznikající rizika naši společnost rozdělují. Přestože v jistém bodě rizika dostihnou všechny, nejsou distribuována rovnoměrně. Často se hromadí a zintenzivňují u slabších vrstev obyvatel [Beck 2011]. Stále patrnější jsou ohrožení, která jsou neviditelná pro ty, kdo jsou jim vystavováni a potřebují prostředníky v podobě teorie či vědy, aby se jim zviditelnila. *„Produkce rizik a jejich přehlížení má základní zdroj ekonomické jednookosti přírodovědně technické racionality. Její pohled je zaměřen na výhody plynoucí z produktivity, a proto je postižena systémově podmíněnou slepotou vůči riziku,“* [Beck 2011:8]. Výraznými jevy, které Beck v souvislosti se současnou globalizací pojmenovává, jsou mizení hranic a vzdáleností, a to i z hlediska environmentálních problémů. Klimatická krize je potom ukázkou globálního

dopadu současných rizik, která jsou ve společnosti distribuována zcela nerovnoměrně. Jedním z dalších zásadních rysů současného světa je proces individualizace, která zvyšuje a umocňuje závislost jedinců na tržním systému [např. Bauman 2005].

V dnešní době, mnohem příměji než kdy dříve, závisí na znalostech a tedy na schopnosti společnosti být kreativní. Všechny oblasti společenského života – výchova, spotřeba, informace atd. – se stále více integrují do toho, co se dříve nazývalo výrobní faktory. To platí pro vědecký a technický výzkum, odbornou schopnost programovat změnu a regulovat její aspekty, řízení organizací s mnoha sociálními vztahy a komunikaci názorů, které podporuje mobilizaci a neustálou transformaci všech těchto výrobních faktorů [Touraine 1971]. Tyto obecné charakteristiky neoliberálně-kapitalistické společnosti, které Touraine formuloval již u jejího zrodu, jsou platné dodnes.

Podle Baumana [2005] provádí současná společnost individualizaci svých členů každý den a být individualizovaný již přirozeně pro člověka není možností volby. Hlavním hnacím motorem individualizace je nejistota, která je dnes systémem záměrně vydržovaná. Tento proces cíleného vytváření nejistoty nazýváme *prekarizací*. Jedná se o proces, v rámci kterého je jedinec zbavován finančních a sociálních jistot, a je nejčastěji v současnosti spojován s oblastí práce. Členové individualizované společnosti mají následně podle Becka tendence přebírat odpovědnost za komplexní společenské problémy [Beck 2011]. Každý je v období pozdní modernity v potenciálním ohrožení a neúspěch je vysvětlován jako nedostatek individuální snahy. Jedinci přistupující na tuto logiku ve snaze individuálně řešit strukturální problémy společnosti volí něco, co Beck nazývá *biografickým řešením systémových rozporů*. Systémovými rozpory jsou myšleny komplexní strukturální problémy, k jejichž řešení se snaží jedinci přispět individuální proměnou svého chování (tzn. biografie) [Beck 2011]. V případě klimatické krize můžeme za biografická řešení považovat např. dobrovolnou či záměrnou skromnost jednotlivců a domácností [např. Librová 1994].

Individuální přijetí odpovědnosti za současnou klimatickou krizi označují někteří z autorů za neefektivní. Tím, že jedinci přebírají zodpovědnost na svá bedra nechtěně zastírají pravou povahu problémů a toto jednání rovněž nebere v potaz kdo je skutečně za současný stav životního prostředí zodpovědný [Maniates 2002]. Pro jedince je debata o ekologických hrozbách v rámci odborné debaty, mezinárodních jednání i v úrovni globální politiky natolik vzdálená, se často uchylují k individuálním řešením. Procesy privatizace a individualizace odpovědnosti za krizový stav životního prostředí přenášejí vinu z konkrétních viníků, kterými jsou korporace a státní elity na lidskou přirozenost nebo pracují s principem kolektivní odpovědnosti [Maniates 2002]. U individuálního přístupu hrozí také to, rychle dojde k vyhoření a frustraci ze zjištění, jak malý efekt činy jedince mají a ten nikdy nemusí hranice individuálního jednání překročit, a naopak ve snahách i ustát. Dalším rizikem je environmentální konzumerismus, který je spojený se snahou nakupovat šetrnější ekologické výrobky, ale má rovněž svůj podíl na roztáčení kol spotřeby [Maniates 2002].

Jedním ze způsobů vymezení se vůči individualizované společnosti může být rozhodnutí jedince vytvářet nebo zapojovat se do komunitních a autonomních prostorů. Melucci popisuje současné společnosti jako vysoce diferencované systémy, které stále více investují do vytváření individuálních autonomních center jednání, ale zároveň vyžadují užší integraci a rozšiřování kontroly nad motivy lidského jednání. Podle jeho názoru jsou odpovědí na pronikání státu a trhu do společenského života nová sociální hnutí. Cílem aktérů v těchto hnutích je znovu získat právo jednotlivců definovat svou identitu a určovat svůj soukromý a afektivní život proti všudypřítomné a komplexní manipulaci systému [Melucci in della Porta, Diani 2006].

3. Sociální hnutí

Tuto část práce věnuji původu a vývoji sociálních hnutí se zvláštním zaměřením na environmentální a klimatická hnutí, která rámuji teorií nových

sociálních hnutí. Hnutí Univerzity za klima odvozuje svůj původ od aktivity studentského klimatického hnutí Fridays for Future, proto stručně nastiňuji také genezi a současný stav českého klimatického hnutí přímé akce. V této části práce neuvádím činnost neziskového sektoru v této oblasti, je však na místě podotknout, že spolupráce čistě aktivistických kolektivů s nevládními organizacemi je významná. Pro potřeby tohoto výzkumu však není nutné ji teoreticky obsahovat.

3.1. Kontext sociálních hnutí

Termín *sociální hnutí* použil jako první ve své knize *Historie francouzského sociálního hnutí od roku 1789 do současnosti* sociolog Lorez von Stein. Svůj koncept sociálních hnutí odvozoval z analýzy buržoazně industriální společnosti v polovině 19. století. Tou dobou se tento fenomén začal upevňovat a nabírat na významu v debatě americké i evropské sociologie. Průmyslová revoluce měla za následek odstartování procesu, kterým se kapitál i lidstvo daly globálně do pohybu a ovlivnila stávající podobu politického, sociálního i pracovního uspořádání. Za raná hnutí považujeme odbory a hnutí dělnická, po 2. světové válce se hnutí formují spíše kolem otázek sociální nerovnosti a degradace životního prostředí [Heberle 1951].

Sociální hnutí mají po celém světě významnou a dlouhou historii. Často bývají součástí demokratických společností, což ovšem neznamená, že jsou ve svém působení na demokratické prostředí omezena. Sociální hnutí byla v minulosti nejednou spojována s procesem demokratizace v mnoha společnostech a jsou přítomna i v autoritářských zřízeních [Tilly 2004]. Sociální hnutí se tedy vyskytuje v široké škále společností v různých podobách. Zformulovat přesnou definici sociálních hnutí by bylo velmi obtížné a žádná všeobecně přijímaná neexistuje. Nejedná se o politickou stranu ani zájmovou skupinu (která má pravidelný přístup k politické moci a jejím elitám), nejedná se ale ani o neorganizovaný masový trend bez jasného cíle. Sociální hnutí se nachází na půl cesty [Freeman, Johnson 1999].

Za charakteristiku sociálních hnutí lze považovat skutečnost, že jsou „zapojená do konfliktních vztahů s jasně určenými soupeři, jsou propojeni hustými neformálními sítěmi a sdílí výraznou kolektivní identitu,“ [De la Porta, Diani 2006:20]. Brian Doherty pojmenovává čtyři charakteristiky, které se v definicích konceptu sociálních hnutí opakují. „Sociální hnutí:

Musí mít vědomě sdílenou kolektivní identitu.

Musí alespoň částečně operovat vně politických institucí a užívat protest jako jednu z forem svého jednání.

Je charakteristické neinstitutionalizovanými sítěmi interakcí.

Musí odmítat nebo zpochybňovat převládající formy moci,“
[Doherty 2002:7].

V každém případě jsou sociální hnutí „neodmyslitelným faktorem společenských změn, a proto také představují trvalý objekt sociologických analýz,“ [Znebežánek 1997:10].

3.2. Od davu k hnutí

„Snaha porozumět konfliktním vystoupením mas sahá hluboko do historie společenskovedního myšlení. Hobbes, Rousseau, Marx, to jsou první milníky na cestě k odhalení záhady jednání kolektivních aktérů. Velcí předchůdci teorie kolektivního jednání však nacházejí místo v dnešních diskusích o sociálních hnutích již jen jako varování před opakováním omylů a nedůsledností minulosti,“ [Znebežánek 1997:12]. Jak uvádí Znebežánek, aktuální snahy o výklad fenoménu sociálních hnutí se vztahují k podstatně mladší historii. Počátky moderních dějin teorie kolektivního jednání bývají jak v Evropě, tak v USA dávány do souvislosti s postavou francouzského sociologa Gustava Le Bona. Práce konzervativního myslitele zabývající se teorií davů vychází z období revoluční Francie, kde po odchodu aristokracie, která vnášela do potenciálně ničivého chování ve společnosti racionalitu, přebírají vládu davy.

Ty „mají malou schopnost uvažovat, ale naopak jsou velmi dobře uzpůsobeny k činům,“ [Le Bon 2016:7].

Le Bonova psychologizující analýza davového jednání, která zobrazuje veskrze konzervativní a negativní přístup, se stává základem pro další vlivnou teorii výkladu kolektivního jednání tzv. *teorii masové společnosti*. Teorie říká, že „nízká míra vevázanosti občanů do místních společenství, profesních organizací dobrovolných sdružení a podobně,“ způsobuje přístupnost mas k mobilizaci [Znebežánek 1999:18].

Od 50. let, která spustila ve Spojených státech masivní hnutí za občanská práva, i 60. let, která byla ve znamení zásadní vlny masových hnutí v USA i v Západní Evropě, začalo být zřejmé, že dosavadní sociologické výklady fenoménu sociálních hnutí selhávají. Sociální hnutí začalo nabývat neobyčejného významu a současně se vzdalovat od svého klasického modelu. Koncept iracionálního aktéra vmanipulovaného do kolektivní masové akce byl ve světle nových událostí a jejich povahy v zásadě rozporován. Environmentální, feministická, mírová, a obzvlášť etnická hnutí se vyznačovala tím, že kromě marginalizované skupiny obyvatel participovala také bílá zvýhodňovaná třída, často reprezentována nejen masou studentů, ale i profesorů z prestižních amerických univerzit. Studentská protestní hnutí aktivní v druhé polovině 60. let představovala zásadní změnu ve vnímání sociálních hnutí, která tak „překračují hranice zájmové periferie a vstupují do hlavního proudu diskusí o sociologické teorii blížícího se 20. století,“ [Znebežánek 1997:21].

Byli to právě studenti a profesori, koho nebylo možné považovat za iracionální aktéry i z toho důvodu, že odmítali převzít politickou moc, vyhýbali se elitářství a jednali účelově. Studentská hnutí často vedla k otevřeným revoltám a protestním akcím, které dokázaly narušovat pevně ukotvenou moc.

Do popředí zájmu sociální vědy se tedy dostává téma individuální racionality i racionality organizací v hnutí, koncept sociálního hnutí jako

občanské společnosti nebo koncept postmateriálních hodnot. Konflikty se přesouvají z ekonomicko-průmyslového systému do kulturní sféry. Na rozdíl od dělnického hnutí nejsou podle Melucciho nová sociální hnutí omezena na hledání materiálního zisku, ale zpochybňují současné vnímání politiky a společnosti jako takové. Noví aktéři těchto hnutí nežadají větší četnost zásahů ze strany státu v zájmu zvýšení jejich bezpečnosti či blahobytu. Začínají se naopak bránit zvyšujícímu se vlivu a přítomnosti politicko-administrativních zásahů do každodenního života jedinců [Melucci 1994].

Proměna všeobecného nahlížení na nově vznikající a působící hnutí si přirozeně vyžádala nové sociologické teoretické koncepty. Tzv. *racionalizující přístupy* ve studiu sociálních hnutí se větví na dva hlavní proudy. Základně je můžeme pojmenovat jako americkou větev, pod kterou spadají teorie mobilizace zdrojů a teorie politických příležitostí, a evropskou, kterou reprezentuje teorie nových sociálních hnutí [např. Novák 2017].

	USA	Evropa
Před 70. lety 20. století	Kolektivní chování	Marxismus
Od 70. let	Teorie mobilizace zdrojů/Teorie politického procesu	Nová sociální hnutí

Obrázek 2 Vývoj teorie sociálních hnutí⁷

3.3. Teorie nových sociálních hnutí

Pro potřeby mého výzkumu je relevantní evropská větev studia sociálních hnutí, tedy teorie nových sociálních hnutí. Po většinu minulého století sociologickým studiím sociálních hnutí dominovaly nejprve teorie ideologie a později teorie organizace a racionality. Zejména v západní Evropě, ale také ve Spojených státech, se sociologové zaměřili na názorové systémy,

⁷ Podle Crossley in Císař [2004].

kteřé hnutí zastávala. Pojmenovány byly obecnými termíny, jako je socialismus, kapitalismus, konzervatismus, komunismus či fašismus. Problém sociologie potom často spočíval v pochopení ekonomické či třídni základny hnutí nebo alespoň některého souboru zájmů a pocitů, které charakterizují skupinu v sociální struktuře, např. sociální status [Laraña, Johnson, Gusfield 1995].

Teoretický pohled na sociální hnutí dává v rámci nového přístupu do souvislosti širší sociální změny s měnicími se vzory sociálních konfliktů a politickou mobilizací. Tato hnutí autoři spojují s přechodem od industriální k postindustriální společnosti [např. Touraine 1971] nebo s přechodem od materiální k informační společnosti [Melucci 1980]. Termín *nová sociální hnutí* původně odkazuje na sérii několika druhů hnutí, která začala vznikat v souvislosti s vlnou studentských hnutí 60. let. Mluvíme tedy zejména o mírových hnutích, ekologických hnutích, druhé vlně feministického hnutí, hnutí za práva zvířat, ale i mnoha dalších. Část z nich je momentálně ve fázi latence, pokud nezmizela úplně, mnohá získala podporu ve stávajícím politickém systému a některá se přetvořila v lokální boje menšího měřítka [Crossley 2002]. Nová sociální hnutí jsou ve vztahu k původním dělnickým hnutím odlišná zejména tím, že se neomezují na hledání materiálního zisku, ale zpochybňují jednotlivé aspekty či celkové nastavení politiky a společnosti. Aktéři nových hnutí nežádají o zvýšení státní intervence, aby si zaručili bezpečnost a blahobyt, ale zejména se brání politicko-administrativním zásahům do každodenního života a bojují za osobní autonomii [Melucci in della Porta, Diani 2006].

Buecher analyzuje základní ideové okruhy specifické pro teorii nových sociálních hnutí. Jsou jimi:

1. *„Symbolické jednání v prostoru občanské společnosti, které je opakem instrumentálního jednání státu a politické sféry.*

2. *Orientace jednání aktérů hnutí na dosažení autonomie a sebeurčení v protikladu k jednání orientovanému na získání vlivu a moci.*
3. *Dominance post-materiálních hodnot v jednání hnutí nad hodnotami přisuzovanými materiálním zdrojům.*
4. *Sociální konstruování kolektivních identit a identifikace skupinových zájmů snižující význam role objektivní struktury při jejich vzniku.*
5. *Sociálně konstruovaná nespokojenost a ideologie nededukovatelná ze strukturálního postavení aktérů.*
6. *Široké spektrum latentních a dočasných neformálních sítí tvořících hnutí, odsunující formální organizace hnutí do role sekundárního faktoru,*“
[Buecher in Znebežánek 1997:40].

V postindustriálních společnostech dochází k nahrazení materiální produkce produkcí znaků, symbolů a nových kognitivních schémat. Nová sociální hnutí částečně zpochybňují dosud nezpochybnitelné společenské normy i význam. Od heteronormativity po diktát nekonečného růstu. Informační společnosti jsou komplexnější a úzce globálně provázané, což vede ke sporům či konfliktům ohledně tvorby i výkladu znaků a symbolů. Nová sociální hnutí jsou nositeli těchto konfliktů [Melucci 1985].

3.4. Environmentalismus a environmentální hnutí

Jedním z hlavních proudů nových sociálních hnutí je environmentální hnutí, které v sobě zahrnuje nepřeborné množství směrů a snah o řešení environmentálních problémů. Jedná se o mezinárodní hnutí, které je reprezentováno různými druhy aktérů s rozmanitými cíli, od grassrootových skupin po velké institucionalizované organizace. V první části kapitoly se zaměřuji na stručný výklad pojmu environmentalismus a související filozofické směry, které inspirovaly nejedno hnutí. Následně se zaměřím na samotná hnutí a jejich repertoár jednání.

Environmentalismus sahá od ochrany orchidejí po ochranu velryb, od ničení mokřadů po teoretická nebezpečí jaderné zimy, od důsledků blahobytu po důsledky chudoby. Environmentální skupiny sestávají z mnohamilionových členských organizací s kanceláři ve Washingtonu i z drobných tradičních komunit. Taktiky zahrnují vytrvalý lobbying na úrovni samosprávy i občasné násilné konfrontace na volném moři. Objevují se adaptační řešení na potřeby rozvoje a ekonomického růstu, ale i nekompromisní nerůstové paradigma. To vše rámuje otázka, zda je životní prostředí politickým, ekonomickým nebo vědeckým problémem, nebo všemi třemi [McCormick 1989].

Počátky environmentalismu jsou spojovány zejména s konzervativními a ochránářskými aktivitami, které vznikaly od poloviny 19. století v reakci na sílící proces industrializace a s ním spojené odlesňování [Carter 2007]. V podobném období se také začínají objevovat zásadní přístupy *environmentální etiky*, tzv. biocentrické či ekocentrické vnímání světa reprezentovány Albertem Schweitzerem nebo Aldo Leopoldem. Oproti antropocentrismu, pro který je hodnotou a měřítkem všech věcí člověk, *biocentrismus* uznává, zdůrazňuje i vysvětluje hodnotu přírody o sobě samé a nenadřazuje žádnou její složku nad jinou [Kohák 2000]. Důležitým momentem ve vývoji environmentalismu, potažmo environmentálních hnutí, bylo vydání knihy *Tiché jaro* americké zooložky Rachel Carsonové. „*Poprvé v historii světa je nyní každý člověk vystaven kontaktu s nebezpečnými chemikáliemi, a to od okamžiku početí až po smrt. Za méně než dvě desetiletí používání byly syntetické pesticidy tak důkladně distribuovány po celém živém i neživém světě, že se vyskytují prakticky všude,*“ [Carson 1965:13]. Svým dílem, do velké míry inspirovaným výše zmíněným Albertem Schweitzerem, přivedla k zájmu o problémy způsobené chemickým průmyslem i celkovou ochranu životního prostředí širokou veřejnost a ovlivnila nově vznikající hnutí.

Období, které je nazýváno tzv. druhou vlnou environmentalismu, přichází počátkem 70. let 20. století a bývá symbolicky spojována se Dnem

Země 12. dubna 1970. Hnutí je v té době reprezentováno zejména organizacemi typu Greenpeace či Friends of the Earth, které díky komplexnímu pohledu na ochranu životního prostředí začínají do diskuse zapojovat i sociální otázky. Řeší také širší a obsáhlejší témata typu jaderné energetiky, jaderných zbraní nebo průmyslového znečištění [Doherty 2002]. Se vzrůstajícím vlivem myšlenkového proudu *hlubinná ekologie* norského myslitele Arne Naese začínala stále častěji rezonovat potřeba po změně myšlení a lidského chování ve vztahu k přírodě i sobě samým navzájem. Hlubinná ekologie se pokouší překročit dualitu vztahu člověk versus příroda a příčinu ekologické krize světa spatřuje v lidských postojích a pocitu nadřazenosti vůči přírodě [Kohák 2000].

Třetí vlna environmentalismu se formuje v reakci na postupnou institucionalizaci a profesionalizaci výše zmíněných hnutí tzv. druhé vlny, která tím ztrácí charakter grassroot. O této vlně se také hovoří jako o *hnutí přímé akce* [Saunders in Novák 2017]. Je to zejména z toho důvodu, že pro ni není přímá akce taktikou volenou z donucení po vyčerpání všech možností, ale taktikou upřednostňovanou. Je reprezentována například hnutím Earth First!. Hlavními rysy hnutí radikálního environmentalismu jsou důraz na nehierarchické uspořádání, důraz na participaci ve fungování kolektivů, zásadní důraz na propojenost environmentálních a sociálních témat a vymezování se vůči stávajícímu socio-ekonomickému systému [Doherty 2002].

3.5. Ekologické hnutí přímé akce

Sociolog Arnošt Novák přináší v knize *Tmavozelený svět* [2017] kontextuální vhled do radikálně ekologických aktivit v České republice po roce 1989 i rešerši historického globálního vývoje tohoto hnutí. Kromě Nováka v této kapitole vycházím také z článků sociologa Joosta de Moora nebo díla Briena Dohertyho.

Environmentální hnutí, jak uvádím výše, je velmi široký pojem zahrnující škálu různých aktivit. Mnozí autoři považují změnu současného

systemu za jediné možné řešení klimatické krize. Carolyn Merchant uvádí, že radikální environmentální hnutí, volá po jediné transformaci, která může pomoci vyřešit globální krizi. Tato hnutí tak činí poukazováním na skutečné rozpory, které k ní vedou. Tato transformace současných ekologických, ekonomických a sociálních vztahů s nelidskou přírodou a proměna mechanistického pohledu na svět mohou jako jediné přinést svět udržitelný [Merchant 2005]. Hnutí Univerzity za klima i většina kolektivů, s kterými spolupracuje, pojmá environmentální problémy systémově a požadují jeho zásadní transformaci. Proto se nadále budu v této části práce věnovat teoriím radikálních hnutí. Pro tato hnutí je typické, že překračují hranice stávající institucionalizované politiky [Crossley 2003].

Radikální hnutí odmítá dílčí manažerské postupy a jeho ideály lze přirovnat k utopii, kterou se hnutí rozhodlo realizovat v každodenních bojích o spravedlivé rozdělení moci, lidskou důstojnost, obyvatelné prostředí a proměnu vztahu k přírodě [Merchant 2005]. Radikální hnutí hledá cestu mimo stávající systém a řešení současných krizí se nachází pouze mimo něj. Tyto změny by měly vést k novému druhu společnosti, založenému na novém vztahu k přírodnímu světu, radikálnější demokracii a mnohem větší sociální rovnosti. Mnoho environmentalistů nevěří, že zásadní změny tohoto druhu jsou nutné a jsou přesvědčeni, že problémy životního prostředí lze řešit pomocí vědy a vhodných veřejných politik v rámci stávajících sociálních a ekonomických struktur. Vůči termínu *environmentalismus* se již od 60. let 20. století vymezovaly radikální ekologické směry. Počátek můžeme spojovat s Murrayem Bookchinem a jeho sociální ekologií, nebo u Arne Naese, který odlišuje ekologii mělkou a hlubinnou [Novák 2017].

Kromě sdíleného radikalismu spojuje tato hnutí to, že společně podnikají protestní akce a patří do sítě skupin spojených společnou kolektivní identitou. Doherty o tomto typu hnutí mluví jako o sociálním hnutí uvnitř environmentálního [Doherty 2002]. Charakterizuje také, jakým způsobem se hnutí environmentální přímé akce odlišuje od jiných:

1. Pro hnutí je forma protestu součástí strategie k dosažení komplexní sociální a politické změny směrem k radikální zelené společnosti.
2. Na rozdíl od místních ekologických skupin a organizací ekologických hnutí jsou protestní akce skupin přímé akce zakořeněny v alternativní kultuře. To se projevuje v jejich oblečení, jejich životním stylu, odmítání dominantních hodnot a institucí a jejich nehierarchické formě organizace. Skupiny zapojené do ekologické přímé akce jsou na radikálním konci zeleného spektra.
3. Označují přístup nevládních neziskových organizací za nedostatečný k řešení ekologické krize. Argumentují tím, že když organizace akceptují postupná drobná vítězství, pomáhají legitimizovat politiku a rozhodovací proces, který upřednostňuje rozvoj před životním prostředím. Hnutí přímé akce není svázáno podporou donorů jako je tomu v případě neziskových organizací a mohou proto volit jiný repertoár jednání.
4. Individuální morální závazky dělat to, co je správné zcela převažují nad politickou povinností vůči státu. Hnutí přímé akce má výraznější konfrontační charakter než dřívější formy občanské neposlušnosti. Nezákonné jednání je ospravedlněno jednak tím, že samotný politický, sociální a ekonomický systém je nelegitimní a také proto, že je považován za nejúčinnější prostředek k dosažení změny [Doherty 2002:155-156].

Tato hnutí vznikají na principu tzv. grassroots a jsou označována jako „*hnutí zdola*“. Principem fungování hnutí zdola je posilování komunit, které vede ke snižování centralizované moci a vede k demokratickému pluralismu. Grassrootový princip se nevztahuje pouze na politickou autonomii, ale ve skutečnosti zdůrazňuje aktivní zapojení místní komunity do jakéhokoli rozhodovacího procesu, který je pro ni důležitý [Komanduri, Kurtz 2008].

Každý člověk, který kdy měl plán cokoli udělat a šel a udělal to, nebo se se svým plánem svěřil ostatním a dosáhl tak jejich spolupráce, aniž by šel k vnějším autoritám, aby to udělaly za něj, udělal přímou akci. Každý, kdo měl pocit, že má právo něco prosazovat a odvážně to sám nebo s ostatními, kteří sdíleli jeho přesvědčení, prosazoval, dělal přímou akci.

Voltairine de Cleyre⁸

V poslední době se do jisté míry prosadila představa, že přímá akce tvoří základ hnutí radikální sociální změny, tj. *hnutí přímé akce* [Doherty 2003]. Přímá akce podle Davida Graebera představuje určitý ideál, který je ve své nejčistší podobě pravděpodobně nedosažitelný. Je to forma jednání, v níž se prostředky a cíle stávají v podstatě nerozlišitelnými. Je to způsob, jak se aktivně zapojit do světa s cílem dosáhnout změny, ve kterém forma akce – nebo alespoň organizace akce – je sama o sobě modelem změny, kterou si člověk přeje vyvolat [Graeber 2009]. Tento způsob jednání můžeme označit za tzv. *prefigurativní*. Termín prefigurativní politika, považovaný za ústřední princip autonomních hnutí, jako je například Occupy Wall Street, se v posledních letech začal využívat pro vysvětlení strategie sociálních hnutí, která v současnosti svým jednáním vytváří ve společnosti prostory a formy jednání, které chtějí vidět v budoucnosti [Maeklebergh 2011]. Prefigurativní politika může také znamenat zkušenost utváření horizontálních organizací a vztahů, které potom bojují v širším politickém procesu nebo utvářejí proces nový [Raekstad 2017].

Důležitou součástí činnosti nehierarchických sociálních hnutí je konsenzuální rozhodování. Jedná se o plenární proces, který se snaží zohlednit hlasy všech zúčastněných. S ohledem na participativně demokratickou formu tohoto způsobu rozhodování bývá preferováno. V ideálním případě není z procesu nikdo vyloučen a dynamicky se hledá řešení,

---

⁸ Dostupné z: <https://theanarchistlibrary.org/library/voltairine-de-cleyre-direct-action> [citováno 5-10-2021].

které podpoří celý kolektiv, nejedná se tedy o pouhé prosazení názoru většiny. Ke zpřehlednění a zefektivnění procesu jsou určeny zpravidla role moderátorů a facilitátorů, jejichž posty ve skupině rotují [Leach 2016]. Tento způsob rozhodování tedy může sloužit jako prostředek pro budování důvěry a také vyžaduje pozornost, zúčastněnost a respekt mezi členy kolektivu.

Day určuje dva způsoby, jak v rámci hnutí jednat politicky [Day in Novák 2017]. Pro radikální hnutí, která volí jako preferovaný způsob jednání přímou akci, je charakteristická tzv. *politika jednání*. „*Tato politika vychází z předpokladu, že svoboda a případně emancipace se nežadá a nedává, ale že svobodu a je neustále třeba uplatňovat a praktikovat a je výsledkem jednání. Spočívá ve snaze vytvářet alternativy ke státním a korporátním formám organizace,*“ [Novák 2017:139]. Kromě politiky jednání je to ještě *politika požadavku*. Politika požadavku je podle Daye pragmatická a dokáže postupně měnit obsah dominantních struktur, ale nemá moc změnit jejich formu. Tím, že jsou požadavky kladeny na existující nevyhovující formu struktury, dochází k jejímu upevnování a legitimizaci prostřednictvím pozitivní zpětné vazby [Day in Novák 2017]. Na Dayovo dichotomní nazírání na politickou akci kriticky navazuje například Harrison, která říká, že hnutí a skupiny více či méně využívají kromě politiky jednání i politiku požadavku, „*a to tehdy, chtějí-li zviditelnit to, co dělají, nebo když chtějí, aby to, co dělají, bylo pochopitelné či pochopitelnější ostatním. Hranice mezi těmito typy politiky nejsou nepropustné,*“ [Harrison in Novák 2017:141].

3.6. Repertoár protestního jednání

Pod spojením *repertoár protestního jednání* si můžeme představit různé formy, které kolektivní jednání může mít. Autorem spojení je Charles Tilly [1995]. Repertoár jednání nabízí lidem prostředky, kterými se zapojují do protestních akcí. Tyto formy nejsou běžné nebo univerzálně dostupné. Představují určitý zdroj, který aktéři účelově využívají k dosažení svých požadavků či nároků [McAdam, Tarrow, Tilly 2001]. „*Repertoár jednání se*

utváří nejen pod vlivem předchozích hnutí a protestů, difuzí a přenosem, ale i v interakci mezi hnutím a jeho oponenty,“ [Novák 2017:149-150]. Tento repertoár tedy není neměnný. Repertoáry se vyvíjejí jako výsledek improvizace a boje. Ve chvíli, kdy si protistrana vytvoří odpověď na určitou formu jednání, naučí se jej a pochopí, hnutí je nuceno tuto formu jednání opustit. V případě, že své taktiky a formy jednání neinovuje, hrozí, že ztratí svou dynamiku [Doherty in Novák 2017]. Charakteristikou repertoáru a jeho výhodou je obecnost, kterou mohou pak využívat různé skupiny v kolektivních akcích. Repertoár kolektivních akcí je obecný, protože podobné skupiny užívají podobných forem těchto akcí, ale s určitým typem repertoáru se nemusí nutně pojit určitý aktér [Císař, Navrátil, Vrábílková 2011].

Vlna hnutí 60. let 20. století s sebou přinesla inovativní repertoár protestního jednání ve formě demonstrací, stávek, blokád a okupací. Environmentální hnutí přímé akce je následně převzalo a dále rozvíjelo [Novák 2017]. *„Účast na demonstracích, které porušovaly pravidla a rozhněvaly nebo zpochybňovaly establishment, vyvolala v účastnících pocit, že na jejich jednání záleží. Kromě toho experimenty s novými akčními repertoáry – jako je vytvoření „svobodných univerzit“ během obsazení univerzitních budov – daly pozdějším aktivistům důvěru k rozvoji dalších alternativních forem komunity, zejména prostřednictvím squattingu nebo jiných způsobů obsazení místa, jako jsou protestní kempy,*“ [Doherty 2002:35].

Okupace nebyly jen novou přestupující formou inovativní kolektivní akce. Byla to interaktivní setkání, při nichž se různé skupiny studentů setkávaly, vážně diskutovaly, zapojovaly se do živých studijních skupin, plánovaly budoucí aktivity, bojovaly s vnějšími protivníky a – zvláště mladé ženy – zažívaly pocit osobního osvobození z uzavřených rodinných životů [Lumley in Doherty 2002]. Jedná se o strategické kolektivní jednání za účelem squattingu či symbolického držení významných budov. Protestní okupace je prostředkem pro vyjádření nesouhlasu se statutem quo a vytváření prostoru pro uplatňování a prosazování svých hodnot. Na rozdíl od jiných forem protestu, jako jsou

demonstrace, pochody a shromáždění, je okupace definována delší dobou trvání a nachází se na konkrétních strategických místech [Moore 2013]. V prosinci roku 1964 zhruba 1000 studentů a příznivců hnutí za svobodu projevu obsadilo administrativní sídlo kalifornské univerzity v Berkeley. Tato protestní akce se považuje za první novodobou univerzitní okupaci a v následujících letech si univerzitní okupace jako forma strategie protestu v sociálním hnutí budovala významnou pozornost [Moore 2013].

3.7. Stručný přehled vývoje současného klimatického hnutí

V následující kapitole představím základní společensko-politický kontext posledních let a způsob, jakým nabíralo téma klimatické krize ve veřejném prostoru na intenzitě. Následně se zaměřím na to, jak na situaci reaguje nejmladší klimatické hnutí.

Otázka globálních změn klimatu je již od 70. a 80. let minulého století označovaná za naléhavý společenský problém. Od 90. let se téma stává předmětem protestů, nicméně za hlavní popud k mezinárodní protestní mobilizaci můžeme považovat Konferenci OSN o změně klimatu 2009 v Kodani [Moore 2021]. Na této 15. konferenci smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu se nedospělo k očekávané dohodě na dalším snižování emisí skleníkových plynů a výstupem byl pouze právně nezávazný dokument s nejasně určenými cíli. V Kodani bylo až 100 000 demonstrantů, v jiných zemích se odehrálo mnoho souběžných protestních akcí a zvýšila se rozmanitost a množství organizací, které se do tohoto typu protestu zapojovaly [Wahlström 2013].

Tento vzestup klimatického aktivismu měl několik důvodů. Za prvé, přibývalo vědeckých důkazů o naléhavosti problému, doplněných zvýšenou pozorností médií. Blížila se doba, kdy měl vypršet Kjótský protokol a Kodaňská konference měla přinést cestu k záchraně zdravého klimatu. V rámci procesu „přelévání hnutí“ se *globální hnutí za spravedlnost* – které se dříve zaměřovalo na neoliberální instituce, jako je Světová obchodní organizace a Mezinárodní

měnový fond – stále více zapojovalo do klimatické politiky a posilovalo vznikající křídlo *hnutí za klimatickou spravedlnost* [Hadden in Moore 2021]. „*Klimatická mobilizace v Kodani zarámovala setkání jako příležitost „ted’ nebo nikdy“ k řešení změny klimatu a s rozšířeným pocitem selhání přišla také demobilizace,*“ [Hadden in Moore 2021].

Aktivismus v oblasti klimatu sice pokračoval, bylo to ale v menším měřítku a zejména v Evropě ve formě místních přímých akcí, klimatických táborů a prefigurativních projektů [Moore 2021]. Jedná se například o opakující se masové přímé akce organizované *Ende Gelände* proti uhelným dolům v Německu a kampaně *Break Free* proti průmyslu fosilních paliv po celém světě.

V Čechách se v roce 2015 zformovalo hnutí s názvem *Limity jsme my*⁹ v souvislosti s vládním návrhem prolomit limity těžby hnědého uhlí v Severních Čechách. Hnutí pořádá české klimatické kempy. V roce 2018 se na poli klimatického aktivismu objevují ve světě i u nás noví aktéři klimatického hnutí, a to *Fridays For Future* a *Extinction Rebellion*. V návaznosti na středoškolské stávky se v roce 2019 zformovalo také vysokoškolské hnutí *Univerzity za klima*, které je předmětem mého výzkumu.

Fridays for Future neboli FFF, je mládeží vedené a organizované hnutí globálních stávek za klima, které začalo v srpnu 2018, kdy 15letá Greta Thunberg zahájila školní stávku za klima. Během tří týdnů, které předcházely švédským volbám, seděla každý školní den před švédským parlamentem a požadovala naléhavá opatření v souvislosti s klimatickou krizí. Byla unavená z neochoty společnosti vidět klimatickou krizi jako reálnou a bezprecedentní hrozbu. Ze začátku byla sama, ale brzy se k ní přidali další. Greta a její spolužáci ze školy se rozhodli pokračovat ve stávce, dokud švédská politika nezajistí udržení globálního nárůstu teploty pod 2 °C, tedy v souladu

---

⁹ Dostupné z: <https://limityjsmemy.cz/about/> [citováno 10-11-2021].

s Pařížskou dohodou. Vyzvali další mladé lidi z celého světa, aby se k nim přidali a odstartovali tak celosvětové školní stávky za klima. Jejich výzva k akci vyvolala mezinárodní reakci, kdy se studenti a aktivisté spojili po celém světě, aby protestovali před místními parlamenty a radnicemi¹⁰. Dne 15. března 2019 první globální klimatická stávka FFF mobilizovala odhadem jeden milion demonstrantů a my jsme jí mohli být svědky i v Praze a několika dalších českých městech.

Extinction Rebellion neboli *Rebelie proti vyhynutí* se objevila krátce po FFF. Hnutí vyhlásilo 31. října 2018 *Deklaraci povstání proti vládě Spojeného království*. Extinction Rebellion počítá s občanskou neposlušností a nenásilnou přímou akcí, které mají vytvářet tlak na vládu a přimět jí jednat, ale také tlak na občany, kteří by si měli uvědomit závažnost klimatické krize. „*Nezaměřujeme se na tradiční postupy, jako jsou petice nebo pokojné pochody, a s větší ochotou přijímáme rizika (tj. zatčení/uvěznění). Nechceme, ani nepotřebujeme, aby se nechal zatknout každý – u někoho to není dobrý nápad – , ale chceme, aby všichni zúčastnění podporovali občanskou neposlušnost jako nástroj. Prosazujeme masovou a neskrývanou občanskou neposlušnost – před zraky veřejnosti. Chceme narušit ekonomiku, a tak otrást stávajícím politickým systémem. Snažíme se narušit běžné pořádky s cílem upozornit na problém.*“¹¹ Jejich repertoár jednání je ve srovnání s FFF širší.

Důležitým momentem i prostředkem pro nová klimatická hnutí jsou *klimatické kempy*. Tyto kempy se dají s nadsázkou označit jako instituce v rámci ekologického hnutí. Vyvinuly se ze sítí přímých akcí, především těch, které se spojily ve Stirlingu během protestu proti G8 v roce 2005, sítí, které si stále více uvědomovaly potřebu řešit naléhavou otázku změny klimatu tváří v tvář politické podpoře „čistého“ uhlí a rozšiřování letišť. V reakci na to aktivisté zorganizovali a zřídili týdenní tábory zaměřené na přímou akci proti

---

¹⁰ Dostupné z: <https://fridaysforfuture.org/> [citováno 10-11-2021].

¹¹ Dostupné z: <https://www.extinctionrebellion.cz/fakta/kdo-jsme/> [citováno 10-11-2021].

uhlíkově náročným infrastrukturám, jednalo se o uhelné elektrárny a letiště. Přestože tyto tři infrastrukturní projekty byly hlavním ohniskem táborů, souběžné, decentralizované autonomní akce probíhaly mimo tábory [Saunders, Price 2011].

Obecně se jedná o vícedenní setkání, často v podobě reálného tábora se soběstačnou infrastrukturou, které je zaměřeno na lidi uvnitř i vně klimatického hnutí a zabývá se problematikou klimatické krize, klimatické spravedlnosti, často se zaměřením na ukončení fosilního průmyslu. Jak zmiňuji výše, od roku 2017 v České republice pořádá hnutí kempy, které zastřešuje iniciativa *Limity jsme my*. Na klimakemp bývá zpravidla navázána určitá forma protestní akce, často má povahu nenásilné přímé akce. Politika a praktiky klimatického tábora byly vyvinuty v protikladu ke „skutečnému světu“, který se skládá ze systémů sociální organizace ovládané korporacemi a založeného na ekonomickém růstu. V reakci na to účastníci trvají na tom, aby měly nehierarchickou, antiautoritářskou sociální formu, která účinně reaguje na potřebu odvrátit klimatickou katastrofu [Saunders, Price 2011].

4. Univerzita

Působení kolektivu Univerzity za klima je přirozeně s akademickou půdou spjaté. Hnutí rovněž směřovalo své požadavky s ohledem na vnitřní i vnější fungování univerzity jakožto společensky odpovědné instituce. V následujících kapitolách se věnuji stručnému historickému výkladu proměny fungování této instituce. Prostřednictvím díla *Vzdělanostní společnost* sociologů Kellera a Tvrdeho také věnuji pozornost proměnám funkce terciárního vzdělávání ve 20. století. Poslední částí je kapitola s názvem *Univerzita jako sociální aktér*, v níž se zabývám otázkou třetí a čtvrté role univerzity a cenným zdrojem mi zde byly texty socioložky Terezy Stöckelové.

4.1. Historické vymezení pojmu

Těžkým hříchem dvacátého století je zrada inteligence: zřeknutí se odpovědnosti za svět, v němž žijeme, delegování pravdy do říše objektivity, představa, že nahromaděním obrovského množství dílčích výsledků vědeckého výzkumu se dostane něco jiného než zase jen hromada.¹²

Jiří Fiala

Pojem *univerzita*, který dnes označuje samosprávně fungující vysokou školu, vychází z latinského výrazu *universitas*. Toto pojmenování historicky představuje svobodné společenství učitelů a žáků [Fiala 1993]. Základy univerzitní organizace byly položeny již v dobách antických vzdělávacích společenství typu akademie či lyceum. Od 8. století se jednalo o biskupské a klášterní školy, jejichž cílem bylo vzdělávat duchovenstvo. Proslulé byly zejména školy na Východě, například v Athénách, Alexandrii nebo v Cařihradě [Otto 1890]. Právě z pospolitosti tohoto typu škol vzniká základ pro první univerzity. Za jednu z prvních univerzit vůbec je od roku 1088 považována Bolognská univerzita, kde bylo zřízeno studium římského práva. Významným vzorem pro většinu Evropy však byla zejména univerzita v Paříži. O něco později se přidávají univerzity v Oxfordu a Cambridgi, Univerzita Karlova v Praze byla založena roku 1348. Vznikají tedy první *universitas magistrorum et scholarium* [Dubský in Fiala 1993]. Tento výraz označuje společenství učitelů a žáků, kteří společně žili a studovali na univerzitních kolejích. Sociální, právní i duchovní autonomie těchto společenství měla od panovníků a papežů jistá privilegia. Rovněž měla ochranu proti lokální městské i duchovní feudální moci. Středověká univerzita není ani státní, ani církevní institucí, její existence je podmíněna mocí panovníka a církve. Z podstaty věci se však snaží vždy zachovat nezávislost [Dubský in Fiala 1993].

---

¹² Úryvek z předmluvy knihy *Obnova ideje univerzity* [Fiala 1993].

Přesto jsou univerzita a církve historicky spjaté, a to především institucí papežství. „Na počátku jsou příslušníci univerzit klerikové, místní biskup je považuje za své poddané, výuka je jednou z funkcí církve. Všichni příslušníci univerzity podléhají církevní jurisdikci,“ [le Goff in Keller 2008:27]. Podstatou vzdělávání v té době nebylo pouze osvojit si praktické dovednosti. Od počátku se jednalo o šíření pevných idejí, což znamená, že tuto instituci lze vnímat jako nástroj formující lidi na základě cílů a priorit, které jsou určovány zvenčí [Keller 2008]. Historicky se jednalo o vliv panovníka a církve. Univerzitní autonomii od počátku fungování instituce rozporuje Keller následovně: „Vždy když měla škola tendenci působit jako autonomní instituce, která žije svým vlastním životem a řeší své vlastní problémy, bylo jí více či méně důrazně připomenuto, že její poslání je ve službě cílům, které neformuluje ona, nýbrž „společnost“ a její vyšší zájem,“ [Keller 2008:28].

Ivan Dubský vysvětluje původní ideu univerzity jako ideu, jejíž prvotním motivem nebyla potřeba všeobecného nebo specializovaného shromažďování poznatků za účelem budoucího povolání. Neměla sloužit církevním ani státním účelům. Prvotní podstatou měla být touha vědět a poznávat, byla to idea svobodného učeného vědění neboli *studium generale*. „Mezi ideou univerzity a její prvotní středověkou podobou nastává diskrepance, stejně jako je tomu pokaždé s ideou a jejím uskutečněním. Každé uskutečnění ideje v instituci vede k oslabení a omezení ideje. Jak říká Karl Jaspers, zákony a formy instituce se derou do popředí a mohou vést k tomu, že idea vůbec zmizí a potom zůstane jen scholastický provoz,“ [Dubský in Fiala 1993].

Důležitým zlomem ve vývoji univerzit byl příchod osvícenství. Pojmy *tradice* a *prožitek* byly ve filozofickém diskursu potlačeny a na přední místo byly postaveny pojmy jako *rozum*, *vzdělanost*, *právo* či *člověk*. Tato epocha je mnohdy nazývána *věkem rozumu*. Vědecká revoluce v poznání některých přírodních zákonů z konce 17. století přinesla metody a objevy, které se staly nástrojem osvícenských myslitelů. Přirozená teologie se v té době začala snoubit s newtonovskými fyzikálními objevy a nelze jednoznačně pojmenovat

linku, která směřovala k modernímu pojetí vědy. Pomalu se ale formovala podoba vědy, která kladla důraz na pozorování, pokusy a opatrné odvozování přírodních zákonů [Black 2003].

Od 18. století je také univerzita již státně řízenou institucí a počátek 19. století je pro evropskou univerzitu obdobím modernizace a sjednocování, které mělo za následek ztrátu autonomie. Univerzitní výuka v době osvícenství neboli *universitas litterarum*, definuje výuku jakožto bádání, tedy vzdělávání pomocí vědy. Za jednoho z hlavních představitelů tohoto novohumanistického směru je považován německý filozof Wilhelm von Humboldt. Humboldt prosazoval obnovu ideje univerzity jakožto autonomní instituce založené na svobodném vědeckém bádání a provedl v této oblasti rozsáhlé reformy [Jirsa 2015]. „Úlohou university je věda. Bádání a výuka slouží vzdělání duchovního života jako zjevující se pravdy,“ [Jaspers in Jirsa 2015:44]. Pojem *bádání* v sobě zahrnuje touhu po správném kladení si otázek úplném pochopení a porozumění věci. Humboldt spojuje ideu bádání jak s výukou, tak výchovou a postavou učitele, který ověřuje správnost metody své výuky [Jirsa 2015]. Humboldt obnovil samostatnost univerzit, které zůstaly státní, ale získaly samosprávu. Začátkem 20. století došlo k výraznému nárůstu praktického významu vzdělávání a počty studentů a zájemců o akademické vzdělání začaly prudce růst [např. Keller, Tvrđý 2008].

Pro lepší pochopení vývoje terciárního vzdělávání v minulém století navazují na toto období krátkou kapitolou věnovanou dílu *Vzdělanostní společnost* sociologů Kellera a Tvrđého.

4.2. Chrám – výtah – pojišťovna

Téměř jsme zapomněli, že vzdělávání mívalo vždy v minulosti jiný účel než podporovat růst.

Alison Wolfová

Ve svém díle s názvem *Vzdělanostní společnost* se sociologové Jan Keller a Luboš Tvrďý dle svých slov snažili postihnout závažné proměny i fáze školy a obecně vzdělávací systémy škol vyspělých zemí v posledním století. K tomuto účelu používají tři symbolická připodobnění funkce školy a vzdělávání podle jednotlivých fází proměn. V počáteční fázi autoři popisují školu jako *Chrám vědění*. Chrám vědění v tomto případě odkazuje k faktu, že vyšší vzdělání představovalo monumentální instituci dostupnou pouze úzké elitě vyvolených. Jednalo se o dědictví řady předchozích století, o celou polovinu 20. století završenou 2. světovou válkou. Vzdělání mělo v této fázi výrazně politický rozměr a vytvářelo součást image politické elity. Sloužilo také k disciplinaci celé společnosti podle potřeb a ve službách národního státu [Keller, Tvrďý 2008].

Po druhé světové válce dochází k výrazným změnám celého systému vzdělávání, radikálně narůstá počet lidí s maturitou a od 50.-60. let se vlna přelévá na vysokoškolské vzdělávání. V další fázi vývoje autoři přirovnávají vzdělávání k *výtahu*. V této demokratizační fázi vzdělávání „vytahuje“ širší vrstvy obyvatelstva o několik pater výše ve společenské struktuře. Velké množství lidí se tak stává pevnou součástí širokých středních vrstev žijících v určité míře blahobytu. Vzdělávací výtah měl v tomto období umožnit všem vysoce kvalifikovaným zaplnit místa v soukromém i veřejném sektoru, která byla v poválečném období na vrcholu průmyslové společnosti vytvářena ve spolupráci se sociálním státem [Keller, Tvrďý 2008]. V tomto období byly také formulovány první úvahy o konceptu vzdělanostní společnosti. Americký sociolog Daniel Bell již koncem 50. let tento koncept popisuje v rámci své teorie o příchodu postindustriální společnosti. Neodmyslitelnou rovinnou je také sílící výskyt i vliv informačních a komunikačních technologií.

Bell ve své práci s názvem *Příchod postindustriální společnosti* upozorňuje na vzrůstající vliv vzdělávání a znalostí zejména v ekonomické sféře společnosti. Pozoroval také přesun ekonomických aktivit z oblasti industriální do sektoru služeb. Pod pojmem *postindustriální společnost* Bell

uvádí: „společnost, ve které se vědění stává ústředním produktivním faktorem, rozhodujícím zdrojem tvorby hodnot a hlavním motorem hospodářského růstu,“ [Bell in Keller, Tvrdý 2008:27]. Ve své vizi postindustriální společnosti Bell označuje roli trhu vůči vzdělávání jako podřízenou a předpokládá, že trh bude muset respektovat společenskou regulaci a kontrolu ze strany vlády, jejíž role podle něj silně vzrůstá.

Jak uvádí Keller a Tvrdý, Bellovy vize se nenaplnily a jsou dnes mnohdy v přímém rozporu s původními tvrzeními. Důležitým fenoménem této doby je proces demokratizace vzdělávání, který byl cílený a poháněn poválečným odhodláním posílit ve společnosti pocit sociální spravedlnosti. Myšlenkovým základem tohoto procesu je fakt, že nerovnost ve vzdělávání není stejná jako ostatní nerovnosti, jelikož do jisté míry následně utváří nerovnosti ostatní [Keller, Tvrdý 2008]. Autoři uvádí, že pokud by se mělo jednat o skutečnou demokratizaci vzdělávání, je nutné, aby školy kompenzovaly nerovnosti, například aby profesní kariéry odpovídaly skutečně dosaženým školním výsledkům. Čehož podle nich škola zejména v době všeobecného úpadku institucí dosáhnout nemůže [Keller, Tvrdý 2008].

Univerzity jsou zařízení, která umožňují nově příchozím o pár let odsunout okamžik pravdy, jenž nastane tváří v tvář tvrdé realitě pracovního trhu.

Zygmunt Bauman

Na konci 20. století je vzdělávání konfrontováno s nárazem globalizované ekonomiky, prohlubujícími se potížemi sociálního státu a výraznými proměnami charakteru práce. Dochází rovněž ke stagnaci a postupnému rozvolňování středních vrstev. Vzdělávání stále méně působí jako spolehlivý výtah a proměňuje se v *pojišťovnu*. Současný stav vzdělanostní společnosti jde zcela proti Bellově původní ideji – širokému, univerzálně orientovanému, teoretickému vědění. Upřednostňovány jsou praktické

dovednosti, které se navíc pružně proměňují podle momentálních požadavků trhu práce. „Společnost má být opět složena z množství nezávislých jedinců, z nichž každý podniká víceméně samostatně a ve vlastní režii využíváje přitom vzdělanostního kapitálu, který si nosí neustále s sebou ve své hlavě a který se ustavičně snaží zhodnocovat,“ [Keller, Tvrdý 2008:63]. Vzdělání již nemá sloužit k rekonstrukci společnosti podle priorit veřejného zájmu, ale výhradně jako strategie jednotlivců, kteří se snaží podnikat se svým věděním v ostré konkurenci s druhými v situaci, kdy jim v obavě před sociálním pádem nic jiného nezbývá.

Keller a Tvrdý hovoří o tom, že se vzdělávání proměňuje z cíle na prostředek, stává se z něj individuální záchrana v situaci, kdy všechny ostatní pojistky o udržení sociálního statusu selhávají nebo přestávají fungovat. Do popředí se tak dostává upotřebitelnost z hlediska zdroje existenčního zajištění [Keller, Tvrdý 2008]. Jako vedlejší účinek demokratizace vzdělávání a rozšiřování vzdělanosti uvádí autoři v souvislosti s výraznými proměnami ekonomických a sociálních parametrů zcela paradoxní výsledek. Stále více lidí se chce pojistit proti sociálním rizikům, proti kterým vzdělání pojišťuje stále méně. „Klasické systémy pojištění fungují tak, že s růstem počtu pojištěnců stoupá jistota zajištění každého z nich. Vzdělání jako pojistka takto nefunguje,“ [Keller, Tvrdý 2008].

4.3. Univerzita jako sociální aktér

V době zrodu univerzity ve 12. století v Evropě a v době počátku jejího fungování byla této instituci přisuzována role pouze jedna, a to vzdělávací. S postupem času ale začalo být od univerzit vyžadováno, aby kromě svého základního poslání v předávání vědění začaly přebírat nové role i poslání.

O zrodu druhé role univerzity můžeme mluvit v souvislosti s převrácením vývoje evropského myšlení v podobě osvícenského hnutí v průběhu 17. a 18. století [např. Novotná 2015]. Svobodné osvícenské bádání a potřeba zkoumat a ověřovat hypotézy vneslo dnes již neodmyslitelnou sféru, kterou ve výčtu rolí

univerzit představují položky věda a výzkum. Ve 20. století plném bouřlivých globálních komplexních proměn ve společnosti došlo rovněž k částečnému přetvoření univerzitních institucí. Političtí i analytičtí aktéři začali věnovat více pozornosti způsobům, jakými mohou univerzitní schopnosti a činnosti přispět k sociálnímu a ekonomickému rozvoji. Přestože univerzity od svého vzniku přímo i nepřímo přispívaly k velké části rozhodování v širší společnosti, nebyla tato funkce jádrem jejich poslání, stejně jako první dva proudy univerzitní činnosti – výzkum a výuka.

Nyní vývoj v této oblasti dospěl do fáze, kdy jsou příspěvky univerzitního „*Třetího proudu*“ nebo „*Třetí role*“ považovány za důležité a charakteristické samy o sobě. Proto si zasluhují specifické politiky a zdroje k zajištění jejich efektivního fungování [Molas-Gallart et al. 2002]. Celosvětový růst poptávky a (ve většině zemí) poskytování přístupu k vysokoškolskému vzdělávání, diverzifikace a privatizace vysokoškolských institucí, sehrály nejvýznamnější roli ve formování vysokého školství za poslední půlstoletí. Poptávka po přístupu k vysokoškolskému vzdělání je nevyhnutelná, protože univerzitní titul nebo certifikát jsou v mnoha koutech světa považovány za klíč k sociálnímu a ekonomickému úspěchu [Forest, Altbach 2006].

Jak uvádím výše, v českém prostředí pojmenovávají sociologové Keller a Tvrdý tuto situaci jako paradoxní. Univerzita jako pojišťovna socio-ekonomického zabezpečení v tomto případě kvůli zvyšující se konkurenceschopnosti selhává [Keller, Tvrdý 2008]. Procesy masového zpřístupnění, ale i částečné privatizace sektoru vysokoškolského vzdělávání v druhé polovině 20. století, měly vliv na financování veřejného terciálního vzdělávání. Se snižujícím se vlivem státu klesá také jeho finanční podpora [Forest, Altbach 2006].

Univerzita Karlova na svém webu¹³ uvádí následující definici třetí role: „Vedle vzdělávání a výzkumu má univerzita ještě tzv. třetí roli, kterou je služba společnosti, její přímé společenské působení. Univerzita reflektuje aktuální společenský vývoj a významně přispívá k šíření nejnovějších vědeckých poznatků a hodnot mnoha různými způsoby. Cílem je být v těsném a oboustranně otevřeném celospolečenském kontaktu na lokální, národní i mezinárodní úrovni. Základním úkolem je přenos nejnovějších poznatků a technologií formou studií, analýz, patentů či licencí, zakládání spin-off společností, poskytování odborných služeb, konzultací a výzkumů v klíčových oblastech. To má přímý důsledek na zaměstnanost, rozvoj průmyslu a služeb pomocí inovací, kulturního potenciálu a kapacit sociální péče.“

Socioložka Stöckelová zmiňuje, že užívání pojmu třetí role univerzity naznačuje mimo jiné, že její dvě tradiční role, věda a výzkum, se řídí jinou logikou a upozorňuje, že tomu tak není. Vysoké školství u nás podle Stöckelové ve společenském užitku v rámci třetí role zásadním způsobem zaostává za průmyslově uplatnitelným výzkumem a komerčním sektorem [Stöckelová 2008]. „...i vědecká „excellence“ v oblasti tzv. základního bádání (vysoké impaktní faktory) je přitom soustředěna především do těch oblastí výzkumu, jehož výsledky jsou potenciálně dobře komerčně využitelné (high-tech medicínský výzkum, biochemie, biotechnologie). Aktivity ve vztahu k širší veřejnosti – veřejné přednášky, publikování v nesespecializovaných médiích, a dokonce ani expertní zprávy – nejsou vůbec hodnoceny. To vzhledem k časové náročnosti akademické práce znamená, že jsou v podstatě sankcionovány,“ [Stöckelová 2008].

Procesu komercializace univerzit se věnuje také Robert Overtz. Vysvětluje, že podnikání univerzit probíhá prostřednictvím „přenosu technologií“, což je proces komercializace univerzitních špičkových technologií

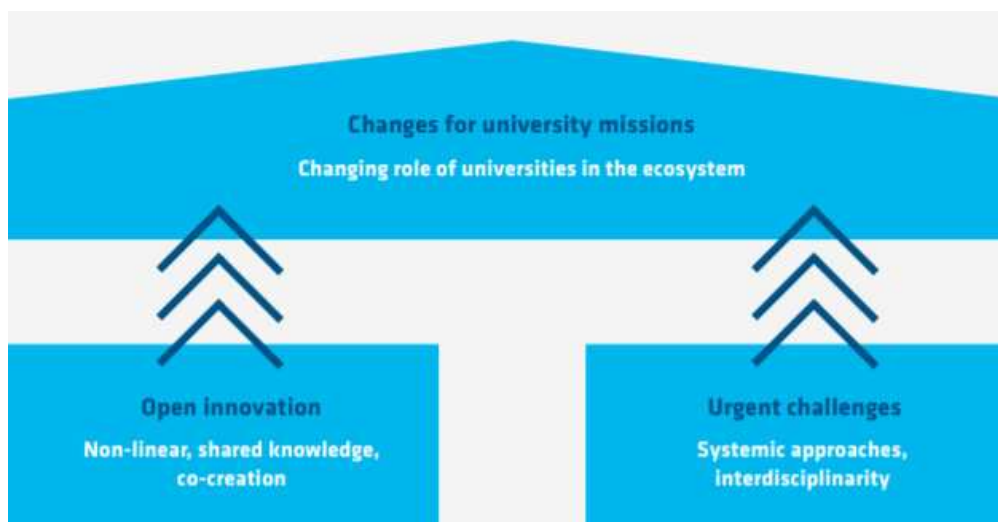
¹³ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10991.html> [citováno 2-10-2021].

soukromými společnostmi. V literatuře o tomto přenosu technologií se běžně zdůvodňuje, že tyto obnovené vztahy mezi univerzitami a podniky představují významný tok financí pro univerzitu. To však zakrývá skutečnost, že velká část investičního kapitálu ve skutečnosti pochází od vlády, z plateb školného a poplatků, univerzitních dotací a financování dluhopisů – ve skutečnosti jde o masivní odliv peněz přímo do korporací [Overtz 1996].

V posledních letech se ve vědeckých pracích či v prohlášeních mezinárodních univerzitních asociací setkáváme s konceptem *čtvrté role* univerzity. Tento koncept je spojen především s novými pohledy na význam inovací a průřezových technologií pro řešení současných výzev společnosti. V globální konkurenci se nemateriální hodnoty jako znalosti nebo sociální kapitál stávají klíčovými aspekty a motory ekonomického rozvoje. V regionálních studiích jsou znalosti označovány za zásadní faktor regionálního rozvoje. Znalosti se staly hlavním aktivem výroby, jsou považovány za nový motor ekonomického rozvoje, a proto je nutné přehodnotit roli znalostí, inovací, technologií a učení. To dokládá i skutečnost, že přítomnost inovací zásadně určuje konkurenceschopnost regionů a k získání konkurenční výhody je neustálá inovace nutná [Lengyel in Lukovics, Zuta 2015].

Čtvrtá role představuje způsob, jakým univerzity a jejich partneři v regionálních inovačních systémech spojují své síly, aby vybudovali mosty napříč institucionálními a disciplinárními hranicemi. Hledají nové formáty spolupráce a prostory pro řešení společných výzev a formují své vlastní měnící se role v tomto procesu. Objevují se taky snahy definovat, jak mohou dlouhodobá strategická partnerství mezi univerzitami a nadnárodními společnostmi podporovat výzkum na všech úrovních. Na pozadí rostoucí poptávky po inovacích se univerzita ocitá v nové a náročné pozici prostředníka. K její roli primárního poskytovatele vzdělávání se přidávají požadavky a očekávání, které předpokládají nové způsoby rozvoje institucionální identity a její profilování. Její nová role závisí na tom, aby univerzita byla vysoce

vnímavá, přizpůsobivá, hustě propojená nejen se svými akademickými partnery, ale také s externími zainteresovanými stranami, globálně i lokálně [Reichert 2019].

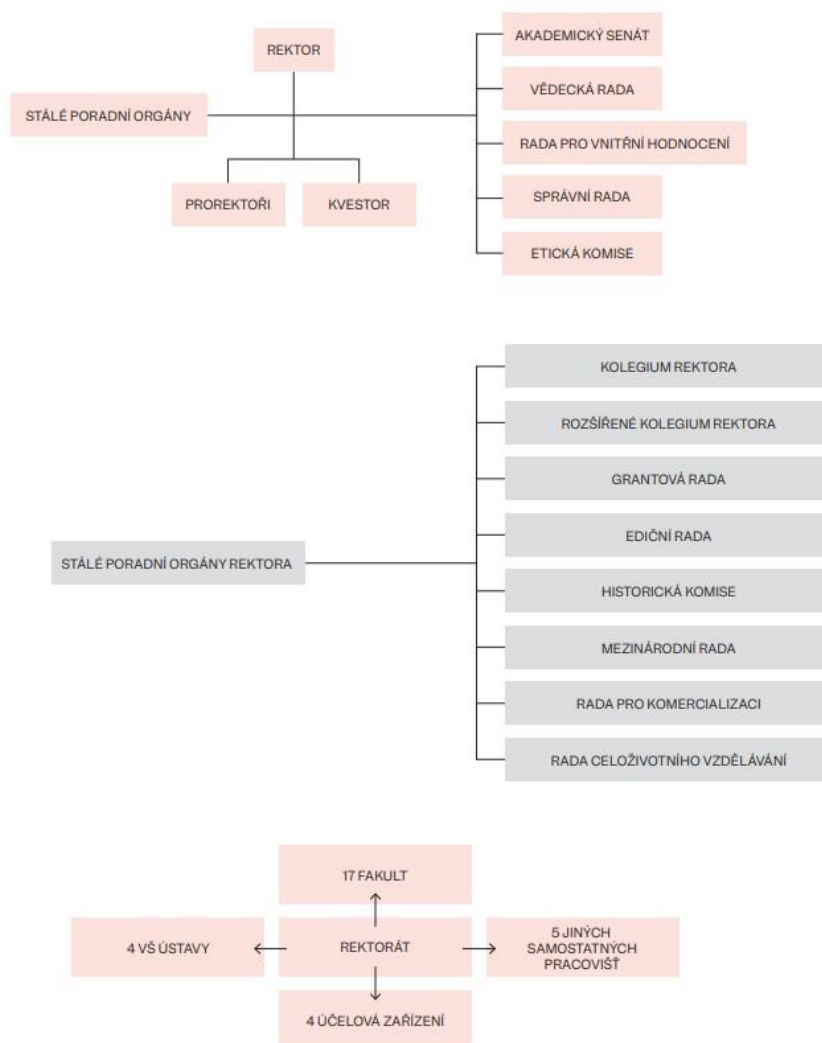
Obrázek 3 Proměna role univerzity¹⁴

4.4. Akademická struktura Univerzity Karlovy

V rámci mého výzkumu hrálo důležitou roli pochopení akademické struktury a způsobu jejího fungování. Stručnou charakteristiku aktérů relevantních pro tento výzkum přibližuji v empirické části práce, na příslušných místech při rekonstrukci procesu vyjednávání. Níže na obrázku č. 4 je znázorněna kompletní organizační struktura Univerzity Karlovy.

---

¹⁴ Reichert [2019].

Obrázek 4 Organizační struktura UK¹⁵

5. Proměny konceptu udržitelnosti

Součástí mého výzkumu je sledovat proces a způsob, jakým se udržitelnost na půdě Univerzity Karlovy vyjednává, proto níže představuji původ a teoretický vývoj tohoto konceptu.

¹⁵ Dostupné z: https://cuni.cz/UK-8533-version1-uk_vyrocní_zprava_2020_web.pdf?fbclid=IwAR2Im_K2H86qtBEjFfjNjUJ64YSXw7IRxw3dNc_r6ojcz_etjGBKSkqbl70 [citováno 12-12-2021].

Hlavním tématem konference OSN ve Stockholmu v roce 1972 byl konflikt mezi hospodářským růstem (a jeho dlouhodobou neudržitelností) a ochranou životního prostředí. Vůbec poprvé byl v rámci veřejného diskurzu pojednáván termín *udržitelný rozvoj*. Tento koncept získal na síle také díky začínajícím diskusím o negativních dopadech lidské činnosti na životní prostředí. Valné shromáždění OSN roku 1983 ustanovilo Světovou komisi pro životní prostředí a rozvoj (WCED), jejíž hlavním úkolem bylo zkoumání vztahu mezi hospodářským růstem a ochranou životního prostředí. Pod vedením norské ministerské předsedkyně Gro Harlem Brundtlandové vydala komise v roce 1987 závěrečnou zprávu s názvem *Naše společná budoucnost*, která se stala zásadním milníkem v chápání rozvoje. Ten se dle závěrů komise musí stát trvale udržitelným [Moldan 2009]. Ve zprávě je poprvé publikována dodnes nejznámější definice trvale udržitelného rozvoje – „*je to takový rozvoj, který zajistí naplnění potřeb současné generace, aniž by byla ohrožena možnost naplnění potřeb generací příštích*,“ [Moldan 2009:330].

V roce 1992 byly podrobněji rozpracovány principy směřování k dosažení udržitelného rozvoje na Konferenci Spojených národů o životním prostředí a rozvoji (UNCED), která se konala v Rio de Janeiru a je známá také pod názvem *Summit Země*. Jejím cílem bylo rozvést vizi udržitelného rozvoje a navrhnout její implementaci na mezinárodní, národní i místní úrovni. Konference vypracovala rozsáhlý akční plán s názvem *Agenda 21* a dokument *Deklarace z Ria de Janeiro o životním prostředí a rozvoji* [Rynda 2019].

Pojem *trvale udržitelný rozvoj* byl až do roku 1995 komunikován především jako environmentální či ekonomický koncept. Na tzv. *Sociálním summitu* v Kodani byl ovšem zdůrazněn lidský rozměr a potřeba současného rozvoje společnosti. Na základě kodaňské konference byly později definovány tři základní pilíře trvale udržitelného rozvoje – environmentální, ekonomický a sociální. Jejich vyvážený rozvoj by měl vést k trvale udržitelnému rozvoji společnosti. Ekonomický pilíř směřuje k udržení rovnováhy mezi hospodářským rozvojem a ochranou životního prostředí. Environmentální pilíř

klade důraz na rozvoj společnosti pouze v rámci zachování funkčních ekosystémů a zdravého životního prostředí. Sociální pilíř pak zdůrazňuje potřebu zajištění kvalitního vzdělání, odstranění chudoby či dodržování principu spravedlnosti lidského uspořádání [Moldan 2009].

Koncept i definice trvale udržitelného rozvoje nejsou neměnné, naopak jsou neustále rozšiřovány a doplňovány o podrobnější charakteristiky. Jako jeden z příkladů chápání pojmu uvádím definici Ivana Ryndy [2000]: „*Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy,*“ [Rynda 2000: 10-11]. Konkrétněji byla celosvětová agenda v oblasti lidského rozvoje ve stejném roce definována OSN programem Rozvojové cíle tisíciletí (MDG's¹⁶). Jedná se o soubor osmi základních cílů, které vedou především k odstranění chudoby a nastartování rozvoje, které měly být naplněny do roku 2015 [Moldan 2009]. Následně na ně navázal nový program OSN, Cíle udržitelného rozvoje (SDG's¹⁷), který obsahuje 17 cílů a státy se je zavázaly splnit do roku 2030. Patří mezi ně například obnovitelné a dostupné zdroje energie, udržitelný ekonomický růst či péče o světové ekosystémy a klima¹⁸. Objevují se naopak také autoři, kteří koncept udržitelnosti považují za příliš obecný či vyprázdněný. Erik Swyngedouw [2011] například zmiňuje, že v sobě postrádá náležitý politický obsah do té míry, že je takřka nemožné s jeho cíli nesouhlasit. Vysvětluje, že post-politický populismus je spojen s „*politikou nepojmenovávání věcí pravými jmény,*“ [Swyngedouw 2011:271]. Účelově jsou voleny nekonfliktní pojmy typu politika změny klimatu, politika biologické

---

¹⁶ Millenium Development Goals.

¹⁷ Sustainable Development Goals.

¹⁸ Dostupné z: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300> [citováno 12-11-2021].

rozmanitosti nebo výše zmíněný prázdný diskurs udržitelnosti. Swyngedouw poukazuje na nutnost okamžitě ukončit proces depolitizace, kterému vládnou vyprázdněné koncepty a nabádá nás k tomu, abychom odmítli legitimizovat imaginární sociálně-environmentální politiky typu environmentální udržitelnost. Tyto vyprázdněné politiky nutně vylučují skutečný politický rámec, prostřednictvím něhož by se mohly jejich jinak nosné myšlenky hegemonizovat a propsat do závazných rámců a postupů [Swyngedouw 2011].

V době, kdy se klimatická krize dostává do popředí společenské pozornosti téměř celosvětově, v odborné debatě sílí i tzv. *nerůstové teze*. Tyto teze se formovaly jako kritická reakce na koncepty udržitelného rozvoje ze 70. a 80. let. Idea nerůstu zásadním způsobem ovlivňuje kosmologii současných environmentálních hnutí. Jejich počátek spojujeme s filozofem André Gorzem, který je rovněž představitelem myšlenkového směru *politická ekologie*. Východiskem tohoto směru je jednak chápání environmentální krize jako politického problému, ale také spatřování původu krize ve fetišizaci ekonomických hodnot jako je produktivita a hospodářský růst [D'Alisa, Demaria, Kallis 2015]. Myšlenky nerůstu (degrowth), které dnes mají základnu již v poměrně širokém hnutí „jsou součástí antiutilitárního rámce, protože spatřují ideál ve společnosti dekolonizované od ideologie neomezeného růstu, ideologie, která předpokládá přímou korelaci mezi růstem HDP a kolektivním štěstím,“ [Romano in D'Alisa, Demaria, Kallis 2015:272].

V první fázi debaty o zastavení růstu v 70. letech 20. století byl kladen důraz na limity zdrojů. Ve druhé fázi, počínaje rokem 2001, byla hnací silou kritika hegemonické myšlenky „udržitelného rozvoje“. Pro ekonomického antropologa Serge Latouche je pojem *udržitelný rozvoj* v podstatě oxymóron. „Nerůst znamená společnost s menším metabolismem, ale co je důležitější, společnost s metabolismem, který má jinou strukturu a slouží novým funkcím. Nerůst nevyžaduje dělat méně toho samého. Cílem není zeštíhlit slona, ale proměnit slona ve šneka. Ve společnosti nerůstu bude všechno jiné: různé činnosti, různé formy a využití energie, různé vztahy, různé role pohlaví, různé

rozdělení času mezi placenou a neplacenou prací, různé vztahy s nelidským světem,“ [Romano in D’Alisa, Demaria, Kallis 2015:32].

6. Analýza aktérů

6.1. Vymezení výzkumu

V diplomové práci se zaměřuji na téma ochrany klimatu a opatření související se zhoršujícím se stavem klimatické krize v univerzitním prostředí. A to jak směrem k vnitřnímu fungování, tak navenek. Univerzity ve světě začínají pomalu ale jistě přijímat nezbytná opatření, spolupracovat s lokálními samosprávami, ustavovat interdisciplinární skupiny odborníků a obohacovat své vzdělávací programy jak o kurzy, tak i specializované obory, které si kladou za cíl popsat klimatickou krizi a přispět k jejímu zmírnění. Práci jsem zasadila do konceptu postnormální vědy, jejíž přístup reflektuje vstup vědy do komplexní problematiky zahrnující sociální otázky [Funtowicz, Ravetz 2002].

Má pozice ve výzkumu byla angažovaná, považuji se za součást kolektivu Univerzity za klima a u událostí, které rekonstruuji a zkoumám jsem byla přítomná a byla jejich součástí. Je jasné, že můj výzkum z podstaty věci nemůže přinést čistě objektivní a nezabarvené poznání. Kontext postnormální vědy hraje roli nejen v tom smyslu, že stavím na předpokladu, že absolutní objektivnost vědy je nedosažitelná a snažím se reflexivně pracovat se svou angažovanou pozicí, kterou využívám k dosažení pestré škály dat. Ale také v tom smyslu, že univerzitu vnímám jako odpovědnou instituci a aktéra, který není z politických či společenských vztahů vyvázán a měla by proaktivněji reagovat na výzvy současného světa. *„Postnormální věda odmítá, že vědci jako autority mají patent na pravdu, ale naopak vychází z toho, že nezaujatost a objektivita je nedosažitelná. V rámci postnormální vědy existuje více legitimních pohledů na věc, které jsou vždy hodnotově zabarvené, a snahou by mělo být reflektovat tuto zabarvenost,*“ [Novák 2017:15-16].

Jedním z cílů předkládané práce je částečné zmapování toho, jak na současnou krizi reaguje Univerzita Karlova v Praze. Na jaře roku 2019 se zformovalo studentské hnutí s názvem Univerzity za klima (UzK). Skupiny studentů a studentek napříč univerzitami a obory uspořádaly v listopadu roku 2019 Okupační stávkou za klima na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy následovanou několikadenní okupací budovy Rektorátu UK. V návaznosti na tyto události vešla existence mladé studentské iniciativy na univerzitní půdě do širšího povědomí. Jednou z hlavních motivací vzniku této diplomové práce je popis nově zformovaného studentského hnutí a analýza témat, kterými se iniciativa ve svém působení zabývá. Nejen v návaznosti na studentské aktivity se začalo téma dostávat i na jednání akademických senátů a členka kolegia rektora byla pověřena zabývat se udržitelnou agendou. Přestože ze strany nejméně jednoho výzkumného pracoviště univerzity – Centra pro otázky životního prostředí – bylo dlouhodobě upozorňováno na nutnost systematicky se této problematice věnovat na vyšších úrovních, zdá se, že vůle nejvyššího vedení univerzity k implementaci konkrétních kroků se objevuje až nyní.

Předmětem zájmu této práce jsou aktéři na půdě Univerzity Karlovy, kteří usilují o to, aby byla otázka klimatu věnována náležitá pozornost. Dále pak vnitřní orgány instituce, jejichž pravomoci umožňují v tomto procesu přijímat rozhodnutí, a v neposlední řadě závazné i nezávazné dokumenty a strategické rámce, v jejichž mantinelech se univerzita při svém fungování i rozvoji pohybuje. Výzkumným cílem je zmapování procesu vyjednávání udržitelnosti na půdě Univerzity Karlovy v Praze a analýza aktérů, kteří jsou v tomto procesu zapojeni, stejně jako vztahů mezi těmito aktéry. Zvláštní pozornost věnuji kolektivu Univerzity za klima a událostem v listopadu 2019. Cílem předkládané práce je rovněž popsat nově zformované studentské hnutí, jehož aktivity poslouží jako linka, kterou v celém vyjednávacím procesu sleduji. Před realizací výzkumu byly formulovány následující výzkumné otázky:

1. Jací jsou aktéři zabývající se otázkami klimatické krize v institucionálním kontextu Univerzity Karlovy od ukončení okupační stávky v listopadu 2019?
2. Jakou roli hrála studentská stávka za klima v procesu etablování této agendy na Univerzitě Karlově?
3. Jaké jsou vztahy mezi jednotlivými aktéry na univerzitě?
4. Jak probíhá proces vyjednávání udržitelnosti univerzity?

6.2. Metodologie

Vzhledem k předmětu a cílům výzkumu jsem zvolila pro svou práci kvalitativní výzkumné metody. John a David Creswellovi popisují kvalitativní výzkum jako přístup ke zkoumání a pochopení významu, který jednotlivci nebo skupiny připisují sociálnímu nebo lidskému problému. Proces tohoto výzkumu zahrnuje nově se objevující otázky a postupy, data, která jsou obvykle shromážděná v prostředí účastníka, analýzu dat indukčně stavěnou od podrobností k obecným tématům a výzkumníka, který interpretuje význam dat. Výsledná podoba práce může mít velmi flexibilní strukturu. Jedná se o výzkum vedený induktivním způsobem zaměřený na individuální významy, který si klade za cíl postihnout komplexnost zkoumaného problému [Creswell, Creswell 2018].

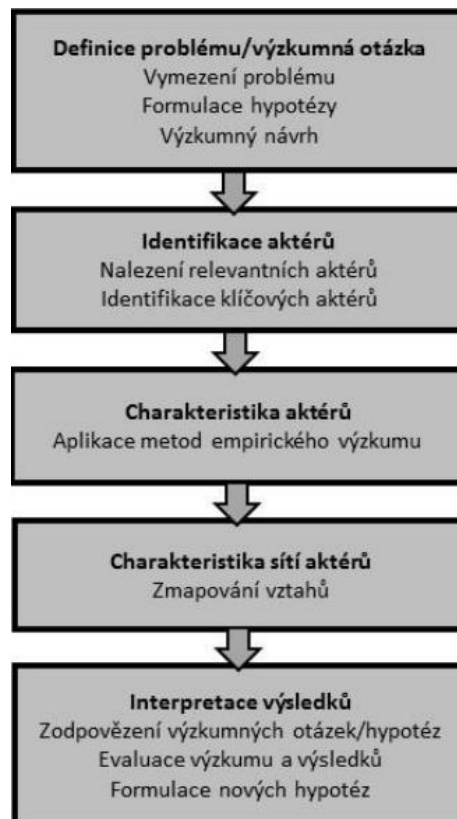
Cílem výzkumu je popsat nově vzniklé hnutí Univerzity za klima a rekonstruovat a popsat okupační stávku za klima, kterou uspořádalo. Dále také popsat proces vyjednávání, který po ukončení stávky započal. Kvalitativní výzkumné metody k tomuto záměru poslouží lépe. Pro kvalitativní výzkum je typické, že: *„Výzkumník data vytváří v procesu výzkumu tím, že provádí pozorování, vede rozhovory, vybírá terén či vzorek, vybírá a analyzuje příslušné dokumenty atd. Stejně tak výzkumník data v procesu výzkumu vytváří tím, jak a na co se ptá (tj. jak má položenou výzkumnou otázku, z jakého teoretického zázemí vychází a jak jej v procesu výzkumu používá při samotné tvorbě dat, tj.*

na co zaměřuje pozornost, čeho si všímá, jaké konkrétní otázky aktérům klade). Výzkumník je tedy integrální součástí celého výzkumného procesu a měl by si toho být za všech okolností vědom,“ [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019:268].

Cílem výzkumu je také určení aktérů procesu vyjednávání udržitelnosti na Univerzitě Karlově, popsání vztahů mezi jednotlivými aktéry a pochopení jejich role v tomto procesu. Proto jsem zvolila výzkumnou metodu známou jako analýza aktérů. „Analýza aktérů mapuje určitý problém z pohledu zúčastněných aktérů, všímá si jejich zájmů, role, vzájemných vztahů, a vlivu na vývoj ve sledované oblasti,“ [Zahradník, Dlouhá 2016:5]. Jedná se o metodu popisu sociálního prostředí z hlediska zúčastněných sociálních skupin. Metoda sleduje zájmy, role, vzájemné vztahy, ale i vliv těchto aktérů na rozvoj v určité oblasti. Dle autorů je vhodné ji využívat v situaci, kdy „do hry vstupují různé pohledy, hodnoty a zájmy a kdy zmapování rolí sociálních aktérů může pomoci řešit konkrétní problém,“ [Zahradník, Dlouhá 2016:6].

Aplikace této metodiky je do jisté míry limitovaná doporučeným rozsahem diplomové práce, což ovlivní výslednou hloubku této analýzy. „Analýzu aktérů lze pojmout různě v závislosti na cílech analýzy a zdrojích, které jsou pro její realizaci k dispozici: od méně náročné formy brainstormingu po podrobný terénní sociologický výzkum. Ve všech případech je ale zapotřebí věnovat dostatek pozornosti jednotlivým krokům, od vymezení problému, přes identifikaci aktérů a práci s informacemi až po interpretaci zjištění, byť jejich konkrétní naplnění se bude v jednotlivých případech lišit,“ [Zahradník, Dlouhá 2016:13]. Dílčí výsledky, které autorský kolektiv uvádí, je však možné zrealizovat i v měřítku diplomové práce. Jedná se o popis aktérů a jejich charakteristik a zájmů, popis rolí, výběr hlavních a vedlejších aktérů a analýzu sítě aktérů. Postup při využití metodiky a míry její formalizace se může měnit a jednou z variant je i intuitivně řízený proces. V tomto případě ale autoři upozorňují na dodržování zásad spolehlivosti a zdůrazňují nutnost zodpovědného a nemanipulativního nakládání se získanými a ověřenými

informacemi [Zahradník, Dlouhá 2016]. Základní kroky, kterými se v rámci výzkumu řídím, jsou následující:

Obrázek 5 Postup analýzy aktérů¹⁹

6.3. Zdroje a tvorba dat

Jako primární zdroj dat jsem pro tuto práci využila nestandardizované polo-strukturované rozhovory s aktéry, neformální rozhovory s členy kolektivu Univerzity za klima a participativní pozorování. Za počáteční fázi výzkumu lze považovat již mé působení v iniciativě Univerzity za klima. Loïc Waquant v této souvislosti mluví o tzv. pozorovaném zúčastnění, spíše než zúčastněném pozorování, což zcela odpovídá mé zkušenosti. Má účast na aktivitách kolektivu předcházela snaze o nahlédnutí jeho aktivit z jiného úhlu [Waquant in Novák 2017]. Roli pozorovatelky lze popsat také termínem *participant pozorovatel*, který Disman vysvětluje jako situaci, kdy „výzkumník

---

¹⁹ Zahradník, Dlouhá [2016].

plně participuje na životě skupiny, ale nezatajuje, že také dělá výzkum,“ [Disman 2000:306]. Míra účasti se dění ve zkoumaném terénu se může výrazně odlišovat. „*Adler a Adler (1994) rozlišují tři typy zapojení výzkumníka do dění v terénu,*“ [in Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019:359]. Jedná se o *okrajové, aktivní* nebo *úplné členství* dění v terénu. V případě tohoto výzkumu se jedná o úplné členství, což znamená, že autorka se nejen podílí na zkoumaných aktivitách na poli terénu, ale zároveň se plně ztotožňuje s jeho hodnotami a normami [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019]. V mém případě to konkrétně znamená, že jsem byla od počátku vzniku kolektivu Univerzity za klima jeho součástí a plně jsem se podílela na jeho aktivitách.

V další fázi výzkumu jsem provedla účelový výběr vzorku. „*Účelové vzorkování je založeno na úsudku výzkumníka o tom, které aktéry či zdroje dat do vzorku vybrat. Předpokládá tedy, že výzkumník terén buď dobře zná, nebo se s ním v procesu výzkumu seznámí natolik, že je sám schopen posoudit, kteří aktéři jsou do vzorku vhodní – volí ty, kteří jsou „informačně bohatí“ pro hlubší studium,*“ [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019:296]. Vzhledem k tomu, že terén svého výzkumu dobře znám, byla jsem schopna na základě svého zapojení určit klíčové informátory. Účelový výběr vzorku byl doplněn metodou *nabalování*, označovanou také jako metoda sněhové koule. Tato metoda je jednou z nejvyužívanějších v rámci kvalitativního výzkumu. Výzkumníci obvykle začínají s malým počtem počátečních kontaktů, které splňují kritéria výzkumu a jsou pozváni, aby se stali účastníky výzkumu. V mém případě to bylo 6 počátečních klíčových informátorů, kteří mi následně doporučili další kontakty. Vyhovující informátoři byli následně požádáni, aby doporučili další kontakty splňující kritéria výzkumu, kteří by potenciálně mohli být také ochotnými účastníky a ti pak doporučí další potenciální účastníky atd. Výzkumníci proto používají své sociální sítě k navázání počátečních vazeb, z nichž se odvíjí dynamika vzorkování a zachycuje rostoucí řetězec účastníků. Vzorkování obvykle končí, jakmile je dosaženo buď cílové velikosti vzorku, nebo bodu nasycení [Parker, Scott, Geddes 2019]. Pro můj výzkum bylo typické,

že informátoři poskytovali tipy na další členy kolektivu, o kterých věděli, že se například účastnili jednání, na kterých oni sami nebyli přítomni, případně další informátoři, zejména z řad akademického senátu, kteří si nepřáli sami být do výzkumu zahrnuti, doporučovali své kolegy, kteří by mohli být ochotni participovat. Metoda nabalování je vhodná zejména v případech, kdy tušíme existenci vztahů mezi aktéry. Novotná, Špaček a Šťovíčková [2019] ale varují před rizikem přílišného zasahování informátorů do procesu výzkumu. V rámci svého výzkumu jsem realizovala celkem 10 formálních a nespočet neformálních rozhovorů.

Dalším významným zdrojem dat v mém výzkumu byla obsahová analýza dokumentů a psaných textů. Podle Dismana [2000] je obsahová analýza objektivní analýzou sdělení, které může mít různorodou formu i typ. Tato analýza se může zabývat nejen obsahem sdělení, ale také způsobem, jakým bylo předáno, kdo je jeho autorem a komu je určeno [Disman 2000]. Zaměřila jsem se na analýzu vybraných mediálních výstupů z období konání univerzitní Okupační stávky za klima, příspěvků na sociálních sítích, reflexivních publicistických textů a formálních dokumentů. Stěžejní pro tuto analýzu jsou také Strategické záměry Univerzity Karlovy, Zákon o vysokých školách, vnitřní předpisy UK, zápisy z jednání Akademického senátu UK a zápisy Sociální komise tohoto senátu. Ve vztahu ke studentskému hnutí jsem analyzovala také prohlášení či texty požadavků, které kolektiv směrem k vedení univerzity vznášel. V přípravné fázi řízeného výzkumu jsem sepsala své vzpomínky, pocity a rekapitulaci událostí do deníku, který svou formou připomínal terénní deník. „*Terénní poznámky jsou v podstatě chronologický zápis toho, co se děje ve zkoumaném prostředí, co se děje s tímto prostředím, i toho, co se děje v pozorovateli,*“ [Disman 2000:312]. Z povahy mého výzkumu byl tento deník „rekonstruovaný“.

6.4. Organizace a analýza dat

Jak uvádí Novotná, Špaček a Šťovíčková, organizace a analýza dat je v rámci kvalitativního výzkumu protkaná celým jeho procesem. Díky průběžné analýze a zpracovávání dat jsme schopni jejich tvorbu efektivně směřovat k jádru zkoumané problematiky [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019]. Vzhledem k mé dlouhodobé pozornosti a účasti v tématu, kterým se práce zabývá, je množství získaných dat i jejich škála poměrně široká. Je tedy náročné v celém procesu sledovat veškeré koncepty, souvislosti i doplňující informace, obzvlášť pak třídit tato získaná data z hlediska důležitosti a konkrétního významu pro výzkum. Pro zpřehlednění je nutná systematická analýza dat, která zahrnuje segmentaci a rozebírání dat. Lze si jej představit jako oloupání vrstev cibule, kterou potom skládáme podle připraveného klíče zpět. Soustředění se na některá data a ignorování jiných je součástí kvalitativní analýzy.

U kvantitativního výzkumu výzkumníci vynakládají velké úsilí, aby zachovali všechna data a rekonstruovali nebo nahradili chybějící data. V kvalitativním výzkumu je dopadem tohoto procesu agregace dat do malého počtu témat, cca pět až sedm témat nebo segmentů [Creswell, Creswell 2019]. Pro můj výzkum bylo typické, že vzhledem k retrospektivnímu sestavování obrazu událostí, které se staly před více než 2 lety, docházelo k tomu, že si informátoři nebyli jisti například přesným sledem událostí a bylo nutné je vzájemně ověřovat s dalšími informátory, oficiálními dokumenty (zápisy z jednání akademických senátů), mým rekonstruovaným deníkem nebo mediálními výstupy.

V momentě, kdy jsem uzavřela proces získávání dat a všechna data jsem měla vytvořená, zorganizovaná a přepsaná do podoby, která byla pro práci s nimi nejvhodnější, začala jsem si vytvářet tematické segmenty. K následné práci s vytvořenými segmenty mi sloužila metoda kódování. *„Kódování je postup, jehož pomocí přidělíme vytvořeným segmentům popisek (někteří autoři*

užívají metaforu nálepky, jiní razítka), kterým jej charakterizujeme. Nejčastěji se k tomu užívají slova či slovní spojení,“ [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019:430]. Jedná se tedy o pojmenovávání jednotlivých segmentů a zapisování jejich označení. Při tvorbě kódů jsem postupovala induktivní metodou, což znamená, že kódy jsem neodvozovala předem z teoretického základu práce, ale kódovala jsem s ohledem na získaná data. Kódy jsem neměla připravené předem, ale v průběhu analýzy jsem pracovala na tom, abych vytvořila kód, který nejlépe vystihuje daný segment nebo tematický okruh [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019].

V průběhu analýzy dat jsem také pracovala s grafickým znázorňováním sítě aktérů. Po jejich identifikaci pro přehledné znázornění jak aktérů, tak jejich vazeb, jsem si výše zmíněné zpracovávala formou sociogramu. Sociogramy fungují jako grafické znázornění společenských (sociopreferenčních) vztahů v menších skupinách. Podkladem pro tvorbu sociogramu může být řada kritérií – emocionální vztahy, sféry vlivu nebo komunikační vztahy [Petrušek 1996].

6.5. Subjektivní reflexivita a etika výzkumu

Pro kvalitativní výzkum je charakteristická interpretace získaných dat. Tazatel je obvykle zapojen do trvalé a intenzivní zkušenosti s informátory [Creswell, Creswell 2019]. Princip reflexivity v tomto případě představuje základní předpoklad objektivnosti kvalitativního typu výzkumu. Specifikem předkládaného výzkumu je mé výrazné zapojení do kolektivu jednoho ze zkoumaných aktérů, jedná se o tzv. *úplné členství*. Z toho důvodu bylo nutné klást významný důraz na reflexivitu celého procesu zkoumání. *„Subjektivní reflexivita označuje připuštění si skutečnosti, že výzkumník je integrální součástí výzkumného procesu a že výzkumný proces je reciproční, tedy že jeho výsledky jsou nutně ovlivněny individualitou jak výzkumníka, tak aktérů/subjektů výzkumu, a jejich vzájemnými vztahy,*“ [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019:280]. Creswell a Creswell v tomto případě radí, aby

výzkumníci byli otevření v tom, jak tyto zkušenosti mohou potenciálně ovlivnit interpretace, které během procesu výzkumu učiní. Zkušenosti totiž mohou například přimět výzkumníky, aby se přiklonili k určitým tématům, aktivně hledali důkazy na podporu svých postojů a vytvářeli příznivé nebo nepříznivé závěry o místech nebo účastnících [Creswell, Creswell 2019]. S ohledem na mé plné zapojení do aktivit kolektivu a jeho spoluutváření v době, které se výzkum věnuje, bylo nutné připustit si, že mé vztahy se všemi aktéry mohou průběh výzkumu ovlivňovat. I to byl jeden z důvodů, proč se mi jevilo jako nezbytné kombinovat několik zdrojů dat a výzkumnou část nestavět pouze na rozhovorech s těmito aktéry.

Reflexivita tedy znamená neustále zhodnocování a uvědomování si, že to, jakým způsobem momentálně výzkum vedu a fakt, že já jsem ta, kdo data tvoří a následně je interpretuje a analyzuje, tato data ovlivňuje. V průběhu celého výzkumu jsem si vedla související poznámky, které jsem následně do analýzy zahrnovala [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019]. *„Prezentace výsledků kvalitativních výzkumů totiž má být transparentní, tedy obsahovat i reflexi procesu výzkumu (tj. nejen popis toho, jaké teorie a metody a analytické postupy byly použity, ale právě to, JAK byly používány, jak se to dařilo či nedařilo, k čemu v procesu výzkumu na všech úrovních docházelo a jak se s tím výzkumník vyrovnával),“* [Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019:282].

Již v prvopočátcích výzkumu jsem předjíkala, že se v celém procesu budu potýkat se zaujatostí a faktem, že pro mě téma samotné i proces výzkumu představují určitou emocionální zátěž. Proces byl náročný zejména z toho důvodu, že v určitý moment nahlížím na svůj kolektiv jako na aktéra a transformovat své blízké v předmět výzkumného zájmu není v žádné fázi jednoduché z mnoha důvodů. V části práce, která se zabývá rekonstrukcí událostí kolem Okupační stávky za klima, hrozilo z mého pohledu největší riziko nadměrného popuštění uzdy subjektivního vnímání. Kladla jsem zřetel na to, aby v textu byla odlišena má perspektiva.

Za nejproblematictější úsek výzkumu považuji hledání informátorů z řad Akademického senátu UK a reflektuji zde svou nedůslednost. Opakovaně jsem kontaktovala jeho zástupce, o kterých jsem ať už ze své zkušenosti, skrze tipy od jiných informátorů, případně ze zápisů jednání senátů věděla, že jsou vhodnými informátory k poskytnutí stanoviska Akademického senátu UK či jeho Sociální komise z období kolem událostí studentské stávky. V horizontu dvou měsíců jsem neobdržela odpověď, případně i po opakované výzvě po navázání kontaktu oslovení nereagovali na žádost o určení termínu rozhovoru. V některých momentech byla patrná neochota, která však mohla být způsobena osobní antipatií z důvodu mé příslušnosti k hnutí, jehož kritiky konkrétní senátoři byli. Od jednoho senátora jsem obdržela omluvnou odpověď, že momentálně nemá kapacitu rozhovor poskytnout. Po další fázi plošnějšího obepisování zástupců senátu jsem obdržela odpověď, nicméně s velkým zpožděním, jelikož se jednalo o druhou půlku prosince, která je z hlediska vytíženosti téměř pro každého kritická a nabídka pro rozhovor v navrhovaném horizontu již nebyla z hlediska termínu odevzdání relevantní. Z tohoto důvodu výše zmínění aktéři nejsou mezi informátory a jejich stanoviska jsou ve výzkumu zahrnuta skrz analýzu zápisů z jednání a mediální výstupy, které obsahují například výstup v diskusním televizním pořadu. Stanovisko kolegia rektora reprezentuje jedna informátorka.

Má participace ve zkoumaném procesu mi umožnila tvořit poměrně širokou škálu dat a ukázala se být v celém procesu cennou. Účast na jednání pracovních skupin i některých jednání akademických senátů mi dobře sloužila při následné interpretaci dat, při jejich analýze by v opačném případě hrozil odklon k pouhé popisné rekonstrukci. V průběhu výzkumu jsem také opakovaně zjišťovala, že míra odstupu, částečně způsobená pandemií COVID-19 a s ní souvisejícím útlumem aktivit kolektivu, mi pomáhá získat větší nadhled a nahlížet události různými optikami.

Je jasné, že můj výzkum z podstaty věci nemůže přinést čistě objektivní a nezabarvené poznání. Práci zasazují do kontextu postnormální vědy. Nejen

v tom smyslu, že stavím na předpokladu, že absolutní objektivnost vědy je nedosažitelná a snažím se reflexivně pracovat se svou angažovanou pozicí, kterou využívám k dosažení pestré škály dat. Ale také v tom smyslu, že univerzitu vnímám jako odpovědnou instituci a aktéra, který není z politických či společenských vztahů vyvázán a měla by proaktivněji reagovat na výzvy současného světa. „Postnormální věda odmítá, že vědci jako autority mají patent na pravdu, ale naopak vychází z toho, že nezaujatost a objektivita je nedosažitelná. V rámci postnormální vědy existuje více legitimních pohledů na věc, které jsou vždy hodnotově zabarvené, a snahou by mělo být reflektovat tuto zabarvenost,“ [Novák 2017:15-16].

7. Univerzity za klima

7.1. Stávky za klima Fridays for Future

Obrázek 6 Stávka za klima FFF²⁰

---

²⁰ Zewlakk [2019].

Rok 2018 lze považovat z hlediska množství pozornosti upřené k problematice ochrany klimatu za zlomový. V celosvětovém měřítku bylo událostí roku bezesporu vydání zvláštní zprávy Mezivládního panelu pro klimatickou změnu o oteplení o 1,5 °C. Bez nadsázky lze říct, že v tomto období se v českém veřejném kontextu okrajové téma dočkalo alespoň dočasně výrazné pozornosti. Přestože množství odborných vědeckých poznatků o vážnosti stavu a dopadech klimatické krize výrazně rostlo, zakořeněné popírání globálních změn klimatu na české politické scéně na síle netratiло. Dlouhodobě bylo reprezentováno postavou exprezidenta Václava Klause, jeho „klimaskepticismus“ však přebrali jiní a nadále jsme tak byli svědky toho, jak někteří členové pravicových politických stran popírají klimatickou krizi.

Energetické debatě, vévodila otázka možné stavby nových jaderných bloků, pro niž se nacházela silná politická vůle. Podíl uhlí na výrobě elektřiny zůstal v Česku v roce 2018 na vysokých 51 %²¹.

Světlým bodem roku 2018 nebyla klimatická konference COP 24 konaná v polských Katovicích, ale projev mladé aktivistky Greta Thunberg, která na ni byla přizvána jako zástupkyně veřejnosti. Tento fakt dost možná poukazuje na trend, které hnutí Fridays For Future spustilo. Kampaň FFF přiměla bezprecedentní počet mladých lidí, aby se připojili ke klimatickému hnutí po celém světě. Hnací silou hnutí tohoto typu je zesilovat hlas těch, kteří nejsou slyšet. Je také přirozené, že tento hlas bude nejčastěji patřit zástupcům mladších generací, pro které bude klimatická krize životní realitou, ale pro které bylo doposud ovlivňování těchto politik mimo dosah. Na webu FFF Česká republika se dočteme: *„Naším cílem je udržet oteplení planety pod 1,5 °C, oproti době před průmyslovou revolucí, chránit biodiverzitu a udržet na planetě Zemi*

---

²¹ Dostupné z: <https://www.europeum.org/articles/detail/2673/rok-2018-v-klimaticke-politice-od-parneho-leta-po-uhli-v-katovicich> [citováno 6-12-2021].

podmínky vhodné pro život všech jedinců. Chceme překonat klimatickou krizi a podílet se na tvorbě udržitelné společnosti. Prioritou je konec spalování a těžby uhlí v ČR, jímž se aktivně zabýváme.“²²

Dne 30. července 2019 byla v České republice zřízena usnesením vlády Uhelná komise, která má fungovat jako její poradní orgán. Předsedy komise jsou ministr průmyslu a obchodu a ministr životního prostředí. V prosinci roku 2020 Uhelná komise rozhodla o konci spalování uhlí a připsala mu rok 2038. Podle mnohých odborníků se jednalo o promeškanou příležitost zasadit se o snížení rozsahu klimatické krize a dostát závazkům Pařížské dohody. „I když přesné datum ukončení uhlí je méně důležité než to, jaké opatření vláda přijme příští týden, příští měsíc, nebo příští rok, vysílá tím silný signál, že ochrana klimatu je pro nás cokoliv jiného, jen ne prioritou,“ uvedl po rozhodnutí komise klimatický vědec Alexandr Ač.²³ Týden před rozhodnutím Uhelné komise se konala nepřetržitá demonstrace před Ministerstvem životního prostředí, která se v předvečer rozhodnutí přesunula k Ministerstvu průmyslu a obchodu. Na této demonstraci se podílely aktivistické kolektivy napříč celým českým klimatickým hnutím a účastnil se jí také kolektiv Univerzit za klima.

Doposud poslední stávka za klima se v Praze konala 24. září 2021 a jejím hlavním cílem byl apel na novou vládu. Studenti požadovali, aby se klima stalo její prioritou. Minulé vládě zase hnutí rozdávalo vysvědčení, ve kterém hodnotilo hlasování o nejdůležitějších zákonech týkajících se klimatu, životního prostředí či přírody a její ochrany.

---

²² Dostupné z: <https://fridaysforfuture.cz/o-nas/> [citováno 6-12-2021].

²³ Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/moldan-rozhodnuti-uhelne-komise-je-promeskanou-prilezitosti> [citováno 6-12-2021].

7.2. Zrod Univerzit za klima

Univerzity za klima se začaly formovat na jaře roku 2019 v reakci na vlnu středoškolských stávek za klima Fridays For Future ve světě. „*To téma bylo v té době na vzestupu. Pamatuji si, že při každém setkání i v hospodě se řešila klimatická krize. Lidi mluvili i o tom, že z toho důvodu nechtějí mít děti,*“ [neformální rozhovor členka UzK]. Silnou přítomnost tématu mezi mladými potvrzuje členka kolektivu Univerzity za klima. Nejenom studenti středních, ale i vysokých škol cítili potřebu poukázat na to, že klimatická krize se týká nás všech a je třeba na ni okamžitě reagovat. Důležitou motivací bylo také vyjádřit podporu hnutí FFF. Začali se tedy organizovat prostřednictvím Univerzitního bloku, který čekal na středoškolský průvod vedoucí z Malostranského náměstí směrem na Klárov, kde se k nim následně symbolicky připojili na zbytek průvodu Prahou. Nejprve se jednalo o roztroušené skupinky, které spolu nebyly v kontaktu.

Obrázek 7 Projevy na Univerzitním bloku

Hrstka studentů a studentek z Fakulty humanitních studií a Filosofické fakulty, jíž jsem byla součástí, společně zorganizovala první oficiální schůzku, na které se v kavárně Standard na Novém městě sešlo přes 30 studentů a studentek napříč obory i univerzitami z Prahy, kteří byli připraveni zapojit se do budování kolektivu. Doktorand historie Marek Jandák mi vysvětlil své důvody zapojení do kolektivu následovně: „*Téma ochrany klimatu jsem sledoval*

již delší dobu, nicméně jsem měl pocit, že pro to osobně nic nemohu udělat. Symbolická podpora stávky FFF mi dala pocit, že se mohu podílet na něčem větším. Hledal jsem nějakou formu společenské angažovanosti, která nebude zviditelňovat mě osobně, ale pocit, že se dokážu zapojit do něčeho širšího, co má větší smysl, vzhledem k tomu, jak je ten problém obrovský,“ [rozhovor Jandák].

Univerzity za klima se z počátku svého fungování soustředily výhradně na podporu středoškolských stávek a síťování. Na Klárově se začaly scházet před středoškolskými stávkami již běžně, vysokoškolský blok se ustálil a býval často doprovázen programem z řad akademiků, jak můžeme vidět na pozvánkovém plakátu níže.

Obrázek 8 Mobilizační plakát UzK

„Schůzky byly řízeny nehierarchicky a používaly se třeba hand signals²⁴, což jsem ještě tolik neznala. Byla to směska lidí, z nichž někteří byli z aktivistického prostředí a někteří ne. Ze začátku byla ta agenda hodně o tom, jak dávat

²⁴ Pro snadnější průběh konsenzuálního rozhodování se využívají hand signals (signály rukou), které jsou efektivní ve zjišťování nálady ve skupině. Pro nadšený souhlas se např. třese dlaněmi zdviženými vzhůru, pro nesouhlas směřují třesoucí dlaně k zemi.

akademický svět dohromady a jak získávat podpory od akademiků a univerzitních pracovníků. Časem se z toho ale v Praze stalo čistě studentské hnutí,“ [rozhovor Hamplová].

Postupem času se náplň schůzek stávala rovněž problematika vnitřní struktury a fungování nebo otázka obecnějších ideových konceptů, ke kterým se kolektiv vztahuje. *„Jedním z témat byla idea klimatické spravedlnosti, ke které se většina kolektivu chtěla otevřeně přihlásit, ale horlivě se diskutovalo o tom, zda to není již příliš politické. Jestli to je něco, co náleží iniciativě, která tématem sice má přesahy do politiky, ale zároveň se chce účastnit univerzitního života a chtěla by být otevřena i lidem s jinými politickými názory,*“ [rozhovor Jandák]. Jandák také dodává, že velká část kolektivu je levicově smýšlející, což spojuje s faktem, že česká pravice téma klimatu v podstatě nereflektuje a aktivní pravicová politika v ochraně klimatu neexistuje. *„Už na prvních schůzkách bylo patrné, že UzK nechtějí řešit jenom ekologii, ale celý tento problém chtějí zasazovat do širšího sociálně spravedlivého rámce. Já jsem se tam třeba poprvé dozvěděla, co je to klimatická spravedlnost a dvě schůzky jsme věnovali formulaci toho, jak si to sousloví vykládáme,*“ [rozhovor Hamplová]. Podle Dohertyho je důraz na propojenost environmentálních a sociálních témat znakem radikálního environmentalismu [Doherty 2002]. To, že se kolektiv k ideje klimatické spravedlnosti otevřeně přihlásil lze tedy považovat za jeden ze znaků radikality hnutí. *„Považujeme za nutné zdůraznit koncept klimatické spravedlnosti, protože ne každý přispívá ke klimatické změně stejnou měrou a každého ovlivňuje jinak. Ta menší část globální společnosti, která je za současný stav dlouhodobě nejzodpovědnější, ponese jeho následky nejméně. A naopak, ti, kteří mají menší díl zodpovědnosti, na současný stav doplatí nejvíce. Pojem klimatická spravedlnost zdůrazňuje nutnost provádět strukturální změny sociálně spravedlivým způsobem.“*²⁵

---

²⁵ Dostupné z: <https://univerzityzaklima.cz/about/> [citováno 6-12-2021].

7.3. Mimopražské buňky Univerzit za klima

Jedním z témat, které na schůzkách rovněž rezonovalo, byla obava z tzv. „pragocentrismu“ a snaha rozšířit povědomí i sítě Univerzit za klima i mimo Prahu. S postupem času ale vznikly a etablovaly se buňky v Olomouci, Brně a Ostravě. V Olomouci na Univerzitě Palackého a v Brně na Masarykově univerzitě postupovaly kolektivy formou spolupráce s akademickými senáty, které byly prosazování agendy tohoto typu otevřeny. V Ostravě naopak skupina studentů, kteří se dlouhodobě potýkali s téměř nulovou odezvou ze strany vedení, začala plánovat okupační stávku na své univerzitě jako poslední způsob, jak ukázat závažnost tématu a donutit univerzitu k aktivitě. Jednalo se také o určité vyústění dlouhotrvající frustrace z potýkání se s byrokratickým aparátem. Na příkladu postupů jednotlivých buněk UzK se zrcadlí část škály strategií a přístupů sociálních hnutí. Zatímco pražská skupina zvolila jako přímou akci typu okupační stávky za preferovaný způsob jednání a formálně by se tak dala zařadit do proudu radikálního hnutí přímé akce podle Dohertyho [2002], pro ostravskou skupinu se jednalo o způsob jednání, ke kterému se kolektiv odhodlal až v momentě, kdy vyčerpal všechny možnosti. Buňky v Olomouci a Brně žádnou protestní akci neuspořádaly, přestože tu pražskou podpořily.

Zakládající člen olomouckého kolektivu, který působí na Univerzitě Palackého jako vyučující, vysvětluje svou angažovanost hned několika důvody. Univerzity nechápe jako neutrální expertní zařízení na produkci fakt, nahlíží na ni optikou paradigmatu postnormální vědy. *„Univerzity chápu spíš jako odpovědné aktéry a jako aktéry, kteří již jsou zapleteni v politických vztazích a mohou působit na venek. Univerzity samozřejmě podstatně přispěly k poznání a pochopení změny klimatu, včetně jejích sociálních důsledků, ale tím se nemá skončit. Ony samy na sebe se můžou dívat tímhle pohledem, aby se dokázaly změnit se vším všudy. Aby byly skutečně demokratické i v těchhle ohledech. Komplexní problém vyžaduje i aktivitu nejenom občanskou a aktivitu tvůrců politik, vlády a municipalit, ale i univerzit,“* [rozhovor Bernátek]. Martin

Bernátek po skončení jedné demonstrace FFF na konci září 2019 v Olomouci vystoupil na podiu a vyhlásil, že by bylo skvělé založit UzK i tam. Následně proběhlo několik organizačních schůzek, které měly spíš informační charakter a navázala se komunikace s brněnskou a pražskou buňkou.

Dle zápisů ze schůzí a příspěvků v soukromé facebookové skupině UPOL²⁶ za klima, se skupina v začátcích věnovala zejména vzájemné organizaci, sebevzdělávání a osvětové činnosti. Dle zápisů z konce listopadu 2019 skupina uvažovala rovněž o uspořádání performance, která se nakonec neuskutečnila. V zápise se také uvádí, že se kolektiv již od začátku i s ohledem na dosavadní malý počet členů zabýval otázkami udržitelnosti fungování. *„Je nutné rozdělit se do podtýmů, které se věnují drobným projektům. Decentralizovat se, abychom se nevyčerpali a psychicky nevyhořeli. Nadále bude fungovat setkání jednou týdně, kde se budeme navzájem informovat o tom, co se dělo v rámci drobnějších úkolů,“* [zápis ze schůze olomoucké buňky UzK ze dne 10-12-2019]. Téma hrozby vyhoření se objevuje téměř v každém zápise a z každého zápisu je rovněž patrné, že byla reálná. Opakuje se 5-7 jmen těch samých aktivních členů.

Po okupační stávce v Praze buňka uspořádala první olomouckou akci, jejíž ambicí bylo vytvořit univerzitní fórum pro všechny členy akademické obce. *„Strávil jsem celý jeden večer posíláním stovky emailů a obepsal jsem jmenovitě každého senátora ze všech senátů fakultních i velkého senátu. Taky všechny rektory a prorektory. Zareagovalo 15 lidí, že se zúčastní a nakonec asi 4 senátoři přišli na to jednání nebo na to naše, řekněme, plénum,“* [rozhovor Bernátek]. Je patrný zcela odlišný postup než u pražské buňky, což lze spojovat i s faktem, že Bernátek již v té době sám působil na půdě univerzity a přirozené pole pro jednání pro něj byla tato struktura. Nejaktivnějšími členy byli totiž on, jakožto zaměstnanec univerzity, a jeho kolegyně, která je na univerzitě doktorandkou. Dávalo mu tedy strategičtější smysl postupovat na

---

²⁶ Univerzita Palackého v Olomouci.

více úrovních a tou jeho byla sféra akademických pracovníků. Zdůrazňuje však, aby tyto složky postupovaly v kooperaci a nebyl kladen přehnaný důraz na jednu z nich.

Jedním ze senátorů, který se na Bernátkovu první výzvu ozval, byl ekolog z Přírodovědecké fakulty, se kterým dali dohromady pracovní osmičlennou skupinu, která v horizontu 3-4 schůzek vypracovala od ledna do března 2020 dokument, který měl sloužit jako zárodek strategie udržitelnosti univerzity. Tento dokument předali prorektorovi pro vnější vztahy a prorektorce pro strategii a rozvoj, která v té době pracovala na přípravě strategického záměru pro univerzity, do nějž slíbila výše zmíněné zapracovat. *„Měli jsme možnost tento materiál vedení univerzity poslat, zprostředkovat a myslím si, že tím, že už tam nějaké teze byly relativně dobře zformulované, tak to vedení to v důsledku zvážilo a ve strategickém záměru univerzity, tom obecném dokumentu, je ta udržitelnost asi ve dvou bodech zakotvená. Zejména je tam uvedeno, že má vzniknout samostatná strategie, že má vzniknout nějaká osvětová kampaň a že se má usilovat o energetické úspory,“* [rozhovor Bernátek]. Při zpětné rekonstrukci postupu Bernátek hodnotí úspěch skupiny jako výsledek shody okolností. Jednalo se o konstelaci lidí, kteří byli ochotni ve svém volném čase odpracovat přípravu těchto dokumentů a fakt, že jeho blízkým spolupracovníkem byl prorektor. Jako problematiku uvádí, že univerzita v té době udržitelnost téměř nereflektovala, neměla na to vyhrazenou agendu, což souvisí s tím, že nic podobného nebylo zaneseno ani ve strategickém plánu, ani v osnovách MŠMT²⁷. V tomto směru byla situace na Univerzitě Karlově obdobná. Zdůrazňuje také, že i v procesu projednávání nebyl ve vedení univerzity vlastně nikdo proti této agendě vyhrazen. *„Povedlo se nám zakotvení nějakého tělesa v univerzitní struktuře, v senátu, a úvazku pro koordinátorku udržitelnosti. Účastnili jsme se jako součást komise i výběrového řízení pro tuto pozici. Vše, co jsme si mysleli, že půjde rychleji, se nakonec událo*

---

²⁷ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy.

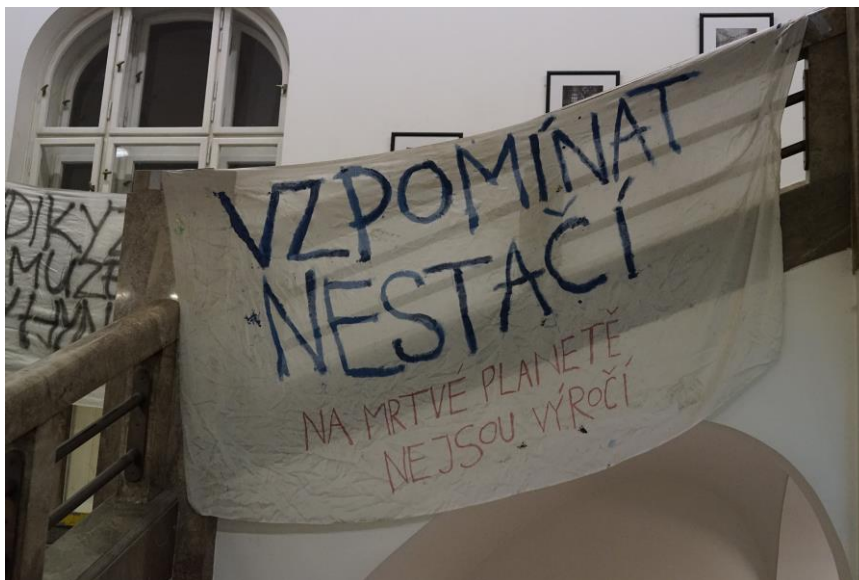
až za rok, nicméně na konci roku 2020 v tom velkém strategickém záměru Univerzity Palackého byly zahrnuty témata udržitelnosti, my jsme měli dokument, který potom koordinátorka udržitelnosti mohla v první fázi využívat. Do své pozice nastoupila na jaře 2021,“ [rozhovor Bernátek].

V mezičase došlo k rozpadu studentské skupiny, což Bernátek spojuje s pandemií COVID-19 a tím, že studenti zřejmě neměli na tyto aktivity čas nebo pro ně nebyly prioritou. Faktem je, že studenti nebyli v procesu přípravy dokumentů zahrnutí a iniciativu převzali akademičtí pracovníci. Buňka si dle zápisu z 10. prosince 2019 rozdělila aktivity tak, že studenti měli mobilizovat další studenty a pořádat akce pro veřejnost a akademičtí pracovníci se soustředili na práci ve strukturách. „Spolupráci se studenty považuji za klíčovou. Sama jsem se během studií zapojila do studentské organizace ESN a vím, že mi to přineslo mnoho možností a zkušeností a zároveň že jsme jako studenti dokázali poměrně velké věci. Proto vím, že zapojení studentů nám přinese nejen nové nápady a podněty, ale pomůže k jejich motivaci se v daném oboru vzdělávat. Chtěla bych blíže spolupracovat se spolky, jako je Udržitelný Palacký, které organizují skvělé projekty,“ [koordinátorka udržitelnosti Huňková v rozhovoru pro Žurnál UPOL²⁸].

---

²⁸ Dostupné z: https://www.zurnal.upol.cz/nc/zprava/clanek/univerzita-vybrala-koordinatorku-udrzitelneho-rozvoje-stala-se-ji-zuzana-hunkova/?fbclid=IwAR3yjhTxeYvq_NHUM2_P1Vprc1Zr2m2h45aLgEpFwDwG1RjiN2q-MTVPxM [citováno 6-12-2021].

7.4. „Máme holé lesy“

Obrázek 9 Transparent z Okupační stávky v budově FF UK

Přesuňme se nyní zpět do Prahy roku 2019, do období blížících se oslav 17. listopadu.

„Blížilo se výročí 17. listopadu a existoval tu kolektiv studentů, kteří jsou aktivní a snaží se něco prosazovat. Zdálo se až hloupé v tomhle momentě mlčet a nedělat nic. Mě by ze začátku nenapadlo, že uděláme okupační stávku, to se zdálo být šílené, protože nic moc takového se v Čechách od toho roku 89´ nestalo,“ [rozhovor Hamplová]. Hamplová připouští, že velký podíl na tom, jaký typ přímé akce kolektiv zvolil, měla předchozí zkušenost s účastí na klimakempech některých členů kolektivu. Většina z nich měla však zkušenost s aktivismem ve smyslu přímých akcí celkem povrchní. Já sama jsem se účastnila prvního klimakempu až jako součást kolektivu Univerzity za klima a měla jsem zkušenost spíše s demonstracemi a méně radikálními protestními akcemi. Zkušenost z klimakempu a těchto protestních akcí však jistě formovala můj přístup k diskusi ohledně formy protestu, kterou zvolíme a byla jsem její radikální formě otevřená [deník autorky].

„Příklon k přímé akci se odehrál s nějakým nadšením směrem k okamžiku, který se nemusí opakovat. V té době se blížilo výročí třiceti let od

Sametové revoluce a jeden člen kolektivu odprezentoval na plénu návrh, že bychom mohli zorganizovat studentskou stávkou. Ta idea byla, že by se to hezky rýmovalo s historickými událostmi 17. listopadu. Zpětně to hodnotím jako husarský kousek, protože se podařilo s dost omezenými zdroji akci tohoto typu uspořádat a uřídit. Pozornost médií, kterou to přitáhlo, byla až spektakulární,“ [rozhovor Jandák]. Jandák se zároveň pozastavuje nad tím, že jiné aktivistické skupiny typu *Limity jsme my*²⁹, se dlouhodobě snaží proniknout do mediálního prostoru, a přestože jejich repertoár jednání se vlastně výrazně neliší, prostor jim záměrně není udělován. Důvodů může být několik. Jak zmiňuji v teoretické části práce, historie ukazuje, že to jsou právě studenti, kdo dodává vyšší legitimitu různým typům protestního jednání. Svého času byli jedním z hlavních aktérů, kteří byli neoddiskutovatelně považováni za racionální a podryli tak Le Bonovu teorii o hnutích jako iracionálních jednajících davech. Dalším důležitým aspektem byla aktuální symbolika oslav 17. listopadu, která studentským protestům dává legitimitu sama o sobě. „*V Česku až na pár lidí nikdo nebude říkat, že náš současný neoliberalní kapitalismus je bezchybný, ale zkratkovitá prohlášení, která se na stávce objevovala, vzbuzovala ve společnosti tak silné reakce, že za tato hesla nedohlédli. Komunikace prostřednictvím symbolů je velmi nebezpečná věc,*“ [rozhovor Novotný, spoluzakladatel Studentské opoziční platformy].

Tím, že se kolektiv rozhodl protest uspořádat na Filosofické fakultě UK a část se odehrála rovněž na Náměstí Jana Palacha, zvolil místa, která jsou symbolikou doslova nabitá. Jsou to rovněž místa velmi dobře dostupná. „*Nějakým způsobem jsme naskočili na ten diskurz revolučního studentstva. Ne každý to samozřejmě přijal, i v kolektivu ohledně toho byly vedeny diskuse. Každý s tím archetypem ale do jisté míry pracoval. Student, který proti něčemu protestuje, je pozitivní figura. V případě dalších protestů si jí s námi neztotožňovali, ale hledali například rozdíly, proč právě nejsme jako ti studenti*

---

²⁹ *Limity jsme my* je otevřené občanské hnutí zdola proti těžbě a spalování uhlí.

z roku 89. Vás nemlátí obušky, na co si to hrajete a na co si tu stěžujete,“ [rozhovor Jandák]. Kolektiv částečně využil již nastrádanou podporu z řad akademiků a připravil obsáhlý tematický program. Jeho hlavní ideou bylo v rámci paralelního programu k vyučování nabídnout témata, která považovali stávkující za stěžejní a zasloužila by si na půdě univerzity vzhledem k vážnosti situace mnohem větší prostor.

„V době příprav jsme měli schůzku kolektivu ve stejný den, kdy se mediálně rozvířila kauza Home Credit s rektorem Zimou, mně osobně to spojení nadchlo a ta kauza byla natolik vážná, že si to žádalo vážnou reakci,“ [rozhovor člen UzK]. Kolektivem velmi silně rezonovaly kauzy spojené s tehdejším vedením UK a vzhledem k povaze protestu bylo jasné, že bude nutné s někým komunikovat své požadavky a prezentovat je rektoru Zimovi se studentům zdálo být zbytečné.

Studenti se ráno sešli na Palachově náměstí, kde přečetli své prohlášení a následně se se zbytkem přítomných přesunuli do budovy Filozofické fakulty, kde si začali adaptovat prostředí vyvěšováním bannerů a úpravou chodeb do podoby provizorních poslucháren. Kolektiv ve svém prohlášení upozorňoval zejména na to, že již 30 let po Sametové revoluci se nacházíme v situaci, která si žádá zásadní společenskou změnu a v době současné klimatické krize se jeví jako nemístné pasivně oslavovat současný stav. S představou revolučního studentstva z roku 89 kolektiv pracuje. Uvádí, že stejně jako pro studenty z roku 89 je i pro ně důležitá otázka životního prostředí a stejně jako oni odmítají pasivní beznaděj. *„Odvahy stávkujících studentů v listopadu 1989 si vážíme. Právě proto nám nestačí jenom vzpomínat. Vyzýváme všechny studentky a studenty, aby se k nám připojili. 12. listopadu do školy nejdeme, protože se chceme učit. Chceme se učit převzít iniciativu. Chceme se učit odmítat bezmoc a pasivitu. Chceme se učit zpochybňovat způsob, jakým naše společnost funguje a rozhodnutí, která dělají naši političtí představitelé,*“ [prohlášení UzK³⁰].

---

³⁰ Celé prohlášení je k přečtení v sekci příloh práce.

V době příprav stávky také na sociálních sítích hnutí informovalo o svém záměru a např. formou zpracovaných FAQ³¹, které ze svého okolí zaznamenávalo, s předstihem vysvětlovalo palčivější otázky.

Nezdá se vám, že odkaz 17. listopadu zneužíváte?

Ne. Stejně jako studenti v roce 1989, kteří si připomínali uzavření vysokých škol roku 1939 a památku Jana Opletala, i my cítíme potřebu naplňovat symbolická data novým významem a ne jen pietně vzpomínat. Ekologické protesty hrály navíc od začátku v událostech listopadu 1989 důležitou roli. I když je tak téma životního prostředí z oslav sametové revoluce dnes většinou vynecháno, k 17. listopadu patří.

Obrázek 10 FAQ 17. listopad³²

Ne pro všechny však bylo spojení se 17. listopadem zřetelně komunikované. Své stanovisko vysvětluje student a vědecký pracovník Matematicko-fyzikální fakulty UK, který byl spoluzakladatelem Studentské opoziční platformy, jejímž cílem bylo kritické vymezení vůči aktivitám kolektivu Univerzity za klima. „*Mě by mnohem míň negativně ovlivnila ta stávka, kdyby nebyla na 17. listopadu. Kdyby byla na Den Země, tak bych tam snad i přišel. Ale ta symbolika byla hrozně důležitá. Ta změna režimu v té době by se neuskutečnila, kdyby jeho opory nechtěly. Pokud by i ty pracující už nechtěli změnu. Studenti to zažehli a tam ta symbolika byla správná, ale samo o sobě by to nestačilo. Nějakým lidem ten svátek mohl připadat z tohoto hlediska ukradený,*“ [rozhovor Novotný]. Novotný upozornil, že se v průběhu stávky v rámci mediálních výstupů i prostřednictvím některých hesel, která se objevovala na bannerech střetávali „...s různými krajně levicovými až nedemokratickými názory, a to nás bolelo z hlediska k tomu spojení se 17. listopadem,“ [rozhovor Novotný].

---

³¹ Často kladených dotazů.

³² Dostupné z:

<https://www.facebook.com/univerzity.za.klima/photos/gm.2517320301837284/793733904413141/>
[citováno 6-12-2021].

Obrázek 11 Přednáška socioložek Richter a Stöckelové

Důležitým bodem, který měl zřejmě zásadní podíl na podobě budoucího směřování celé stávky, byl střet s vedením Filosofické fakulty. Kolektiv s předstihem informoval vedení fakulty o připravované stávce. Vedení fakulty dokonce rozeslalo email svým studentům s oznámením, že stávku podporují a vyzývají k tomu, aby se do programu zapojili. Na pozvánkách zveřejněných kolektivem bylo uvedeno, ať si s sebou studenti přinesou spacáky. „*Předem říkali, že to podporují, ale v nějakou dobu začali říkat, že na tom místě nesmíme přespat. Spor spočíval v tom, že vedení nikdo explicitně nežádal, zda můžeme přespat, nicméně na našich pozvánkách, které šířili, bylo uvedeno, ať si lidé vezmou spacáky,*“ [rozhovor člen UzK]. „*S přespaním nesouhlasíme, nebyli jsme o něm informováni a zakazujeme ho,*“³³ řekl proděkan Soukup reportérům. „*Když jsme začali komunikovat se správkyní budovy a proděkanem Soukupem, dostali jsme se do lehce absurdní argumentační přestřelky, kde ve snaze odradit nás, abychom na fakultě nocovali, padaly fráze typu: „Kdo zaplatí to, že se tu*

---

³³ Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/studenti-chteji-pri-okupacni-stavce-za-klima-prespat-na-faku/r~22e87e16055b11ea84c6ac1f6b220ee8/> [citováno 7-12-2021].

bude přes noc svítit? A zdá se vám to úsporné, když jste za to klima?“, což nás překvapovalo,“ [rozhovor Hamplová].

Já osobně jsem u vyjednávání často nebyla přítomná, protože jsem v průběhu stávky byla uvedena jako kontakt pro média a tato komunikace mně často zaměstnávala. Tato role pro mě představovala velkou stresovou zátěž, jelikož naše komunikační strategie nebyla předem propracovaná a jednalo se o roli velmi nevděčnou, které se nikdo zhostit nechtěl. Nakonec jsme vystupovali jako dva mluvčí s Kryštofem Říhou [deník autorky]. Jedna z členek kolektivu, která se vyjednávání osobně účastnila zmínila, že při kabinetních jednáních docházelo i ke zvyšování hlasu a tykání ze strany proděkana Soukupa. *„Ta komunikace byla překvapivě velmi ostrá, bylo zjevné, že děkan i proděkan jsou v ohromném stresu, a to vyhrožování policií nás šokovalo,“* [rozhovor členka UzK]. Několik členů kolektivu upozornilo také na fakt, že Soukup při komunikaci s médii uváděl nepravdivé informace, když zprostředkovával průběhy vyjednávání. V rozhovoru s médii například uvedl: *„Dochází k poškozování vybavení fakulty, které budeme muset platit z fakultních peněz. Dochází k poškozování omítky a všechny tyto stěny se budou muset nově vymalovat...“*³⁴ Studenti v rozhovoru kontrují, že k ničení vybavení nedochází a po skončení stávky vše uklidí, čemuž tak nakonec doopravdy bylo.

V průběhu dne byl na chodbách ve všech patrech program v plném proudu. Kolektiv jej utvářel tematicky tak, jak by si sami představovali velkou část výuky. Ne v tom smyslu, že by klimatická krize měla být tématem jediným, ale do jisté míry by se k ní obory měly vztahovat nebo ji alespoň reflektovat. Na chodbách ke studujícím hovořil například první československý ministr životního prostředí a ekolog Bedřich Moldan nebo trojice socioložek Eva Richter, Iva Zvěřinová a Tereza Stöckelová, které přednášely o roli sociálních věd při řešení klimatické krize. Kolektiv tak vytvářel určitou studentskou

---

³⁴ Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/studenti-chteji-pri-okupacni-stavce-za-klima-prespat-na-faku/r~22e87e16055b11ea84c6ac1f6b220ee8/> [citováno 7-12-2021].

autonomní zónu na půdě univerzity. Tento postup můžeme označit jako prefigurativní jednání. Fluktuující a variabilní organismus studentstva spolu utvářel horizontální strukturu, a to v návaznosti na svou vizi budoucnosti. Na místě se například podávalo veganské jídlo za dobrovolný příspěvek, panovala přátelská nálada, pro nově příchozí sloužil infostánek jako základní orientační bod. Atmosféra byla obecně velmi otevřená a podporující. Jak uvádí např. Graeber, kolektiv hledal způsob, jak se aktivně zapojit v tomto případě na půdě své instituce s cílem dosáhnout změny, ve kterém forma akce – nebo alespoň organizace akce – je sama o sobě modelem změny, kterou si člověk přeje vyvolat [Graeber 2002].

Paralelně s programem ale v úzké vyjednávací skupině pokračovaly spory s vedením fakulty o přespaní v budově školy, což na program téměř nemělo vliv, ale pro několik studentů představovalo celodenní program jiného typu.

Obrázek 12 Studentské plénum³⁵

---

³⁵ FB UzK.

Kolektiv se rozhodl v rámci této komunikace nenahlašovat jména pořadatelů stávky, což byl jeden ze základních požadavků vedení Filozofické fakulty. Ve chvíli, kdy byla komunikace již velmi konfrontační, odsouhlasilo se na plénu, že odpovědnost ponese kolektiv jako celek, aby nedocházelo k nátlaku spojenému například s finanční odpovědností a podobně. Jak uvádí například Leach [2016], konsenzuální rozhodování je jedním ze znaků nehierarchického uspořádání kolektivu. Výhodou tohoto typu rozhodování v případě stávky bylo, že plénum studentů se vždy na rezoluci shodlo, protože všechny aspekty byly vydiskutovány a s vedením mohli jednat rotující zástupci, kteří vždy reprezentovali celek. *„Všechny ty konflikty skončily oznámením, že zavolají policii. Věděli jsme, že chceme zůstat, ale nebyli jsme si vůbec jistí, jak se situace může vyvinout. Ihned jsme v prvním patře svolali plénum, informovali jsme všechny, že nám tohle bylo řečeno. Informovali jsme všechny zúčastněné, že pokud zůstanou, vystavují se tomuto riziku a diskutovali jsme, jaký bude náš další postup. Pamatuji si, jak se zvedl les rukou na výzvu, jestli zůstáváme. To byl strašně silný moment. To zjištění, co všechno si můžeme rozhodnout spolu a že ten prostor si můžeš ochránit spolu, když chceš,“* popisuje proces rozhodování jedna z přítomných studentek.

Vzpomínám si, že pocity, které jsem na plénu zažívala byly hodně silné. Ve vzduchu byla cítit silně odhodlaná atmosféra a kolektivní vzájemná podpora. Zároveň jsem pociťovala stres z toho, že pokud vyjednávání dopadnou špatně, zmizí myšlenka protestu za nánosem mediální senzace o vyklízení studentů z budovy univerzity před výročím roku '89. Který se utvrzoval rostoucím zájmem novinářů, kteří se začali na fakultě objevovat [deník autorky].

„To s policií padlo jako krajní řešení, jako eventualita, když se nám nedařilo najít člověka, s nímž by se dalo domluvit. Nemohli jsme si vzít na triko, že tu necháme přes noc otevřenou školu, nevíme, kdo v ní bude, co se tu bude dít, když nikdo za nic neodpovídá. To se naštěstí navečer změnilo, vytvořil se funkční mechanismus, nebo možná už existoval dřív a studenti nám ho jen odhalili. Že

co si vyjednáme, to musí odhlasovat plénum, a začalo to fungovat,“ [Soukup rozhovor pro Respekt³⁶]. Byla to strategie, kterou skupina zvolila. Vedení upozorňovalo studenty, že v roce 89´ měli studenti stávkový výbor a jejich stávka byla transparentní a organizovanější. *„Tahle strategie skvěle zafungovala. Ze začátku dne to bylo: „Tenhle přístup je zbabělý, ustanovte stávkový výbor, vyšlete předsedu apod. Na konci dne už to bylo: Dobrá, my počkáme, až plénum rozhodne.“ Nebylo tak těžké dosáhnout toho, že během jednoho dne se „kancelář pro vnější vztahy“ adaptovala na to, že se baví s kolektivem a že rozhodnutí z jedince nedostane,*“ [rozhovor Hamplová]. Vedení fakulty bylo nuceno přistoupit na tento styl komunikace. Zástupci kolektivu se rovněž střídali v tom, kdo chodil s vedením komunikovat, aby to nikdy nebyli ti samí lidé a také z důvodu rovnoměrného rozdělení zátěže. Nakonec došlo v rámci vyjednávání ke shodě a vedení ustoupilo od hrozeb policií a vyklizením studentstva. V rozhovoru pro ČTK večer Soukup uvedl: *„Základ domluvy o přespání je v tom, že sami studenti převezmou zodpovědnost za dění na fakultě, budou tu mít hlídky, které budou kontrolovat, co se tu děje. Byla to nabídka, se kterou přišli, a my ji rádi akceptovali.“*

---

³⁶ Dostupné z: https://www.respekt.cz/spolecnost/dekujeme-rodice-ted-jsme-na-rade-my-a-pocerady?fbclid=IwAR3er_Jm-FpnK2pZChQiZM8qcwOc8aTTg3FuLuETcZXCD3Hb-i5WcPjWNzk [citováno 7-12-2021].

Na stránkách Filozofické fakulty se nakonec objevilo následující vyjádření docenta Pullmana:

Univerzitní okupační stávku za klima plně respektujeme jakožto legitimní příspěvek k veřejné diskusi a vyjádření občanského postoje. Komunikace ze strany stávkujících a jejich spolupráce se zaměstnanci fakulty při přípravě akce i nějakou dobu po jejím zahájení nefungovala. Proto se situace krátce vyhrotila, byť spíš mediálně než reálně. Ale už kolem šesté hodiny večer jsme se se stávkujícími na všem podstatném domluvili a následně si domluvu potvrdili. Stávkující mohou na hlavní budově fakulty přespat, na bezpečí si budou dohlížet sami. Děkujeme stávkujícím za dohodu i všem odpovědným zaměstnancům fakulty za výrazně nadstandardní součinnost.

za vedení Filozofické fakulty UK

doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D., děkan

Obrázek 13 Vyjádření děkana FF³⁷

„Jedním z faktorů mohlo být, že si vedení univerzity uvědomilo, že další částí stávky je demonstrace před rektorátem, což mohlo být problematické z pozice Filozofické fakulty. A nechtěli být vnímáni jako aktéři tohoto protestu,“ [rozhovor člen UzK].

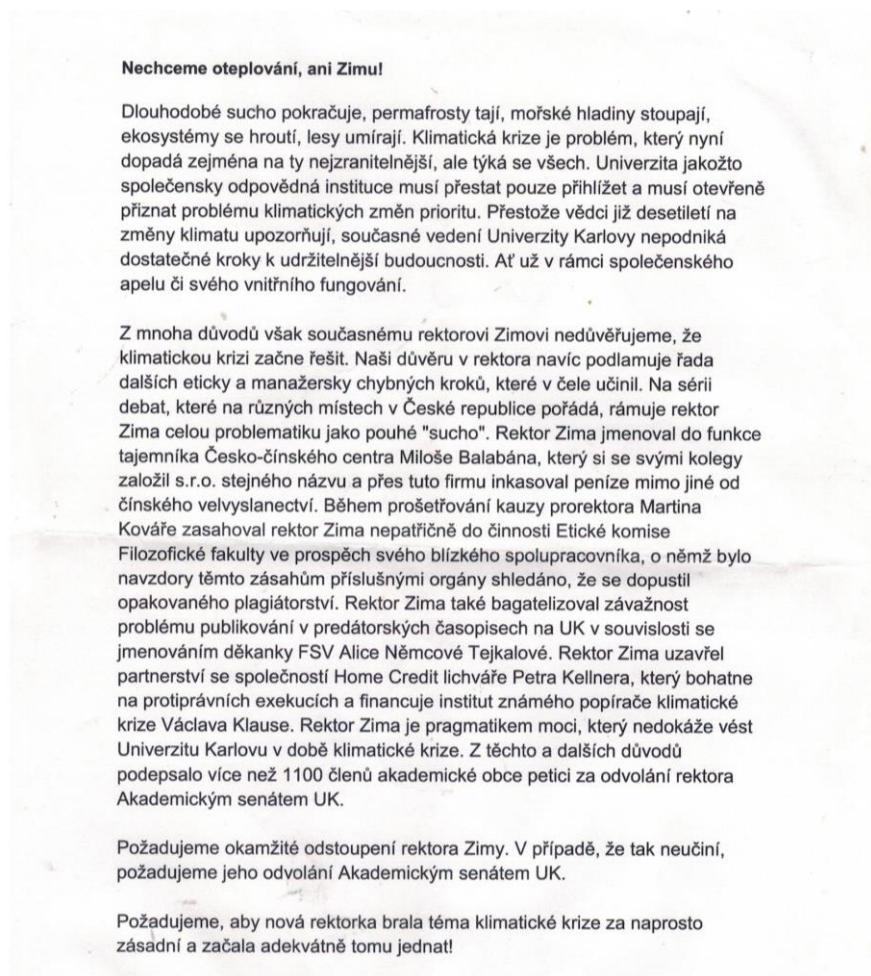
Po noci strávené na Filozofické fakultě a dopoledním úklidu se studenti shromáždili před jejím vchodem a po přečtení prohlášení vyrazili na ohlášenou demonstraci před budovu Karolina, sídlo rektorátu UK. Část demonstrantů se po cestě odpojila, vstoupila do budovy zadním vchodem a symbolicky obsadila vstupní aulu. Spojení otázek ochrany klimatu s protestem proti postavě rektora Zimy se jevílo přihlížejcím jako nesrozumitelné a mnozí měli potřebu se vůči němu vymezit, stejně jako proti formě protestu. *„Já té stávce moc nerozumím. Jestli ochrana životního prostředí včetně klimatu něco potřebuje, je to racionalizace celé debaty. O to se myslím naše univerzita snaží. Naopak jsem rád, že se pan rektor nesnaží bádání v tomto směru nijak ovlivňovat, případně tlačit debatu směrem libým nějakému konkrétnímu světonázoru. Propojení boje*

---

³⁷ Dostupné z: https://www.ff.cuni.cz/2019/11/vyjadreni-vedeni-filozoficke-fakulty-uk-univerzitni-okupacni-stavce-za-klima-2/?fbclid=IwAR3B94lYLmnU_zGMqLW3emDxmUiffBtTilF288XW8E8x2LK9RIBKI_MTuQ [citováno 7-12-2021].

proti změnám klimatu se snahou o odvolání rektora Zimy mi přijde poněkud kostrbaté. Myslím, že takováto akce pana rektora spíše posílí. Samotná forma stávky a její komunikace mi nepřijde příliš přehledná. Za nešťastné považuji též načasování okupační stávky na FF na čas voleb. Stejně tak považuji za políček odkazu 17. listopadu drobné extremistické excesy, které celou akci provázejí,“ [Jan Pačes v rozhovoru pro Echo 24³⁸].

Obrázek 14 Prohlášení k demonstraci za odstoupení rektora Zimy

³⁸ Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SkqWk/stavka-za-klima-se-protahne-studenti-jsou-pripraveni-zustat-na-rektoratu-pres-vikend?fbclid=IwARobL6ArDKslM8-jDUuiVp1h14Fm23xiznph42TKeBl07p4jESrQFb1YCZQ> [citováno 7-12-2021].

7.5. „Nechceme oteplování, ani Zimu“

„Studenti stávkující za klima dorazili do Karolina kolem 15.00 z budovy Filozofické fakulty, jejíž chodby obsadili v úterý a v noci na středu. Pochodu ke Karolinu se podle policistů zúčastnilo zhruba 80 vysokoškoláků. Kolem 18.00 bylo na místě asi 40 studentů, kteří se rozhodli v budově přenocovat.“³⁹ Podobných perexů se u článků objevilo 13. listopadu hned několik. Jaké důvody vedly kolektiv k tomu, že proti postavě rektora vystoupil? „V období plánování stávky někdo z kolektivu vnesl téma osoby rektora Zimy. Diskuse se vedla v podstatě nad tím, jak můžeme vznášet požadavky na vedení, které je reprezentováno tímto člověkem,“ [rozhovor člen UzK].

Studenti organizující okupační stávku nebyli první, kdo upozornil na kontroverze spojené s osobou rektora Zimy. Začátkem podzimu 2019 vznikl otevřený dopis adresovaný akademickému senátu, který podepsalo přes 1300 členů akademické obce Univerzity Karlovy. V dopise žádají senát o odvolání rektora Zimy z několika důvodů. Jednalo se o uzavření partnerství se společností Home Credit International, a.s. bez projednání s Akademickým senátem UK a bez úvahy nad možnými reputačními dopady, nepřiměřený zásah do nezávislosti etické komise na Filozofické fakultě UK (v kauze plagiátorství profesora Martina Kováře), bagatelizace problému neetických a predátorských publikací (v kauze děkanky FSV Alice Němcové Tejkalové) a v neposlední řadě otázka netransparentní vazby univerzity na orgány Čínské lidové republiky (ve věci netransparentního financování Česko-čínského centra).⁴⁰ *„Stávka byla často kritizovaná za to, že nebyla komunikačně zvládnutá, že pro lidi bylo matoucí, že studenti, kteří stávkují za klima, z ničeho nic protestují proti rektorovi. Což určitě byla pravda a bylo těžké to vysvětlit. Pro nás to byla spíš otázka odpovědnosti než PR. Připadalo nám, že když něco tak silně vnímáme*

---

³⁹ Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/studenti-protestujici-za-klima-pozaduji-pred-rektoratem-univerzity-karlovy_1911132026_elev [citováno 7-12-2021].

⁴⁰ Dostupné z: http://uketicka.cz/?fbclid=IwARoXehS-dFE3035mUFHcPQO-PIEjs3RlWqpgf5E_2k73j58U977hqJ25VLU [citováno 7-12-2021].

jako problém, je třeba to tématizovat. Zpětně to vidím jako velkou charakteristiku i slabinu té stávky, že jsme byli tak bezprostřední ve spoustě věcech. Důvodem byla mediální nezkušenost, ale taky neochota hrát tu hru,“ [rozhovor Hamplová]. Těmito slovy reflektuje Kristýna Hamplová přechod k okupaci na rektorátu.

Po symbolickém obsazení vstupní auly přišel skupinu protestujících rektor přivítat. Na místě bylo i několik policistů. Protestující položili několik otázek, ale většina z nich odmítala vést s rektorem dialog a dav skandoval, ať rektor Zima odstoupí. *„Diskusi беру jako podnětnou, ale k odstoupení nemám důvod, plně se soustředím na řízení univerzity a její rozvoj. Rezignovat nebudu,*“ odpověděl dle serveru iRozhlas studentům rektor Zima.⁴¹ Na tomto místě v krátkosti uvedu, jaké postavení osoba rektora na UK má. Rektor je akademickým orgánem Univerzity Karlovy a stojí v jejím čele. Je jmenován a odvoláván prezidentem republiky na návrh Akademického senátu UK. Jeho funkční období je čtyři roky. Jedná a rozhoduje ve všech věcech týkajících se univerzity. Výjimkou jsou záležitosti, které jsou v souvislosti se zákonem o vysokých školách v působnosti jiných orgánů a fakult. Rektor univerzitu zastupuje navenek a je jejím představitelem v České konferenci rektorů. Rektorem Univerzity Karlovy v době realizace výzkumu byl prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., MBA., současnou nově zvolenou rektorkou je prof. MUDr. Milena Králíčková, Ph.D.⁴²

Před Karolinem na konci průvodu jako jedna z účinkujících vystoupila doktorka Jana Dlouhá, která však neměla úplné informace o průběhu protestu uvnitř Karolina. Projev nakonec přednesla. *„Univerzita není ekologická, není vedoucí silou ve společnosti, nepřijala svojí roli. I když má ve svém dlouhodobém záměru třetí roli univerzity, tak tuto třetí roli naprosto nenaplnuje. Není tam*

---

⁴¹ Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/studenti-protestujici-za-klima-pozaduji-pred-rektoratem-univerzity-karlovy_1911132026_elev [citováno 7-12-2021].

⁴² Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-126.html> [citováno 7-12-2021].

ani slovo o lidských právech, ani slovo o genderu a ani slovo o životním prostředí. Takže je mi líto, ale musím říci, že nechceme být centrem pro greenwashing univerzity, že univerzita by si měla svoje ekologické závazky naplnit sama,“ [projev Dlouhá⁴³]. V projevu doktorka Dlouhá, která je akademickou pracovnící v Centru pro otázky životního prostředí UK upozornila na to, že dosavadní aktivita univerzity je v oblasti udržitelnosti téměř neexistující. Jednalo se především o formální výstupy, které Dlouhá označila jako greenwashing.

Protestující studenti začali ve vstupní hale rozvěšovat transparenty, postavili v ní stan a prostor si uzpůsobili dle svých potřeb. Vedení UK následně vyslalo vzkaz, že momentálně nebude podnikat žádné kroky, aby studenti prostor opustili. Plénum se opětovně shodlo na tom, že kolektiv nechce místo opustit, dokud Rektor Zima neodstoupí ze své funkce, případně ho neodvolá Akademický senát. Následně započal večerní přednáškový program. Kolektiv se rozhodl, že chce v každém bodě nechávat rozhodnout současný organismus studentstva, který se na místě v tu chvíli nachází a netvořit předem připravenou akci řízenou několika klíčovými lidmi, což vytvářelo specifickou dynamiku. „Podařilo se nám vytvořit prostor, který byl do jistý míry fakt bezpečný. Dali jsme dohromady dobrý program, přicházeli tam neustále různí lidi. Od lidí, kteří se vůči nám přišli vymezit, ale mohli jsme s nimi vést dialog, přes lidi, které zajímá klima, ale nesouhlasí s tímhle typem protestu, po lidi, který čistě podporovali obojí. Ty konverzace byly každopádně strašně zajímavé a ten prostor pro ně jsme chtěli udržet,“ [rozhovor Hamplová]. Studenti sice nechtěli vést debatu s rektorem Zimou, dialogu s Akademickým senátem UK se však nebránili. „Senát je volený orgán, který si ale zvolil vedení, ke kterému my absolutně nemáme důvěru. Požadovali jsme tedy jeho odvolání a zvolení nového, který by zahájil zelenou transformaci. Zní to absurdně, ale tohle všechno by

---

⁴³ Dostupné z: <https://www.facebook.com/univerzity.za.klima/videos/2498047887151683> [citováno 8-12-2021].

procesně možné bylo. Jen by nás v Karolinu muselo být 2000 a ne 20,“ [rozhovor Jandák].

Zásadním bodem studentské stávky bylo dotvoření požadavků, které byly kolektivem předány Akademickému senátu UK. Na dokumentu několik členů kolektivu pracovalo již před začátkem stávky. Po tom, co si kolektiv určil hlavní oblasti zájmu, rozdělil si témata k předběžným rešerším v menších skupinách. Významným zdrojem pro ně byla *Zelená příručka pro univerzity*⁴⁴ od Mezinárodní aliance pro výzkumné univerzity, někteří také konzultovali určitá místa s doktorkou Dlouhou. *„Řešili jsme, jak toto studentské hnutí podporovat, protože oni byli velice iniciativní, jako hybná síla, i určitá protestní organizace, což my si zase v rámci univerzity nemůžeme dovolit, tak jako fungovali perfektně. Takže my jsme mysleli, že jim budeme dělat takové metodické vedení a oni tu komunikaci, tu kontroverznější komunikaci, vezmou na sebe,*“ [rozhovor Dlouhá].

„Snaha Univerzit za klima byla získat co největší páky, proto jsou ty požadavky naformulované tak ambiciózně. Naším cílem bylo poukázat na to, co je potřeba, ne na to, co je ve stávajícím systému možné. Začínat z pozice kompromisu s někým, koho to téma nezajímá, není cesta. Na to, aby se po dvou letech usilovné práce někam přidaly tři kontejnery na plast, opravdu nemáme čas,“ [rozhovor Jandák]. Kolektiv tedy záměrně formuloval požadavky tímto způsobem. Jak upozorňuje Harrison, *„...hnutí využívá politiky požadavku a to tehdy, chtějí-li zviditelnit to, co dělají, nebo když chtějí, aby to, co dělají, bylo pochopitelné či pochopitelnější ostatním...,*“ [Harrison in Novák 2017], čímž lze vysvětlit některé z požadavků kolektivu. V celém procesu se protestující setkávali s tím, že musí být konkrétnější ve svých požadavcích. V tomto případě navíc hrozilo, že pokud by nepřišli s požadavkem jakéhokoliv typu, snadno by celá protestní akce vyzněla naprázdno, protože neočekávali, že by

---

⁴⁴ Green guide for universities, IARU. Dostupné z: <http://www.iaruni.org/sustainability/green-guide>.

instituce sama shora dobrovolně přijímala jakákoliv opatření. V průběhu stávky následně na plénech probíhala diskuse nad požadavky a jejich přesnější formulací a revizí. Hlavní body, které hnutí požadovalo, vyjmenovávám níže, v podrobné verzi jsou k přečtení v sekci příloh práce.

Kolektiv požadoval, aby univerzity:

- 1) *Zdůrazňovaly urgentnost klimatické krize směrem k veřejnosti a plnily svou „třetí roli“*
- 2) *Tlačily na politickou reprezentaci*
- 3) *Se zodpovědně postavily ke klimatické krizi: vytyčily si kroky k dosažení uhlíkové neutrality na univerzitě a zavázaly se k jejímu dosažení do roku 2022. Nejlépe vytvořením samostatného pracoviště pro udržitelnost*
- 4) *Přešly na dodavatele obnovitelné energie a minimalizovaly svou energetickou spotřebu*
- 5) *Braly dopad na klima a životní prostředí jako zásadní kritérium při rozhodování o mobilitě (například dojíždění na univerzitu, zahraniční cesty, doprava materiálů atd.)*
- 6) *Braly dopad na klima a životní prostředí jako zásadní kritérium při rozdělování univerzitních financí*
- 7) *Okamžitě ukončily spolupráci a přestaly přijímat finanční podporu od významných znečišťovatelů životního prostředí a těch, kteří přispívají k prohlubování sociálních nerovností*
- 8) *Preferovaly udržitelnost ve stravování a přestala nabízet potraviny extrémně zatěžující životní prostředí (například v menzách, automatech, školních bistroch, cateringu atd.)*
- 9) *Předcházely vzniku odpadu, redukovaly ho a řídily se principy cirkulární ekonomiky*
- 10) *O těchto bodech aktivně informovaly a jednala transparentně při jejich řešení a financování⁴⁵*

---

⁴⁵ Dostupné z: <https://univerzityzaklima.cz/podminky/> [citováno 8-12-2021].

Jak můžeme z textu vidět, pro kolektiv bylo důležité nejen vnitřní fungování univerzity, ale i nutnost vnější aktivity. Druhý bod směrem k politické reprezentaci kolektiv vysvětluje jako nutnost začít aktivně dodávat vědecké podklady v ekologických a klimatických otázkách, zaujmout otevřeně stanovisko k současné krizi a vstupovat do společenské debaty.

7.6. Výzva předsednictva Akademického senátu UK

V úterý 18. listopadu v podvečer došlo v prostoru Karolina k závěrečnému vyjednávání mezi studenty a Akademickým senátem. V průběhu stávky docházeli mezi protestující dva členové studentské komory akademického senátu, kteří s nimi vedli neformální debaty a došlo ke shodě na neformálním setkání a diskusi se zástupci akademického senátu. Před studenty předstoupilo senátní předsednictvo a prof. Ing. František Zahálka, Ph.D. přečetl protestujícím vyjádření AS UK. *„Jsem překvapený mírou oficiality, s kterou jste sem přišli, nehledě na to, kolik kamer tady teď stojí, my jsme s žádnou kamerou nepřišli, protože jsme chtěli zachovat přátelský tón,“* [videozáznam, člen UzK⁴⁶] reagoval na formální vystupování za přítomnosti kamer, které UK přizvala, jeden z protestujících. Kolektiv po zjištění o množství přítomných kamer vyzval členy kolektivu, aby záznam pořídili také. Z tohoto záznamu níže cituji.

Preambule výzvy předsednictva zněla následovně: *„Předsednictvo AS UK konstatuje, že Univerzita Karlova věnuje problematice klimatu náležitou pozornost, a to na vědecké, odborné, společenské i popularizační úrovni,“* [videozáznam, znění preambule čte Zahálka⁴⁷]. Pozvalo rovněž studenty na zasedání Sociální komise hned v následujícím týdnu. *„Chci říct, že vnímáme jako legitimní možnosti studentů vyjadřovat se, i tu stávku, která tady proběhla. Chtěl bych ale za ty studenty poprosit, abychom se přesunuli na ty komise....*

---

⁴⁶ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

⁴⁷ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

Každý, kdo se chce vyjádřit a má o problematiku zájem, tam může přijít a je to příprava pro jednání pléna velkého senátu. My jenom prosíme, aby tato forma byla ukončena, protože k ničemu nevede, zbytečně někde pobuřuje a chtěli bychom to, jak se patří, přenést na akademickou půdu, diskutovat, říkat odborná stanoviska,“ [videozáznam, studentský senátor Hurný⁴⁸].

Obrázek 15 Předsednictvo AS UK při vyjednávání

Pro kolektiv bylo zásadní, aby akademický senát vzal na vědomí, že protestní jednání je důležitou a legitimní součástí demokratického procesu, kterým nejsou pouze volby konané na půdě UK jednou za tři roky. Linka legitimizace této formy protestu a politického jednání procházela celým procesem vyjednávání. Ve společenské debatě se od 90. let objevuje stále silněji názor, že demokratická společnost tu není a jediná legitimní cesta, jak vyjadřovat své názory, je založit politickou stranu, aby byl aktér podpořen hlasy svých voličů. Podle Dohertyho [2002] jsou rovněž radikálnější formy hnutí typické tím, že forma protestu je součástí strategie k dosažení společenské, politické, a v tomto případě institucionální změny.

Vedení UK na vyjednávání reprezentoval prorektor prof. Rojt, který připomněl, že *univerzitas* je jednotou studentů a profesorů, což by měla být základní premisa fungování univerzity. Vyjádřil, že vedení UK je totožného názoru jako Akademický senát a vyzval k respektování demokratických principů a postupů UK. Opakovaně zaznívala potřeba přesunout debatu do kanálů a forem, které senátu vyhovují, a odmítal vést dialog mimo tyto

---

⁴⁸ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

zavedené procesy. Toto lze považovat za jeden ze způsobů delegitimizace hnutí a snahu aktéry vtáhnout zpět na půdu procesu, kde ztratí svou vyjednávací pozici. *„UK je výrazný trendsetter pro společnost, snažíme se tato témata do společnosti vnášet, takže budeme moc rádi, když nám v tomhle pomůžete, ale moc prosím využijte kanály, kterými my jsme schopni komunikovat a navnímat je. Nejde přijít na senát a zvolat: omezte uhlík. Chápu, že protestujete i proti tomu establishmentu, který my vám ztělesňujeme. Na druhou stranu jinými, než systémovými kroky nedosáhnete ničeho. Prosím věnujte ten čas tomu, že připravíte do bodů rozpracovaný konkrétní dokument, který nám předložíte, že by se v rámci univerzit dalo dělat,“* [videozáznam, člen předsednictva AS UK⁴⁹]. Na projevech tohoto typu lze pozorovat snahy o odmítnutí institucionální odpovědnosti a aktivity a delegace určitých činností na studenty. Proces, který musí absolvovat, potom vytváří dojem, že pouze prosazují své osobní zájmy v akademickém senátu, spíše než že tvoří partnerství, v rámci kterého univerzita plně přijímá odpovědnost a chce být, slovy předsednictva, trendsetterem v této oblasti.

V průběhu jednání došlo k tomu, že se na webu UK objevilo usnesení předsednictva senátu o tom, že vyzvali studenty k opuštění Karolina, ke kterému dojde v 18 hodin a pokud tak studenti neučiní, bude přistoupeno k dalším krokům. To byla zpráva, která narušila přátelský tón vyjednávání i promluvy o partnerství. Studenti tuto zprávu vnímali jako porušení dohody o neformálním setkání.

Na místo vyjednávání dorazili také odpůrci protestu. O slovo se přihlásil iniciátor petice za ukončení okupace v budově Karolina, který studentům vzkázal, že si mají uvědomit, že se nachází na akademické půdě. *„Já se nedomnívám, že tato forma chování je vhodná pro akademickou půdu, vy byste měli být vzorem pro celou českou společnost a vy se tady chováte tímto způsobem a upřímně řečeno si myslím, že poškozujete dobré jméno Univerzity*

---

⁴⁹ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

Karlovy, takže vás tímto vyzývám, jako iniciátor petice proti této bloádě, abyste jí ukončili a začali vyjednávat způsobem adekvátním akademické půdě,“ [videozáznam, Jan Došek MFF UK⁵⁰]. Jeho projev podpořil jeden z přítomných senátorů, který protestující oslovoval již zvýšeným hlasem. *„Jakým právem si vůbec osočujete právo vyžadovat nějaký reakce, vy se prostě seberte, tady jsou dveře, a odejděte. Tady jste na akademické půdě a jakým právem vůbec vyžadujete, aby se s vámi někdo seriózně zabýval a seriózně s vámi jednal? O čem se chcete bavit? Vy prostě naprosto bez jakéhokoliv oprávnění a důvodu okupujete budovu Univerzity Karlovy, ničíte dobré jméno univerzity, je vás tady asi 25. To je laskavost, že vůbec se tady o tématech, které vy přednášíte je ochoten s vámi někdo bavit,*“ [videozáznam, senátor AS UK⁵¹]. Což opět indikuje, že v této době je k tomuto tématu některými zástupci univerzitní struktury přistupováno jako ke specifické osobní agendě skupiny studentů.

Po několikahodinovém vyjednávání kolektiv přišel s návrhem, že připraví předsednictvu draft usnesení, který pak na plénu kolektivně vytvořili. Po upuštění od požadavků ohledně uhlíkové neutrality univerzity a rezignace rektora Zimy se předsednictvo shodlo, že *„...bere vážně požadavky týkající se klimatu předložené iniciativou Univerzity za klima a vyzvalo vedení UK, aby projevilo iniciativu při jejich naplňování.*“⁵² Následně se také domluvilo se studenty, že budou v jednání pokračovat na jednáních Sociální komise AS UK.

„Na konci došlo k návrhu vyjádření dobré vůle z obou dvou stran. Z naší, že uděláme nové usnesení předsednictva, které bude reagovat na jejich iniciativu. A jejich aktem dobré vůle zase bylo, že změní formu protestu a odejdou z Karolina,“ [rozhovor pro Radiožurnál, předseda AS UK Zahálka⁵³]. Uvedl také, že návrh na odvolání rektora Tomáše Zimy od začátku nebylo možné

---

⁵⁰ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

⁵¹ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

⁵² Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DBWPolwvffg> [citováno 10-12-2021].

⁵³ Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/univerzita-karlova-akademicky-senat-klimastavka-studenti-okupacni-stavka_1911182221_dok [citováno 8-12-2021].

splnit, protože na ně existují zavedené postupy, které studenti měli využít. Akademický senát však může dle Zákona o vysokých školách navrhnout rektorovo odvolání. Dle §9 111/1998 Sb. Zákona o vysokých školách „*návrh na odvolání rektora je přijat, jestliže se pro něj vyslovily nejméně tři pětiny všech členů akademického senátu,*“⁵⁴ a dle §10 „*rektora jmenuje a odvolává na návrh akademického senátu veřejné vysoké školy prezident republiky.*“

Dayovo striktní dělení možnosti jednat politicky pomocí politiky jednání nebo politik požadavku na aktivity kolektivu Univerzity za klima nelze zcela aplikovat. Platí však to, že strategie, kterou kolektiv zvolil, dokázala a do budoucna tomu tak ještě zjevně bude, postupně měnit obsah univerzitní struktury, ale neměla moc změnit její nevyhovující formu, kterou v daný okamžik představovalo její vedení. Tím, že byly požadavky nevyhovujícímu vedení stejně předány, došlo k jeho legitimizaci. Kolektiv se sice pokoušel této situaci předejít svým primárním požadavkem na odstoupení rektora, případně jeho odvolání akademickým senátem, ale byl neúspěšný. Jak poukázal jeden z informátorů, k dosažení tak ambiciózních cílů by byla zapotřebí masovější protestní akce, ovšem procesně nejsou nemožné. V tu chvíli byl nucen změnit strategii, aby dosáhl alespoň toho, že stávající struktura vezme jeho požadavky na vědomí. Politika požadavku zde stejně jako uvádí Harrison, splnila účel a usnadnila veřejnosti a akademické obci pochopit předmět protestu.

8. Studentská opoziční platforma

„Nejtemnější místa v pekle jsou vyhrazena těm, kteří zachovávají nestrannost v časech morální krize“. Citátem Danta Alighieri si vypomohla ve facebookovém příspěvku na své stránce platforma, která vznikla jako kritická opozice ke kolektivu Univerzity za klima. Platforma sama sebe popisuje jako

---

⁵⁴ Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach> [citováno 8-12-2021].

opozici konzervativní, kritickou, ale konstruktivní. „Naší snahou je přispět k nalezení věcných, rozumných a centristických řešení v otázkách vztahu Univerzity Karlovy a životního prostředí,“ uvádí na svém Facebooku⁵⁵. Citát italského básníka měl za cíl mobilizovat celou akademickou obec k tomu, aby se vymezila vůči protestu UzK a tiše mu nepřihlížela. V tomtéž příspěvku označuje chování kolektivu za *extremistické*. Setkáme se také s označením aktivit kolektivu za *klimarxismus*. Paralela s úsilím depolitizovat téma klimatické krize je zde nepřehlédnutelná. Nabízí se však na citát nahlédnout perspektivou krize současné, což poukazuje na problematickou apolitičnost aktérů v době, kdy je třeba bezprostředně jednat a uživatel citátu se může stát jeho adresátem.

„Ta platforma nebyla reakční proti tomu tématu, rozhodně to byla reakce, ale na tu metodu, na tu samotnou okupační stávku, která třeba ve mně vyvolávala pocit ohrožení spojený s mým studiem...Přišlo mi, že to není dobře komunikované,“ [rozhovor Novotný]. Platforma upozorňuje od začátku svého fungování na to, že forma protestů, kterou Univerzity za klima zvolily a k čemuž přispěli, ať už úmyslně nebo ne, klimatičtí aktivisté, je tím, co nám brání postavit se čelem k řešení klimatických otázek. Tento náhled na věc nás podle členů platformy nijak nepřibližuje řešení, spíše naopak, a zároveň je v tomto ohledu jedním z hlavních zdrojů názorové polarizace společnosti. „Já, kolega Jan Došek a Kubíček jsme sepsali otevřený dopis, který měl za cíl zejména zachování naší vnitřní integrity. V médiích se jednostranně prezentovalo, že tu ze strany studentů je takový názor, většina společnosti se automaticky postavila proti a hrozně se generalizovalo. Chtěli jsme, aby i lidé ve vedení univerzity viděli, že ten názor není jeden, ale je jich několik a pojďme o tom diskutovat,“ [rozhovor Novotný].

Otevřený dopis platforma zveřejnila ve formě petice, v níž vyzývali protestující k opuštění prostoru Karolína a započítí konstruktivní debaty.

---

⁵⁵ Dostupné z: <https://www.facebook.com/StudentskaOP/> [citováno 8-12-2021].

Petice má k dnešnímu dni 526 podpisů. „Domníváme se, že nedůstojné, neslušné a hrubé chování některých členů Univerzit za klima vážně poškozuje dobré jméno Univerzity Karlovy v očích jak laické, tak i odborné veřejnosti. Proto organizaci Univerzity za klima žádáme, aby v zájmu dobrého jména a nerušeného chodu Univerzity Karlovy ukončila blokádu a celou věc začala řešit konstruktivně, nekonfliktně a demokraticky. Dále žádáme, aby se stávkující směrem k osobě rektora Tomáše Zimy chovali uctivě a udrželi svoje výpady ve společensky přijatelných mezích,“ [znění petice SOP⁵⁶].

Zástupci Studentské opoziční platformy se účastnili také zasedání Sociální komise a byli přítomni rovněž na jednáních Akademického senátu. Iniciativa přišla v reakci na požadavky UzK s vlastními body, které sami popisují jako krůčky malé, které lze implementovat bez jakýchkoliv strukturálních změn. „Z mého pohledu potřebujeme ten osobní přístup. A vysvětlit lidem, že ty velké abstraktní otázky se jich potom týkají i z osobního hlediska. Z mého pohledu ta cesta je skrze činy jednotlivce. Z toho důvodu mi vadí greenwashing, když se univerzita tváří zeleně a pak navrhuje budovy s velkým podzemním parkovištěm. Hodně věcí je otázkou efektivity,“ [rozhovor Novotný].

---

⁵⁶ Dostupné z: https://www.petice.com/studenti_uk_proti_blokade_rektoratu [citováno 20-12-2021].

Vědomi si závažných ekologických problémů dneška, dovolili jsme si představit následující body ke zlepšení situace na naší univerzitě. Cílem je nabídnout členům akademické obce širší možnosti, jak snížit své dopady na přírodu, nikoliv je omezit. Jedná se o krůčky malé, avšak konkrétní, snadno implementovatelné bez potřeby strukturálních změn:

1. Zřízení kompostu u fakult s rozsáhlými pozemky, u fakult ve vnitřní Praze pak zřízení popelnic na bioodpad.
2. Zajištění recyklační míst na plasty, papír, sklo a baterie tam, kde se aktuálně nenachází.
3. Tisk neoficiálních dokumentů na recyklovaný papír.
4. Zavedení automatu nebo skladovacího místa na zálohovatelné kelímky z tvrzeného plastu, které by studenti i vyučující mohli používat na kávu a čaj na místo plastových jednorázových kelímků. Případně také zavedení skladovacího místa na vlastní hrnky, dle možností prostor dané budovy. Pořízení píték do všech budov UK.
5. Půl hodiny před uzavřením menz umožnění prodeje přebytků do unifikovaných zálohovatelných krabiček.
6. Provedení analýzy prodeje vegetariánských jídel, zjištění zájmu mezi studenty. Spuštění programu s více (například jedním nebo dvěma) vegetariánskými či veganskými jídlý denně v jedné z menz, průběžné vyhodnocování výsledků.
7. Dobrovolné neideologické popularizační přednášky ke změnám v biosféře okolo nás. Jako krucifiální se nám jeví vyzdvihnout nutnost komplementarity obnovitelných zdrojů energie a energetiky jaderné. Dezinformace o jaderné energetice jsou hluboce zakořeněné, avšak bez jaderné energetiky není možno dosáhnout čistého, stabilního a udržitelného energetického mixu.
8. Snížení teploty, na kterou jsou budovy vytápěny například na 21 °C v zimních obdobích a zvýšení teploty, na níž se chladí budovy v létě na minimálně 27 °C. S ohledem na to, jak je vytápění/chlazení energeticky významné, tak se jedná o výbornou příležitost, jak demonstrovat společnosti naši ochotu, jakožto akademického stavu, nést svůj trpící podíl na řešení ekologických otázek.
9. Orientace na energeticky úsporné budovy, například všechny budovy MFF UK jsou skleněné s kovovým obložením včetně nově stavěné budovy, tento problém se týká i budovy FHS v Troji. Na ekologická opatření by měl být při architektonických soutěžích brán zřetel.
10. Každé opatření zásadně měnící současný stav na Univerzitě, zvláště pak omezující členy akademické obce, musí být prováděno současně s

vyhodnocováním výsledků těchto opatření. Trvalé zavedení takovéto třídy opatření je možno až po projednání výsledků testovaných opatření.

11. Uspořádání akcí jako je burza starého oblečení, sběr starého oblečení pro potřebné (nemusí se konat na půdě UK). Cílem je ukázat alternativu ke konzumnímu způsobu života, který značně přispívá k poškozování planety.

Obrázek 16 Požadavky Studentské opoziční platformy

Na požadavcích je patrná snaha vyvarovat se jakýmkoliv zásadním strukturálním změnám ve fungování univerzity, celospolečenské aktérství univerzity není v požadavcích zahrnuto vůbec. Je zde patrný Beckův koncept individualizace odpovědnosti za strukturální problémy, stejně jako biografické řešení systémových rozporů, v rámci kterého se jedinci snaží řešit komplexní strukturální problémy individuálními proměnami svého chování [Beck 2011].

Maniates také upozorňuje, že jedinci, kteří přebírají zodpovědnost na svá bedra nechtěně zastírají pravou povahu problémů a toto jednání rovněž nebere v potaz kdo je skutečně za současný stav životního prostředí zodpovědný [Maniates 2002].

Slova Terezy Stöckelové o tom, že: *„Politika předchází každému číslu a každé číslo je pokračování politiky jinými prostředky. Za každým číslem či indikátorem se skrývá rozhodnutí o tom, co se do něj počítá a co ne,“* [Stöckelová 2010:64] potvrzují, že i za tvrdými neideologickými přednáškami a daty, která iniciativa doporučuje, se skrývá ideologie jiná.

Za problematické spolek vnímal také fakt, že UzK, potažmo FFF, nemají jasně danou strukturu v právním slova smyslu a není jasné, s kým který orgán jedná a jakou vůli vykonává. Připouští však, že *„...když ty věci nemají právní ukotvení, je to mnohem dynamičtější a nadšenější a neplýtvá se silou na udržování nějakých právních ukotvení,“* [rozhovor Novotný]. Se skupinou studentů nejen ze SOP se platforma začlenila pod spolek s celouniverzitní působností CPS (Centrum politických studií), kde působí v transformované podobě již druhým rokem jako projekt Fourier a svůj čas namísto kritiky komunikace a metod UzK a FFF věnuje vzdělávání o nejen environmentálních otázkách v duchu své filozofie o třetí úloze univerzit, která se od pojetí UzK liší. *„Zjistili jsme, že když to chceme dělat takhle právně a mít nějaké zástupce v komisích UK, tak na to silami vůbec nestačíme a potřebujeme lidi, kteří jsou v tom zblhlí, protože tam je určitá rigidita,“* [rozhovor Novotný].

Novotný Studentskou opoziční platformu dnešní optikou hodnotí jako „reakční sílu bez identity, kterou jsme časem přetavili v právně ukotvený subjekt zabývající se vzděláváním,“ [rozhovor Novotný] což je podle jeho filozofie klíč k zelenějšímu světu. „Někteří lidé mi řekli, že se jich ten dopis osobně dotkl. To mě extrémně mrzí, tak to být nemělo. Dnes bych to napsal jinak. Cílem rozhodně nebylo, aby z toho někdo byl smutný,“ [rozhovor Novotný].

Projekt Fourier jeho členové pojmenovali po vědci Josephu Fourierovi, který se proslavil díky svému výzkumu v oblasti skleníkového efektu a moderní meteorologie. Cílem tohoto projektu je propojovat prostřednictvím vzdělávacích workshopů skupinu ekologicky smýšlející univerzitních studentů přírodovědného zaměření se studenty středních škol. „V ideálním případě se některá témata vnímaná studenty jako politická, stanou tématy odbornými a v tomto ohledu lze nazvat projekt i zásadně pro-demokratickým.“⁵⁷ Socioložka Stöckelová v této souvislosti kontruje, že vědu, u níž dnes převládá depolitizovaná potřeba kvantifikace, potřebujeme prostřednictvím procesu politizace určitých otázek navrátit zpět do veřejného prostoru [Stöckelová 2010].

9. Navazující jednání v Akademickém senátu

„Po skončení té stávký jsme začali chodit na ty akademické senáty, na několika jsme byli společně⁵⁸. To téma se tam probíralo, bylo tam docela dobře patrný takový rozdílný názory mezi, řekla bych, mladší generací akademiků a tou starší, kdy ta starší generace to vlastně pokládá za omezování osoby a určitou ideologii a ta mladší to tak už vůbec nebere,“ [rozhovor Dlouhá]. Sociální komise AS UK, na kterou byli protestující pozváni, aby započali

---

⁵⁷ Dostupné z: <https://politickastudia.cz/fourier> [citováno 15-12-2021].

⁵⁸ Pozn.: Myšleno se zástupci kolektivu Univerzity za klima.

konstruktivní debatu byla vstupní branou do vyjednávání v rámci struktury instituce. Níže proto stručně zmiňuji, co je náplní jejího fungování.

Posláním Sociální komise je spolupodílet se na vytváření takových podmínek, které podporují demokracii, sociální soudržnost a svobodu všech aktérů univerzitního života. Sociální komise AS UK se zabývá především otázkami souvisejícími s postavením studentů na univerzitě, jejich sociální situací a podporou univerzity studentům, pracovníkům univerzity a případně dalším osobám, které se účastní života univerzity jak v oblastech akademického života, tak v oblastech dalších. Mezi konkrétní agendy komise patří například koleje a menzy UK, témata související s problematikou poplatků za studium, finanční podpora studentských akcí a spolků působících na UK a v neposlední řadě problematika zaměřená na studenty se speciálními potřebami.⁵⁹ Mezi kompetence Sociální komise patří přijímání a vyjádření usnesení k projednávaným otázkám, nominace členů Rady kolejí a menz, poskytování stanoviska k žádostem o finanční podporu zájmové činnosti studentů Univerzity Karlovy a projednává také témata související s posláním komise z podnětu orgánů univerzity, členů akademické obce nebo z vlastního podnětu.⁶⁰

Poslední týden v listopadu, několik dní po ukončení okupační stávky, se konalo jednání Sociální komise AS, na které byl zařazen bod ochrany klimatu. Dle oficiálního zápisu, který je k přečtení v přílohách práce, v úvodu zástupci iniciativy UzK představili požadavky hnutí a zdůraznili, že je předpokladem úspěchu vytvoření samostatného pracoviště. Nutnost investovat do výzkumu a technologie je jasná, je ovšem potřeba, aby docházelo k proměně společnosti, v čemž by univerzita měla jít příkladem.⁶¹

---

⁵⁹ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-5782.html> [citováno 3-12-2021].

⁶⁰ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-5782.html> [citováno 3-12-2021].

⁶¹ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-4951.html> [citováno 3-12-2021].

Na jednání se opakovaně hovořilo o obavě z politizace tématu. Mgr. Jan Pačes z Přírodovědné fakulty například upozorňoval, že se má „...kriticky diskutovat, protože mezi obory nejsou shodné názory, viz přírodovědné a humanitní. Nepřipravovat společenské změny, ale interferovat se svobodou bádání,“ [zápis ze zasedání, Pačes] a zdůrazňoval, že téma se nesmí politizovat. Socioložka Stöckelová uvádí, že politizaci určitých oblastí naopak potřebujeme, a to obzvlášť v oblastech, odkud popud ke kvantifikaci vychází, což je například oblast vědy, z které přechází do politiky. Stöckelová upozorňuje, že je nutné tyto oblasti navrátit zpět do veřejného prostoru a v mnohem větší míře se začít účastnit na procesech, které s těmito oblastmi souvisejí či se odvíjejí v jejich jménu, například ve jménu vědy a expertizy [Stöckelová 2010]. Jedním z hlavních cílů UzK je naopak upozornit na to, že univerzita by se na přípravě společenských změn podílet svým věděním v rámci své třetí role měla. Na zasedání rovněž v rámci kritiky politizace tématu zaznělo, že „*ekologie přece není ani levicová ani pravicová,*“ [zápis ze zasedání sociální komise, Poul].

Docent Dolejší z Matematicko-fyzikální fakulty vyjádřil souhlas s více než polovinou požadavků, které iniciativa předložila, a přestože nesouhlasí s formou protestu, vnímá klimatickou krizi jako komplexní problém. „*Je třeba navázat kontakty se všemi, co mají k tomu co říct. Je to velmi komplexní problém. První úlohu vidí v mapování, co kdo je schopen na UK říct,*“ [zápis ze zasedání, Dolejší]. Docenta Dolejšího podpořilo i Centrum pro otázky životního prostředí zastoupené doktorkou Dlouhou, která upozornila na nutnost řešení problému v rámci pracoviště a rovněž zmínila Dlouhodobé záměry UK, kde by se tato problematika měla v rámci přípravy nového záměru odrazit. Doktorka Šťastná z kolegia rektora upozornila, že udržitelnost ve Strategickém plánu je a vedení UK podpoří monitoring, „...*je třeba popřemýšlet, jaké mechanismy tu máme, vědět konkrétně co udělat, aby se to posunulo,*“ [zápis z jednání, Šťastná]. V momentě, kdy je záměr zanesen ve strategickém plánu univerzity, je v gesci rektora a jeho kolegia.

Centrum pro otázky životního prostředí vneslo na jednání několik témat. Jednak nutnost zahrnovat agendu udržitelnosti ve větší míře do strategických plánů univerzity a iniciovat v rámci nich vznik odborného pracoviště. Dále přišlo s nápadem na vypracování nezávislého ekologického auditu a vneslo do debaty nutnost interdisciplinární spolupráce a posílení vazeb. Všechny tyto body byly podpořeny. Centrum pro otázky životního prostředí je vysokoškolský ústav – součást Univerzity Karlovy a zabývá se především společenskovedními otázkami ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje v rámci výzkumu, vzdělávání a třetí role univerzity. Bylo založeno v roce 1992.

Návrh usnesení byl v následujícím znění schválen všemi přítomnými:

„Sociální komise AS UK vyzývá vedení UK, aby ve spolupráci s vedením fakult a dalších součástí UK provedlo zhodnocení stávajícího provozu UK s ohledem na dopady na životní prostředí (např. nezávislý ekologický audit) a připravilo konkrétní návrhy pro zlepšení. Sociální komise AS UK zároveň vyzývá vedení UK, aby na úrovni kolegia rektora zhodnotilo konkrétní navržené body předložené Sociální komisi AS UK iniciativou „Univerzity za klima“ a prezentovalo plénu AS UK do konce ledna 2020 možnosti jejich realizace. Sociální komise AS UK zároveň vyzývá orgány UK k tomu, aby s náležitým důrazem zohlednily problematiku klimatu při přípravě nového dlouhodobého strategického záměru UK.“⁶²

Toto usnesení Sociální komise dle platných vnitřních předpisů UK putovalo k projednání na velký Akademický senát UK. Na tomto místě uvádím shrnutí pravomocí a fungování AS UK.

Akademický senát Univerzity Karlovy je samosprávným zastupitelským akademickým orgánem univerzity. Na Univerzitě Karlově působí od listopadové revoluce. Pro koordinaci činnosti senátu je voleno šestičlenné

---

⁶² Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10237.html> [citováno 3-12-2021].

předsednictvo. K přípravě podkladů a stanovisek pro jednání pléna a k podrobnému řešení jednotlivých problémů zřizuje Akademický senát pracovní komise, člen komise nemusí být nutně členem AS UK. V současné době má senát legislativní, ekonomickou, sociální, studijní, ediční, petiční komisi a komisi pro informační technologie. Předsednictvo tvoří předseda – v současné době je jím prof. Ing. František Zahálka, Ph.D., místopředseda Mgr. et Mgr. David Hurný a čtyři další členové. Předsednictvo připravuje a řídí zasedání senátu. Předseda je volen z členů AS UK z řad akademických pracovníků, svolává zasedání senátu a vystupuje navenek za senát. Předsedu zastupuje místopředseda. Akademický senát například:

- na návrh rektora nebo na základě postoupení předpisu akademickým senátem fakulty schvaluje vnitřní předpisy univerzity a jejich součástí,
- schvaluje rozpočet vysoké školy předložený rektorem a kontroluje využívání finančních prostředků univerzity,
- schvaluje hodnocení činnosti univerzity předložené rektorem,
- schvaluje návrh rektora na jmenování a odvolání členů vědecké rady a disciplinární komise univerzity,
- usnází se o návrhu na jmenování rektora, popřípadě navrhuje jeho odvolání z funkce,
- schvaluje dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti univerzity a jeho každoroční aktualizaci po projednání ve vědecké radě,
- schvaluje vnitřní předpisy součástí univerzity a na návrh rektora zruší vnitřní předpis, rozhodnutí nebo jiný úkon orgánu součásti univerzity anebo pozastaví jeho účinnost, pokud je tento vnitřní předpis, rozhodnutí nebo úkon v rozporu se zvláštními předpisy nebo vnitřními předpisy univerzity.⁶³

---

⁶³ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-5772.html> [citováno 3-12-2021].

Na zasedání Akademického senátu 29. listopadu 2019 proběhla dle oficiálního zápisu v rámci projednávání informací z pracovních komisí rovněž debata nad podnětem Sociální komise, která v rámci svého setkání přijala po několikahodinové diskusi se studenty z iniciativy Univerzity za klima a členy akademické obce usnesení. Mgr. David Pavlorek (FF) navrhnul, aby plénum AS UK vzalo svým usnesením na vědomí usnesení Sociální komise AS UK ohledně klimatu, načež předseda senátu profesor Zahálka namítl, že senátoři nemohou hlasovat bez podkladů a byl podpořen kolegy ze senátu. Senát se rozhodl vyčkat, s jakými podklady přijde vedení UK a ujistil se, že je vedení UK s touto povinností obeznámeno. Zápis také uvádí, že: *„Závěrem jako host vystoupila RNDr. Jana Dlouhá, Ph.D. (COŽP UK). Sdělila, že za COŽP by byli rádi, kdyby mohli diskusi o možných návrzích moderovat. Díky studentům se pracovníci centra mobilizovali a sepsali, co už dělají a jaké aktivity by mohli nabídnout dále.“*⁶⁴ V rámci celého procesu můžeme vnímat výraznou aktivitu ze strany Centra, které de facto nabízí být leaderem v tomto procesu.

10. Pracovní skupina Udržitelná UK

Na základě výše zmíněných usnesení ze Sociální komise se zformovala otevřená pracovní skupina, která si kladla za cíl na základě studentských aktivit Univerzity za klima a usnesení Akademického senátu navrhnout postupy Univerzity Karlovy směrem k udržitelnosti. Impulz ke vzniku této skupiny vzešel od doktorky Jany Dlouhé, která rovněž skupinu v počátcích koordinovala a moderovala ve spolupráci s panem doktorem Jiřím Dlouhým, oba jsou pracovníky Centra pro otázky životního prostředí UK.

Na úvodní schůzce došlo k otevřenému dialogu mezi zástupci různých fakult, studenty i pedagogy. V lednu 2020 se na práci skupiny podílelo více než 30 pracovníků a studentů UK, kteří se věnovali zejména 3 aktivitám. Skupina

---

⁶⁴ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10188.html#6> [citováno 3-12-2021].

chtěla na jednání senátu 24. ledna 2020 předložit postup Strategie udržitelného rozvoje. Tato strategie měla zahrnovat dokument, který představuje *Potenciál UK v oblastech udržitelnosti* a také formulaci *Dobrovolného závazku Univerzity Karlovy*, který by dle skupiny měla přijmout.

Od počátku jednání této skupiny byl kladen důraz na participativní a transparentní tvorbu těchto dokumentů. Výše zmíněný dokument Potenciálu UK formuluje v několika krocích doporučující strategii, kterou by univerzita měla následovat. V první řadě pracovní skupina uvádí nutnost vytvořit si vlastní stanovisko v problematice klimatické změny a ztráty biodiverzity (respekt k vědeckým závěrům a prosazování nezbytných kroků k nápravě). Následně by se měla oficiálně zavázat k respektování závěrů klimatického panelu IPCC. UK by následně měla mít jasný strategický dokument, jak směřovat k udržitelnosti ve všech oblastech, kterých se činnost UK dotýká (výzkum, výuka, provoz, outreach). Dalším krokem by měl být jasný a konkrétní Akční plán – s konkrétními opatřeními, časovým plánem a termíny a odpovědností.

Skupina poukazuje v dokumentu také na to, že k řešení klimatické krize může UK přispět na různých úrovních (v interním provozu – až v globálním měřítku) a kroky by měly být projednávány napříč UK, např. by měly být vytvořeny příležitosti pro dialog a setkávání v rámci UK i navenek a UK by se rovněž měla zapojit do mezinárodních sítí spolupráce, např. SDSN network (Sustainable Development Solutions Network). Jedním z důležitých kroků by mělo být také vypracování interního environmentálního auditu a certifikace podle systému EMAS nebo ISO 14 001. V dokumentu je rovněž uveden požadavek, aby se výše zmíněné promítlo do Dlouhodobého – strategického záměru UK 2021-2025.

Ve zprávě pro lednový akademický senát o vzniku a fungování se můžeme dočíst, že: *„Pracovní skupina chce přispět k adekvátním řešením v rámci jednotlivých fakult, součástí i na celouniverzitní úrovni, a v tomto smyslu zahájila otevřený dialog, k němuž jsou zváni jak akademičtí a jiní pracovníci UK,*

*tak i studenti. V tomto dialogu hodlá pokračovat a vyzývá vedení UK, aby tuto iniciativu všestranně podpořilo.*⁶⁵ V této zprávě skupina uvádí, k jakým předběžným závěrům v rámci celoměsíčního šetření přes 30 akademiků a studentů UK došlo a formuluje je do následujícího návrhu usnesení:

Návrh usnesení Akademického senátu UK předložený k jednání AS dne 24.1.2020

1. AS UK bere vážně vědecké závěry shromážděné Mezivládním panelem OSN pro změny klimatu a Mezivládním panelem OSN pro biodiverzitu a ekosystémové služby, které ukazují na člověkem způsobené poškozování životního prostředí s často nevratnými důsledky pro přírodní systémy a limitujícími rozvoj společnosti.
2. AS UK proto vyzývá vedení UK, aby přijalo odpovědnost relevantní pro roli Univerzity ve společnosti, a hledalo formy komunikace s dalšími společenskými aktéry a veřejností, které by zdůraznily roli vědy a přispěly k evidence-based politickým rozhodnutím a celospolečenskému konsensu na řešení situace.
3. AS UK vyzývá vedení UK, aby snižování ekologické stopy, ochranu biodiverzity, předcházení změnám klimatu i další hlediska ochrany prostředí a udržitelného rozvoje učinilo prioritami při formulování cílů UK ve vzdělávání, vědě, ve vztahu k dalším společenským aktérům i v rámci svého vnitřního fungování, a tyto cíle také začlenilo do Dlouhodobého záměru UK 2021–2025.
4. AS UK vyzývá vedení UK, aby v co nejkratší době zřídilo koordinační jednotku pro udržitelnost (sustainability unit) s odpovídajícím rozpočtem a počtem pracovníků, která by měla za úkol podporu a koordinaci environmentálního managementu i celkové strategie udržitelnosti v rámci celé Univerzity Karlovy.
5. AS UK vyzývá vedení UK k založení stálého poradního sboru pro udržitelnost složeného z členů akademické obce UK vykonávajících svou činnost jako čestnou funkci, který by sloužil jako poradní těleso oddělení pro udržitelnost i v rámci dalšího strategického rozhodování UK v této oblasti.
6. AS UK si je vědom, že k naplňování současných i budoucích cílů týkajících se udržitelnosti v rámci UK je klíčová participace členů akademické obce UK v relevantní výuce, výzkumu, budování vnějších vztahů i ve vnitřním fungování; vyzývá proto fakulty a součásti UK k vlastním iniciativám a širokému dialogu v této oblasti.

Obrázek 17 Návrh usnesení pro AS UK – pracovní skupina

---

⁶⁵ Materiály dostupné ze sdíleného disku pracovní skupiny „Udržitelná UK“.

Na následujícím lednovém zasedání, kterého jsem se jako posluchačka účastnila, v úvodu vystoupil rektor Tomáš Zima, který jej zahájil krátkým úvodním slovem s cílem přítomné informovat o stavu agendy udržitelného rozvoje na Univerzitě Karlově. V oficiálním zápisu ze zasedání se dočteme, že již „...běží řada aktivit. Probíhají jednání s COŽP, které má v této problematice důležitou roli. V rámci kolegia rektora byla koordinací celé této agendy pověřena dr. Shavit. Upravují se některé věci ohledně veřejných zakázek, aby v nich byl zohledňován i ekologický aspekt. UK bude přistupovat k platformě, která nyní funguje v USA, v rámci které bude pozornost věnována tématu, jak mohou univerzity (i v mezinárodním měřítku) přispět k udržitelnosti rozvoje svou vědou a výzkumem,“ [zápis ze zasedání, Zima⁶⁶]. Předseda Sociální komise připomněl usnesení z 25. listopadu, ve kterém bylo vedení UK vyzváno, aby ve spolupráci s vedením fakult a dalších součástí UK provedlo zhodnocení stávajícího provozu UK s ohledem na dopady za životní prostředí a připravilo konkrétní návrhy pro zlepšení. Vyzval také vedení, aby zhodnotilo konkrétní body předložené iniciativou Univerzity za klima a prezentovalo plénu akademického senátu do konce ledna 2020 možnosti jejich realizace. Rektor Zima odpověděl, že univerzita „...přistoupila k ekologické iniciativě, kde koordinátorem pro tuto činnost je prof. Ing. Mgr. Jan Frouz, CSc. (PřF), který se svými spolupracovníky připravil nezbytné podklady k této platformě. Z fondu rektora bylo na tyto aktivity vyčleněno přibližně 0,5 mil. Kč. Přijala se mnohá opatření dovnitř univerzity ohledně používání recyklovaných materiálů a nepoužívání jednorázových komponentů na úrovni KaM⁶⁷ a Správy budov UK. Dr. Shavit pracuje na dalších akcích. Připomněl, že naší rolí, jakožto univerzity, je přinášet nová technologická řešení,“ [zápis ze zasedání, Zima⁶⁸]. Předseda akademického senátu prof. Ing. František Zahálka, Ph.D., se vyjádřil ke schůzce s pracovní skupinou koordinovanou doktorkou Dlouhou, o jejímž

---

⁶⁶ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10534.html> [citováno 4-12-2021].

⁶⁷ Kolej a menz.

⁶⁸ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10534.html> [citováno 4-12-2021].

působení se zmiňují výše. Výstupy tohoto jednání byly zaslány Sociální komisi Akademického senátu. Profesor Zahálka dle zápisu uvedl, že celá agenda se postupně shrne do komplexního materiálu tak, aby mohla projít standardním procesem – kolegiem rektora, vnějšími iniciativami a pracovními komisemi. Dále upozornil, že „... bude potřeba postupovat krok za krokem a velmi trpělivě, protože pro takto zásadní a širokou problematiku neexistuje jednoduché řešení. AS UK bude v celém procesu stále aktivní a maximální míře se do řešení zapojí,“ [zápis ze zasedání, Zahálka⁶⁹].

11. „Evolučně, ne revolučně“

„Téma se snažíme důrazně odpolitizovat, volíme přístup evoluční, s dlouhodobým efektem, nikoliv revoluční s krátkodobými politickými rozhodnutími,“ [newsletter Udržitelný rozvoj na UK⁷⁰].

Částka půl milionu korun, kterou rektor Zima vyhradil z fondu rektora na postup v udržitelné iniciativě na UK, lze pro univerzitu se 17 fakultami považovat spíše za symbolické gesto. Agendou udržitelnosti byla pověřena doktorka Anna Shavit, která působila na odboru pro vnější vztahy, aby pomohla se strategickou komunikací a nastavením několika procesů na univerzitě. Mimo to působí na Fakultě sociálních věd jako politoložka. *„Byli jsme pověřeni, abychom připravili pro Strategický plán univerzity projekt a položili základy tomu, kam chce univerzita směřovat. Přičemž musíme respektovat, že univerzita musí vzdělávat, musí zkoumat a máme třetí roli,“* [rozhovor Shavit].

Jednou z prvních aktivit, kterou doktorka Shavit zahájila, byl dotazník, jehož účelem bylo zmapovat aktivity, které v této oblasti již na UK probíhají.

---

⁶⁹ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10534.html> [citováno 4-12-2021].

⁷⁰ Dostupné z: https://cuni.cz/UK-10990-version1-newsletter_uzr_zitelny_rozvoj_na_uk_1_2021.pdf [citováno 4-12-2021].

„Ten dotazník nebyl nějak strukturovaný, takže se tam dalo dát cokoliv, na vyplnění byl poměrně krátký čas, asi 2 nebo 3 měsíce. Některé fakulty to vyplnily pečlivě, myslím Matematiko-fyzikální fakulta, oni mají katedru Ochrany ovzduší, nebo něco takového, kde klimatologové jsou a znají ty věci. A některé fakulty jsou aktivní v té praktické rovině, Pedagogická fakulta tam psala, že mají stará okna a strkají tam polštářky, aby jim dovnitř netáhlo v zimě. Vznikl tak soubor naprosto nekompatibilních informací, který měl sloužit k PR účelům,“ [rozhovor Dlouhá]. Dá se říct, že tento přístup byl promrhanou příležitostí. V momentě, kdy se osloví plošně celá univerzita dotazem z kolegia rektora, musí na tuto výzvu všichni reagovat. „... v tomto ohledu je univerzita velice top-down řízená organizace,“ [rozhovor Dlouhá]. Z toho důvodu, že dotazník nebyl nikterak strukturován, nebylo možné ani systematicky výstupy zpracovat, což může vést k potenciální frustraci zaměstnanců skrze nadměrnou administrativní zátěž místo podchycení iniciativy v akademické obci.

„V tom plánu se výhledově schválilo, a je to i ve Strategickém plánu pro rok 2021-2025, že tu udržitelnost chápeme stejně, jako jí definuje OSN, že to jsou rovné příležitosti, že té agendy je tam mnohem více. My chceme, aby se to stalo součástí filozofie a kultury té instituce,“ [rozhovor Shavit]. Ve Strategickém plánu univerzity se výše zmíněné propsalo do bodu V. JEDNOTA V ROZMANITOSTI – SPOJENI ZNAČKOU, SPOJENI PRINCIPY. Jedna z aktivit této oblasti se týká přímo udržitelného rozvoje. „Na půdě Univerzity Karlovy budeme naplňovat principy udržitelného rozvoje a zároveň budeme svou tvůrčí i vzdělávací činností přispívat i k jejich prosazení ve společnosti. Za tímto účelem například zajistíme centrální koordinaci a podporu v této oblasti, vytvoříme a implementujeme strategii udržitelného rozvoje univerzity, uskutečníme audit její environmentální stopy, zapojíme se do národních či mezinárodních sítí zabývajících se touto tematikou, v rámci studijních programů, kurzů celoživotního vzdělávání, letních škol a dalších vhodných aktivit budeme vzdělávat naše studenty, zaměstnance i širší veřejnost v otázkách

udržitelného rozvoje. Výzkum v této oblasti podpoříme v rámci univerzitních programů na podporu vědy.“⁷¹

Za naplňování této části Strategického plánu zodpovídá člen kolegia rektora pověřený koordinací aktivit v oblasti udržitelného rozvoje. Předchozí Strategický plán univerzity pro rok 2016-2020 téma udržitelnosti v tomto smyslu nezmiňuje. *„Problematika rezonovala na univerzitě již dříve z toho důvodu, že má svoje Centrum pro výzkum životního prostředí pod Přírodovědeckou fakultou, jen se to nedělalo takhle utilizovaně. Jedním z impulzů, které to posunuly (což je vždycky dobře, někdy tomu musí pomoci revoluce) byla studentská stávka před 17. listopadem 2019. Ty věci se potom trochu akcelerovaly,“* [rozhovor Shavit].

Dalším krokem ze strany doktorky Shavit bylo svolání kulatého stolu na rektorátu. Původně se jich mělo konat několik a měli být přizváni všichni aktéři, kteří o téma projeví zájem. Nakonec se uspořádal pouze jeden v červnu roku 2020. Jako důvod uvádí Shavit fakt, že do procesu vstoupila pandemie Covid-19 a veškeré aktivity bylo nutné přesunout do online prostoru. Na kulatém stole byly představeny prezentace ze strany univerzity o tom, že vnímá udržitelnost jako širší koncept strategie udržitelného rozvoje a o nutnosti zapojit se do sítí mezinárodní spolupráce. Na tomto místě lze uplatnit Novákovo [2017] kritické nahlížení na metaforu hledání konsenzu u kulatých stolů. Univerzita toto zasedání sice svolala, jednalo se však zcela výhradně o prezentace z její strany. *„Byly tam dotazy, kdy jsme se snažili prosadit, jaký to bude mít třeba indikátor naplňování cílů, nebo vůbec, jaké to má cíle a jak to budou sledovat, a to oni na to nedokázali odpovědět,“* [rozhovor Dlouhá]. Aktéři tedy přizváni byli, ale u kulatého stolu se fáze hledání konsenzu dokonce přeskočila, byl jim na stůl rovnou „naservírován“. Na postupu univerzity lze také v menším měřítku pozorovat procesy, na které poukazuje Swyngedouw. Téma klimatické krize explicitně nezmiňuje a automaticky používá koncept

---

⁷¹ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-11185.html> [citováno 7-12-2021].

udržitelosti, který Swyngedouw označuje za natolik obecný a vyprázdněný, že je takřka nemožné s jeho cíli nesouhlasit, protože nenese žádný náležitý politický obsah [Swyngedouw 2002].

Dále byl prezentován pokrok univerzity v oblasti veřejných zakázek. Univerzita v lednu 2020 schválila projekt na implementaci odpovědného a veřejného zadávání do nákupů na UK a přihlásila se tak k odpovědnosti za své nákupy a jejich dopady na společnost a životní prostředí. Rovněž byla představena vize vzniku internetových stránek, „...kde se budou střetávat různorodé aktivity, které na fakultách a součástech mnohdy již dlouhodobě probíhají.“⁷² Tyto stránky měly původně vycházet z výše zmíněných dotazníků, které rozeslala doktorka Shavit. „Univerzita si jejich pomocí chtěla dokázat, že už tu udržitelnost naplňuje a je po všech stránkách dobrá. Vznikla z toho nějaká stránka Udržitelnost na Univerzitě Karlově, která, zcela upřímně řečeno, ani si myslím, že z těch dotazníků nevycházela. Já nevím, jak ta stránka vypadá teď. Já jsem viděla její první verzi, a to nás teda hodně šokovalo, protože tam byly pouze velmi účelové věci,“ [rozhovor Dlouhá]. Od září 2021 je spuštěn „Virtuální HUB udržitelného rozvoje na UK“. Ten se od původních stránek do jisté míry liší. Nejen na něm se do velké míry podílela doktorka Jana Peroutková, která byla několik měsíců koordinátorkou udržitelnosti na UK, o jejím přijetí či předání kompetencí není na stránkách UK nic k dohledání. „Jana Peroutková byla skvělá, dotáhla zelený HUB, ale bylo to trochu vyplňování místa. Teď by se našel člověk na plný úvazek a je teď požadavek, aby měl jistou odbornost v tomto tématu,“ [rozhovor Shavit].

Newsletter, kterým UK o aktivitách v oblasti udržitelnosti informovala, měl titulky *Musíme téma odpolitizovat*. „Velkým impulzem, který to akceleroval, byl nátlak studentů, do toho ta klimatická stávka na Filozofické fakultě. To odpolitizování znamená, že my jsme vědecká, výzkumná a vyučující organizace, která to bádá. My chceme vést debatu, která bude založená na

---

⁷² Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10990.html> [citováno 9-12-2021].

racionální argumentaci, a ne na pocitech,“ [rozhovor Shavit]. Snaha delegitimizovat hnutí a jeho aktéry na základě označení jejich počínání za neracionální a nekonstruktivní není výjimečná praxe. Přesto může být překvapivé, že je tento argument o počínání založeném na pocitech využíván v případě, kdy hnutí odvozuje své reakce od nejnovějších vědeckých poznatků, které jsou často spouštěčem jejich protestů. Cílem těchto akcí bývá právě na ně upozornit.

„Pokud můžu mluvit za univerzitu i tím, že jsme se teď přihlásili k té klimatické nouzi, my chápeme, že to je téma, ale naše role není vytvářet aktivní politiku. V tomto je to myšleno. To slovo odpolitizovat tam vlastně znamená zavést racionální debatu, a hlavně abychom na toto téma nekoukali, jestli je levicové nebo pravicové. Aby se nevyčítalo lidem, když ho iniciují, že jsou levičáci, a lidem, kteří ho kritizují nebo mají dotazy, že jsou pravičáci, ale aby se o tom prostě mluvilo vědecky, aby se o tom učilo pohledem ze všech stran,“ [rozhovor Shavit]. Dne 20. října 2021 se na webových stránkách univerzity objevilo v sekci aktuality „Prohlášení Univerzity Karlovy k současné klimatické změně.“⁷³ „Univerzita Karlova považuje klimatickou změnu za zásadní problém a upozorňuje na nejnovější zprávu Mezivládního panelu pro klimatickou změnu (organizace při OSN), která potvrzuje, že změna klimatu vyvolaná lidskou činností zásadně ovlivňuje naši civilizaci.“⁷⁴ Ve svém vyjádření univerzita sdělila veřejnosti, že současná situace si žádá okamžité přijetí opatření, která mohou být ne vždy atraktivní. „Ocitáme se jednoznačně na začátku krize, která může mít vážný dopad na celou společnost, a právě společnost musí být součástí jejího řešení.“⁷⁵ V rámci své třetí role univerzita otevřeně začala komunikovat svůj postoj k současné krizi. V závěru prohlášení se dočteme, že kroky, které UK podnikne, jsou: iniciovat vytvoření české národní pobočky globální

---

⁷³ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-6311.html?news=13679&locale=cz> [citováno 9-12-2021].

⁷⁴ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-6311.html?news=13679&locale=cz> [citováno 9-12-2021].

⁷⁵ Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-6311.html?news=13679&locale=cz> [citováno 9-12-2021].

platformy Sustainable Development Solutions Network, příprava interní strategie udržitelného rozvoje a že nadále rozvíjí zodpovědné působení ve veřejném prostoru a vzdělávání široké veřejnosti.

„Zatím je to ale vše v rovině – nechci říkat proklamací, protože to nechci snižovat, v rámci tak velké organizace i tyhle symbolická gesta mají ohromný význam. Je vytvořené dobré podhoubí a já myslím, že určitě i v té nové univerzitní administrativě by výhledově měl být i prorektor pro udržitelnost,“ [rozhovor Shavit]. Podle členky kolegia rektora univerzita vnímá velmi silně svou třetí roli, ale není politický hráč a její prioritou bude vždy učit.

Centrum pro otázky životního prostředí mělo v celém procesu významnou roli. V některých záležitostech jako iniciátor, v jiných jako konzultant. *„Oni nám připravili podklad s tím, co je pro instituci našeho typu vhodné měřit zeleným auditem, diskutovala se s nimi celá agenda. Bez nich by to nešlo. Mají expertizu, dělají spoustu práce a ve spolupráci s nimi se připravuje i celouniverzitní kurz napříč obory, který by si mohl kdokoliv zapsat. Myslím, že je na univerzitě velký počet lidí, kteří to zkoumají, zabývají se tím, a pro které je to zcela zásadní téma. Teď se snad už povedlo, že ti lidé o sobě vědí,“* [rozhovor Shavit].

První kroky univerzity měly veskrze deklarativní charakter a agendou byla pověřena jedna osoba se specializací oborově nepříslušící tématu, která neměla v rámci svého úvazku dostatek prostoru se tématu věnovat. Koordinací aktivit byla z tohoto důvodu pověřena i doktorka Peroutková, která ovšem specializaci v oboru neměla také, nicméně téma více brala za své. Tento postup svědčí o nekoncepčním přístupu univerzity, která mohla institucionálně téma uchopit mnohem strukturovaněji a zejména šířeji již v prvopočátku.

12. Česká asociace pro udržitelné univerzity

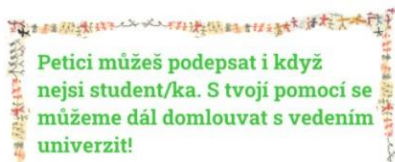
„Myslím, že je omyl poukazovat jen na „management“ univerzity. Problém je také nezájem většiny pedagogů, administrativních pracovníků a nedostatečné kompetence napříč univerzitami ke zvyšování udržitelnosti. Podpora shora je klíčová, ale sama o sobě nestačí. Aktéři teď mohou využít „šoku stávky“ a vytvořit větší tlak. Je třeba participativně zpracovat desetiletou vizi a dohlížet na její implementaci,“ [rozhovor Pašmik].

V lednu 2021 se začala formovat různorodá skupina aktérů napříč univerzitami i jejich strukturami. Iniciátorem tohoto procesu byl vedoucí Centra managementu udržitelnosti na Vysoké škole ekonomické (VŠE) Jaroslav Pašmik. Skupina kolektivně formovala mise a vize asociace a jedním z prvních společných kroků bylo předání výzvy s upozorněním na petici kolektivu Univerzity za klima, kterou podepsalo přes 900 členů studentů a členů akademické obce, České konferenci rektorů. *„Dokončovaly se strategické záměry univerzit a s Rozálií Stejskalovou z Centra pro otázky životního prostředí jsme si vzali za úkol vypracovat dokument, kterým bychom tu konferenci oslovili. Takže s Rozálií a s pomocí ostatních lidí – určitě i díky Janě Dlouhé a Jiřímu Dlouhému a dalším, jsme vytvořili podkladový materiál, který vyloženě shrnoval to, co už se v oblasti udržitelnosti děje, jaké existují sítě univerzit, jaké existují žebříčky hodnocení atd. A s tím jsme pak oslovili tu Českou konferenci rektorů, kteří to projednali, poděkovali nám a tím to myslím skončilo,“ [rozhovor Bernátek].*

PETICE ZA UDRŽITELNÉ VYSOKÉ ŠKOLY

Žádáme rektory a rektorky českých vysokých škol, aby bezodkladně předložili plán ke snižování emisí CO2 směrem k uhlíkové neutralitě. Chceme také, aby učinili z témat souvisejících s klimatickou krizí jednu z priorit ve vzdělávání a výzkumu. Žádáme, aby se vysoké školy zavázaly k naplňování konkrétních kroků vedoucím k těmto cílům v souladu s principy klimatické spravedlnosti.

Je nutné, aby se školy v rámci své **společenské odpovědnosti** zavázaly jednat dostatečně razantně s ohledem na závažnost klimatické krize. Je nezbytné, aby podnikly kroky směrem k uhlíkové neutralitě, a to jednak v oblasti vzdělávání a výzkumu, jednak ve svém vnitřním fungování. Česká společnost i budoucí odborníci musí být připraveni na zásadní výzvy spojené s klimatickou krizí, kterým budeme nevyhnutelně čelit. Stejně tak je důležité, aby i vysoké školy ve svém hospodaření šly příkladem studentům a případně i ostatním institucím v naší společnosti. **Školy v celé ČR teď dokončují dlouhodobé Strategické záměry minimálně na příštích 5 let. Dopad na klima by měl být samostatným bodem v strategických plánech.**

Petice za udržitelné univerzity

Křestní jméno

Příjmení

Univerzita, fakulta / zaměstnání

E-mail

ANO, CHCI DOSTÁVAT INFORMACE O STRATEGICKÝCH PLÁNECH

BERU NA VĚDOMÍ ZÁSADY OCHRANY

OSOBNÍCH ÚDAJŮ *

PODEPSAT

Obrázek 18 Petice UzK

Asociace považovala za prioritu oficiální a formální zakotvení v podobě spolku, což označila za důležitý nástroj standardizace udržitelnosti vysokých škol. Prioritou pro ni taky bylo, že spolek může být nástrojem pro příjmy. Připravily se stanovy, ale celý proces zamrzl na otázce sídla spolku.

Důležitým aktérem v propojování českých vysokých škol byla Akademie managementu udržitelnosti, kterou organizuje Centrum managementu udržitelnosti a etiky Fakulty podnikohospodářské Vysoké školy ekonomické v Praze a jejími garanty jsou Jaroslav Pašmik a Jana Dlouhá z Centra pro otázky životního prostředí. Na zajištění programu se podílí také tým české Asociace manažerů a manažerek udržitelnosti. Tato asociace je ve skutečnosti spolkem vzniklým v průběhu jednání České asociace pro udržitelné univerzity.

Asociace, která ještě formálně nevznikla by „...měla pomáhat univerzitám s přibližováním se standardu udržitelnosti například tak, že založí hodnocení českých univerzit a poskytne nástroj k reportingu podobně jako americká AASHE. Aktivita se zatím přesunuly na vypracování centrálního

rozvojového projektu MŠMT, do kterého se na podzim zapojilo 24 českých veřejných univerzit. Program, pokud ho náš projekt získá, by měl v roce 2022 pomoci nakopnout změnu k udržitelnosti českých univerzit v hlavně v oblasti managementu jejich provozu, ale také v rámci jejich strategického managementu. Více budeme vědět koncem prosince,“ [rozhovor Pašmik].

Jana Dlouhá dává vznik projektu do souvislosti s výše zmíněnými kurzy „Akademie udržitelnosti“ pořádaných Jaroslavem Pašmikem. Jeden z účastníků kurzu, Richard Hubl z Masarykovy univerzity, během léta připravil návrh projektu, který se konzultoval v užším kruhu účastníků kurzu. Následně se idea rozšířila univerzitami a výsledkem byl vznik projektu 24 českých univerzit ohledně managementu udržitelnosti. „Já jsem nezažila, aby o to byl takový zájem. Všichni, kdo o tom slyšeli, se tam ihned připojili. Jsou tam prakticky všechny české univerzity. Ještě nevíme, jestli ten projekt bude podpořen. Ale už ta zkušenost z té přípravy – nejdřív bylo společně definováno asi 9 oblastí. Univerzity si rozdělily úlohy, každá se vyjádřila, ve které té oblasti – třeba energetika, energetický provoz, zelené budovy, biodiverzita, stravování, doprava, a podobně, mají zkušenosti. V té oblasti budou potom hlavními koordinátory a z těch dalších oblastí budou ty zkušenosti jenom přejímat,“ [rozhovor Dlouhá]. Zda byl projekt podpořen, by mělo být známo koncem prosince tohoto roku a trvat by měl jeden rok.

„Univerzita jako taková asi úvodní kroky podnikat nebude, protože je obvykle zamrzlá v minulosti. Budou to aktéři změny a bude záležet na jejich kompetencích či dovednostech. Je to běh na dlouhou trať,“ [rozhovor Pašmik]. Pokud se takoví aktéři podle Pašmika objeví, měli by zejména probudit reflexi současného stavu neudržitelnosti univerzity a distance od tohoto nevyhovujícího stavu, což ovšem vyžaduje, aby aktéři byli již v oblasti kompetentní. Dále by měli podnítit diskusi o dobrovolných celouniverzitních pravidlech, které by odrážely odpovědnou roli univerzity ve vztahu k udržitelnosti včetně klimatické krize. Za nezbytné považuje také dosáhnout schválení pravidel pro udržitelnou univerzitu akademickým senátem. Na

základě těchto již schválených pravidel potom dostat téma udržitelnosti do klíčových aktivit univerzity: výuky, výzkumu, provozu a spolupráce s komunitami. To předpokládá také zřízení pozice manažera/ky udržitelnosti v rámci univerzity.

13. Závěr

V předkládané diplomové práci jsem se zabývala procesem etablování agendy udržitelnosti v institucionálním kontextu Univerzity Karlovy. Jako rámec svého kvalitativního výzkumu jsem určila studentskou okupační stávku, kterou inicioval kolektiv Univerzity za klima v roce 2019, a sledovala jsem vývoj témat, která iniciativa prosazovala v univerzitní struktuře. Za cíle svého výzkumu jsem si určila rekonstruovat události kolem studentské okupační stávky a analyzovat aktéry, kteří se do procesu i následných vyjednávání zapojovali. Práci jsem zasadila do konceptu postnormální vědy, jejíž přístup reflektuje vstup vědy do komplexní problematiky zahrnující sociální otázky [Funtowicz, Ravetz 2002]. Má pozice ve výzkumu byla angažovaná, považuji se za součást kolektivu Univerzity za klima a u událostí, které rekonstruuji, jsem byla do velké míry přítomná.

K jasnější definici cílů předkládané práce jsem formulovala následující výzkumné otázky:

1. Jací jsou aktéři zabývající se otázkami klimatické krize v institucionálním kontextu Univerzity Karlovy od ukončení okupační stávky v listopadu 2019?
2. Jakou roli hrála studentská stávka za klima v procesu etablování této agendy na Univerzitě Karlově?
3. Jaké jsou vztahy mezi jednotlivými aktéry na univerzitě?
4. Jak probíhá proces vyjednávání udržitelnosti univerzity?

Škála aktérů, kteří se otázkami klimatické krize na UK zabývají, je poměrně široká, stejně široké je spektrum jejich přístupů. Důležitá je ovšem moc, možnosti a schopnosti, které mají jednotliví aktéři při prosazování těchto přístupů. Jedním z aktérů je iniciativa Univerzity za klima, která byla rovněž iniciátorem stávky. Hnutí otázku klimatické krize na akademické půdě zpolitizovalo a přinutilo tak různorodé aktéry, aby se k němu vztáhli. Cílem iniciativy bylo rovněž upozornit na legitimitu této formy protestu. V reakci na protestní okupaci UzK vznikla Studentská opoziční platforma, jejímž cílem bylo poukázat na diverzitu názorů a přístupů mezi studenty. Stávka byla ukončena po tom, co protestující předali své požadavky Akademickému senátu UK, který ubezpečil studenty o tom, že bere cíle stávky vážně a bude proaktivní v jejich naplňování. Institucionální orgány uznaly formu protestu za legitimní na rovině deklarativní, v praxi se to však neprokázalo a jednání se přesunula do roviny pracovních komisí a formálních struktur akademického senátu.

Vstupní branou do institucionálního vyjednávání bylo zasedání Sociální komise akademického senátu, které následovalo po stávce a zúčastnili se ho všichni klíčoví aktéři. Kromě protestujících studentů se na jednání dostavil i předseda akademického senátu, zástupci Studentské opoziční platformy i členové akademické obce, kteří mají v této problematice odbornost. Na této komisi přítomní schválili požadavek na formulaci dalšího postupu univerzity v souvislosti s cíli okupační stávky. Na vyjednávání byla přítomna i zaměstnankyně Centra pro otázky životního prostředí při UK doktorka Dlouhá, která svolala pracovní skupinu „Udržitelná UK“. Jednalo se o snahu z řad akademiků (reprezentovanou zejména Janou a Jiřím Dlouhými) o celouniverzitní mapování a pokus o síťování angažovaných jedinců na základě podchycení jejich individuálního zájmu. Pracovní skupina využila akceleračního momentu stávky a její cíl byl navrhnout univerzitě postupy směrem k udržitelnosti. Individuální činnost manželů Dlouhých se do jisté míry překrývá s aktivitou Centra pro otázky životního prostředí, které bylo od počátku v mnoha ohledech iniciátorem a konzultantem v celém procesu. Pro

výzkumné pracoviště tohoto typu představovala tehdejší atmosféra na univerzitě velkou příležitost, jak se stát lídrem tohoto procesu a upevnit tak svou pozici v univerzitní struktuře. Vedení UK pověřilo v mezidobí členku kolegia rektora vypracováním udržitelné strategie a jasně deklarovalo nutnost téma depolitizovat. První kroky univerzity měly veskrze deklarativní charakter a fakt, že byla agendou pověřena jedna osoba se specializací oborově nepříslušící tématu, svědčí o nekonceptním přístupu univerzity. Posledním aktérem, kterému se v práci věnuji, je dosud neukotvená Česká asociace pro udržitelné univerzity, jejímž iniciátorem je vedoucí Centra managementu udržitelnosti na Vysoké škole ekonomické (VŠE).

Rolí Okupační stávky za klima byla především politizace otázek ekologické krize na půdě univerzity. Svým radikálním protestním jednáním aktivizovalo různé univerzitní aktéry, kteří byli nuceni na problém reagovat. Vlivem stávky, která otevřela pole působnosti dalším aktérům, došlo zejména k síťování a počátkům budování koncepční strategie. V rovině následných jednání je jasně ukazuje, že strategie hnutí měla akcelerační efekt.

Jako problematickou s odstupem vnímám snahu definovat vztahy mezi jednotlivými aktéry v prostředí univerzity. V průběhu výzkumu vyšlo najevo, že spíše než na celých univerzitních orgánech a organizacích, proces vyjednávání stojí a padá s konkrétními osobami. Je tomu tak v případě Centra pro otázky životního prostředí, ale také v kolektivu Univerzity za klima, ve kterém procesní vyjednávání napříč senáty a komisemi převzala trojice studentů. Částečně to bylo způsobeno frustrací kolektivu z vývoje událostí po stávce, faktem zůstává, že vstupovat do tohoto typu jednání jako kolektivní aktér, je takřka nemožné. Důvodem výrazné zátěže jednotlivců, kteří se téma snaží dlouhodobě prosazovat, může být absence řízení ze strany vedení instituce, v jejímž důsledku jednotlivci působí jako servisní organizace, a to mnohdy na úkor svého volného času.

Chronologicky proces vyjednávání shrnuji stručně výše, prolínaly se jím však ideové proudy, které je na místě přiblížit.

Úvodní jednání budila mnohdy dojem, že se studenti i akademičtí pracovníci snaží protlačit na univerzitní půdu své osobní hobby, které musí před ostatními neustále obhajovat. Frustrace velké části kolektivu ze zpomalení celého procesu, který nyní spočívá v drobnějších a mnohdy deklarativních krocích v rámci struktury, se projevila různě. Několik aktivních členů se například začalo plnohodnotně podílet na fungování pražské skupiny iniciativy *Limity jsme my*, což vysvětlují tak, že změny, ke kterým potřebujeme přistoupit, jsou mnohem rozsáhlejšího charakteru a je třeba jich dosáhnout mnohem rychleji.

Snahy o depolitizaci problému a delegitimizace jeho radikálních aktérů jsou zřetelné v celém průběhu. Delegitimizace v praxi často vychází z apriorně „apolitických“ pozic, které jsou ve svém důsledku rovněž politické, jen jsou v duchu hegemonních principů ustavovány jako normalita. Získaná data svědčí rovněž o tom, že institucionální prostředí založené na kolektivních orgánech je uzpůsobeno pouze určitému druhu jednání, kterým je institucionalizované formální vyjednávání v příslušných orgánech. Dochází ke zpochybňování jiných taktik jednání, přestože mají rovněž svou legitimitu. Univerzita je striktně hierarchická instituce a je patrné, že proces tvorby a jednání grassrootového hnutí uvnitř instituce vykazuje podobné znaky, jako jednání těchto hnutí s jinými státními institucemi a politickými aktéry.

Jedním z mých původních záměrů, který je zanesen v projektu diplomové práce, bylo rozšířit symbolickou typologii Kellera a Tvrdého, kteří přirovnávají v knize *Vzdělanostní společnost fáze vývoje terciárního vzdělávání dle proměn jeho funkcí k chrámu, výtahu a pojišťovně*. S ohledem na to, že práce díky spoluautorství Tvrdého, který se specializuje na analýzu dat, není čistě teoretická a kvalitativní. Autoři provedli kvantitativní výzkum, kterého se účastnilo 3000 respondentů, a následovaly po něm skupinové diskuse, které měly dopomoci data co možná nejpřesněji interpretovat [Keller, Tvrdý 2008]. S ohledem na povahu tvořených dat i jejich rozsah jsem nakonec nepovažovala za vhodné na základě kvalitativních dat získaných během výzkumu diplomové

práce odvozovat rozšiřující nekvantifikovaný koncept. Symbolika autorů ve mně ale v průběhu výzkumu rezonovala, zejména v souvislosti s citátem historika Fialy v úvodu práce, o tom, že za největší prohřešek 20. století lze považovat zřeknutí se odpovědnosti za současný svět a mylný předpoklad, že pouhé hromadění dat v rámci vědeckého zkoumání nám přinese něco jiného než pouhé hromady dat [Fiala 1993]. Mé myšlenky se ubíraly směrem od obecné úlohy vzdělávání v průběhu času, jak se symbolice věnují autoři, k tomu, jaké jsou současné strategie v nakládání s věděním, které univerzita produkuje. Do obrysů symbolů, o kterých autoři píší, se mi vlévaly odlišné obsahy. Vnímala jsem určitý typ vědeckých poznatků či vědních oborů jako nedotknutelný *chrám*, jehož míšení s každodenností společnosti je pro jejich tvůrce nepředstavitelné či problematické. Souvislost s posvátností chrámu mě napadala i při přemýšlení o kritice povahy protestů a strategií, které Univerzity za klima na akademickou půdu vnesly a očima některých „pošpinili její dobré jméno“. Symbol *pojišťovny* se mi vyjevoval zejména v diskuzích o depolitizaci environmentální tematiky. Trvání na tom, aby akademickou půdu neinfikovaly nevědecké či neobjektivní pravdy, a strach z toho, aby nedocházelo k politizaci určitých témat, pojišťuje zaběhlé postupy institucí. Jistí také to, aby nedocházelo k radikálním změnám, a je tak věrna svému heslu „Evolučně, ne revolučně“. Symbol *výtahu* mě provázel při rozpravách s mými informátory o tom, co by si od sebe a svých univerzit přáli s ohledem na zhoršující se stav klimatické krize. Pod *výtahem* jsem si představovala zvýšenou schopnost univerzit vytahovat ze své akademické půdy relevantní vědění, které může prorůstat společností a přinášet sebevědomá řešení palčivých problémů současnosti.

14. Literatura

BAUMAN, Z. 2005. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-1195-X.

BECK, U. 2011. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství Post. ISBN 978-80-7419-047-6.

BECK, U., E. BECK-GERNSHEI. 2001. *Individualization*. London: SAGE. ISBN 978-0761961123.

BLACK, J. 2003. *Evropa osmnáctého století*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-376-0.

BOLLINGER, L. C. 2021. *Fourth Purpose Task Force Report and Recommendations* [online]. [cit. 2021-10-21]. Dostupné z:<https://president.columbia.edu/news/fourth-purpose-task-force-report-and-recommendations>.

BOOKCHIN, M. 1982. *The Ecology Of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. Palo Alto, California: Cheshire Books. ISBN 978-0917352102.

CARLSEN, J. 2005. *When regional development becomes an institutional responsibility for universities: The need for a discussion about knowledge construction in relation to universities' third role*. AI Soc.. 19. 500-510. 10.1007/s00146-005-0330-9.

CARRINGTON, D. 2019. *Why the Guardian is changing the language it uses about the environment*. The Guardian [online]. [cit. 2021-09-21]. Dostupné z:<https://www.theguardian.com/environment/2019/may/17/why-the-guardian-is-changing-the-language-it-uses-about-the-environment>.

CARSON, R. 1965. *Silent spring*. London: Penguin Books in association with Hamish Hamilton. ISBN 978-0-141-18494-4.

CÍSAŘ, O. 2004. *Transnacionální politické sítě: Jak mezinárodní instituce ovlivňují činnost nevládních organizací*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 80-210-3591-9.

CÍSAŘ, O., J. NAVRÁTIL, K. VRÁBLÍKOVÁ. 2011. *Staří, noví, radikální: politický aktivismus v České republice očima teorie sociálních hnutí*. Sociologický časopis 47 (1): 137-167. ISSN 0038-0288.

CRESWELL, John W., J. David CRESWELL. 2018. *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE Publications. ISBN 978-1-5063-8676-8.

CROSSLEY, N. 2003. *From Reproduction to Transformation: Social Movement Fields and the Radical Habitus*. *Theory Culture & Society* [online]. [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: [doi:10.1177/0263276403206003](https://doi.org/10.1177/0263276403206003).

CROSSLEY, N. 2002. *Making Sense of Social Movements*. Maidenhead, Berkshire, United Kingdom: Open University Press. ISBN 0335206026.

D'ALISA, G., F. DEMARIA, G. KALLIS. 2014. *Degrowth: A Vocabulary for a New Era*. Routledge. ISBN 1138000760.

DE MOORE, J., K. UBA, M. WAHLSTRÖM. 2021. *New kids on the block: taking stock of the recent cycle of climate activism*. *Social Movement Studies* [online]. 20(5), 619-625. [cit. 2021-12-6]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14742837.2020.1836617>.

DE RIDDER-SYMOENS, H. 2013. *A History of the University in Europe*. Cambridge University Press. ISBN 9780511599507.

DELLA PORTA D., M. DIANI. 2006. *Social movements: an introduction*. Blackwell Publishing. ISBN 10: 1-4051-0282-9.

DISMAN, M. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0139-7.

DOHERTY, B. 2002. *Ideas and Actions in the Green Movement*. London: Routledge. ISBN 0-203-99410-8.

- DUNLAP, R. E. 2013. *Climate Change Skepticism and Denial: An Introduction*. *American Behavioral Scientist* [online]. 57(6), 691–698. [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177%2F0002764213477097>.
- EPSTEIN, B. 1991. *Political Protest and Cultural Revolution: Nonviolent direct action in the 1970s and 1980s*. Berkeley: University of California Press. ISBN 9780585176499.
- FIALA, J. 1993. *Obnova ideje univerzity: soubor statí o významu a postavení univerzity v současném světě*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0887-1.
- FISHER, M. 2009. *Capitalist Realism: Is There no Alternative?* United Kingdom: Zero Books. ISBN 1846943175.
- FOREST, J. F., P. G. ALTBACH. 2006. *International Handbook of Higher Education*. Netherlands: Springer. ISBN 10-1-4020-4012-1.
- FOSTER, J. B., B. CLARK, R. YORK. 2010. *The ecological rift: capitalism's war on the earth*. New York: Monthly Review Press. ISBN 978-1-58367-218-1.
- FREEMAN, J. 1999. *Waves of Protest: Social Movements Since the Sixties: (People, Passions, & Power Series)*. Rowman & Littlefield Publishers. ISBN 0847687481.
- FUKUYAMA, F. 2002. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers. ISBN 80-86182-27-4.
- FUNTOWICZ, S.O., J. R. RAVETZ. 2002. *Post-Normal Science: Environmental Policy under Conditions of Complexity*. [online] [cit. 2021-10-25]. Dostupné z: <http://www.nusap.net>.
- GARDINER, S. M. in J. S. DRYZEK, R. B. NORGAARD, D. SCHLOSBER. 2011. *The Oxford Handbook of Climate Change and Society*. Oxford. ISBN 9780199566600.
- GIDDENS, A. 2010. *Důsledky modernity*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-035-3.

HARVEY, D. 2005. *A Brief History Of Neoliberalism*. New York: Oxford University Press. ISBN 19-928326-5.

HARWEY, F. 2021. *Give us action on climate not just words, say developing nations ahead of Cop26*. The Guardian [online][cit. 2021-09-21]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2021/oct/09/give-us-action-on-climate-not-just-words-say-developing-nations-ahead-of-cop26>.

HAY, P. 2002. *Main Currents in Western Environmental Thought*. Bloomington: Indiana University Press. ISBN 9780253215116.

HEBERLE, R. 1951. *Social Movements: An Introduction to Political Sociology*. New York: Irvington Publishers. ISBN 9780891974154.

KELLER, J. 2009. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-002-5.

KELLER, J., L. TVRDÝ. 2008. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-86429-78-6.

Klimatická změna: Czech Globe. *Průvodce změnou klimatu* [online]. Brno: Ústav výzkumu globální změny AV ČR, 2021 [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <https://www.klimatickazmena.cz/cs/vse-o-klimaticke-zmene/pruvodce-zmenou-klimatu/>.

KOHÁK, E. 2000. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-86-9.

KURTZ, L., A. KOMANDURI. 2008. *Encyclopedia of Violence, Peace and Conflict*. USA: University Fairfax. ISBN 9780123695031.

LARAÑA, E., H. JOHNSTON, J.R. GUSFIELD. 1995. *New Social Movements: From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press. ISBN 1-56639-187-3.

- LE BON, G. 2016. *Psychologie davu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1028-3.
- LEACH, D. K. 2016. *When Freedom is Not an Endless Meeting: A New Look at Efficiency in ConsensusBased Decision Making*. *The Sociological Quarterly* [online]. 57(1), 36-38 [cit. 2021-11-26]. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/tsq.12137>.
- LIBROVÁ, H. 1994. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica. ISBN 80-238-4210-2.
- LUHMANN, N. 1979. *Trust and Power*. John Wiley Publishers. ISBN 9780471997580.
- LUKOVICS, M., B. ZUTI. 2015. *New Functions of Universities in Century XXI Towards "Fourth Generation" Universities* [online]. 33-49 [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: <https://doi.org/10.14665/1614-4007-22-2-003>.
- MAECKELBERGH, M. 2011. *Doing is Believing: Prefiguration as Strategic Practice in the Alterglobalization Movement*. *Social Movement Studies* [online]. 10(1),1-20 [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14742837.2011.545223>.
- MCADAM, D., J. D. MCCARTHY, M. ZALD, N. MAYER. 1996. *Comparative perspectives on social movements: Political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*. New York: Cambridge University Press. ISBN 0-521-48516-9.
- MCCORMICK, J. 1989. *Reclaiming Paradise: The Global Environmental Movement*. United States of America: Indiana University Press. ISBN 0-253-34952-4.
- MELUCCI, A. 1985. *The Symbolic Challenge of Contemporary Movements*. *Social Research* [online]. *The New School*, 52(4). *Social Movements*, 789-816 [cit. 2021-10-31]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40970398>%20.

MELUCCI, A. 1999. *The new social movements: A theoretical approach*. Social Science Information. Sage Publications. (19), 199-226 [cit. 2021-10-31]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/02F053901848001900201>.

MERCHANT, C. 2005. *Radical Ecology: the search for a livable world*. New York: Routledge. ISBN 9780415935784.

MERCHANT, C. 2005. *Radical Ecology: The Search for a Livable World* (2nd ed.). Routledge. [online] [cit. 2021-11-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9780203084212>.

MISZTAL, B. A. 1996. *Trust in modern societies: the search for the bases of social order*. Cambridge, Massachussets: Blackwell Publishers. ISBN 0745616348.

MOLAS-GALLART, J. 2002. *Measuring Third Stream Activities: Final Report to the Russell Group of Universities* [online]. University of Sussex. [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/246796517_Measuring_Third_Stream_Activities.

MOLDAN, B. 2015. *Podmaněná planeta*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2999-5.

MOORE, J. W. 2015. *Capitalism in the web of life: ecology and the accumulation of capital*. London: Verso Press. ISBN: 9781781689028.

MOORE, S. 2017. *Taking Up Space: Anthropology and embodied protest*. Radical Anthropology [online]. [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20170420142216/http://radicalanthropologygroup.org/sites/default/files/journal/ra_journal_nov_2013_6-16.pdf.

MOULAERT, F., D. MACCALLUM, A. MEHMOOD, A. HAMDOUCH. 2013. *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, social learning and transdisciplinary research*. Cheltenham U.K. and Northampton, Massachusetts: Edward Elgar. ISBN 978-1-84980-998-6.

NOVOTNÁ, H., O. ŠPAČEK, M. ŠTOVÍČKOVÁ. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK. ISBN 978-80-7571-025-3.

NOVOTNÁ, J. 2015. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Vývoj vysokých škol*. [online]. [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/112519/I_PaedagogicaPsychologica_16-1981-1_7.pdf?sequence=1.

OVETZ, R. 1996. *Turning Resistance into Rebellion: Student Movements and the Entrepreneurialization of the Universities*. *Capital & Class* 20(1) 113–52 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/030981689605800106>.

PARKER, Ch., S. SCOTT, A. GEDDES. 2019. *Snowball Sampling*. Sage Research methods [online]. [cit. 2021-10-13]. Dostupné z: <https://www.doi.org/10.4135/9781526421036831710>.

PATEL, R., J. W. MOORE. 2020. *Dějiny světa na příkladu sedmi laciných věcí: Průvodce kapitalismem, přírodou a budoucností naší planety*. Praha: Neklid. ISBN 978-80-907562-7-4.

PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ, A. VODÁKOVÁ. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

RAEKSTAD, P. 2018. *Revolutionary practice and prefigurative politics: A clarification and defense*. *Constellations* [online]. 3(25), 359-372 [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12319>.

RANCIÈRE, J. 1999. *Disagreement: politics and philosophy*. Minneapolis: University of Minnesota Press. ISBN 0816628440 9780816628445 0816628459 9780816628452.

RAWLS, J. 1999. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 9780674000780.

REICHERT, S. 2019. *The Role of Universities in Regional Innovation Ecosystems* [online]. European University Association. Belgium. [cit. 2021-10-21]. Dostupné z:

<https://eua.eu/downloads/publications/eua%20innovation%20ecosystem%20report%202019-3-12.pdf>.

RYNDA, I. 2000. *Trvale udržitelný rozvoj*. Geografické rozhledy, roč. 10, č. 1, s. 10–11. ISSN 1210-3004.

RYNDA, I. 2019. *Politika a ekonomie udržitelného rozvoje*. [prezentace] Praha: Sociální a kulturní ekologie, FHS UK.

SCHELLNHUBER, H. J., P. J. CRUTZEN, W. C. CLARK. 2004. *Earth System Analysis for Sustainability*. Cambridge, Massachusetts London, U.K.: The MIT Press. ISBN 0-262-19513-5.

SCHLOSBERG, D., L. B. COLLINS. 2014. *From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice*. Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 5(3), 359-374. Social Learning and Transdisciplinary Research. Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1782545590.

STÖCKELOVÁ, T. 2008. *Akademický kapitalismus šlape na plyn* [online]. Praha: A2, 2008 [cit. 2021-10-10]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2008/23/akademicky-kapitalismus-slape-na-plyn>.

STÖCKELOVÁ, T. 2010. *Spočítej a panuj: De/politika kalkulace*. In: V. BĚLOHRADSKÝ, Václav et. al. *Kritika depolitizovaného rozumu: Úvahy (nejen) o nové normalizaci*. Všeň: Grimmus. ISBN 978-80-902831-6-9.

SWYNGEDOUW, E. 2009. *The Antinomies of the Postpolitical City: In Search of a Democratic Politics of Environmental Production*. International Journal of Urban and Regional Research [online]. 3(33), 601-620 [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2009.00859.x>.

SWYNGEDOUW, E. 2011. *Depoliticized Environments: The End of Nature, Climate Change and the Post-Political Condition*. Royal Institute of Philosophy Supplement [online]. Cambridge University Press. (69), 253-274 [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S1358246111000300>.

SWYNGEDOUW, E. 2013. *The Non-political Politics of Climate Change*. ACME: An International Journal for Critical Geographies [online]. 1(12), 1-8 [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/948/802>.

SWYNGEDOUW, E., R. KRUEGER, D. GIBBS. 2007. *The Sustainable Development Paradox: Urban Political Economy in the United States and Europe*. London: Guildford Press. ISBN 9781593854980.

TARROW, S. G. 2011. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. 3. UK: Cambridge University Press. ISBN 9780521155724.

TILLY, Charles. 2004. *Social Movements, 1768-2004*. Michigan University: Paradigm Publishers. ISBN 9781594510434.

TOURAINÉ, A. 1971. *The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*. New York: Random House. ISBN 9780704500877.

Univerzita Karlova. 2021. *Třetí role*. [online]. Praha. [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-10991.html>.

VALVERDE, M., K. M. CLARKE, E. DARIAN-SMITH, P. KOTISWARAN. 2021. *The Routledge handbook of law and society*. New York: Routledge. ISBN 9780367234249.

WAHLSTRÖM, M., M. WENNERHAG, Ch. ROOTES. 2013. *Framing "The Climate Issue": Patterns of Participation and Prognostic Frames among Climate Summit Protesters*. *Global Environmental Politics*, 13. 101-122 [cit. 21-12-01]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00200.

ZNEBEJÁNEK, F. 1997. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-31-1.

ŽIŽEK, S. 1999. *The Ticklish Subject: The Absent Centre of Political Ontology*. London: Verso. ISBN 1-85984-291-7.

ŽIŽEK, S. 2006. *Against the populist temptation*. Critical Inquiry [online]. The University of Chicago Press. 3(32), 551-574 [cit. 2021-09-06]. Dostupné z:<https://doi.org/10.1086/505378>.

15. Přílohy

15.1. Projekt

Fakulta humanitních studií UK
magisterský obor
sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. **Jméno studenta, tituly:** Bc. Michaela Babišová
2. **Osobní číslo (UKČO):** 10985553
3. **Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium):** 2012
4. **Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok):** 09/2016
5. **Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:** Fenomén nového sousedství, FHS UK, BSHV, Praha 2012
6. **Předběžný název DP (česky):** Univerzita za časů klimatické krize
7. **Předběžný název DP (anglicky):** University in the time of climate crisis
8. **Klíčová slova (česky):** klimatická krize, environmentální hnutí, přímá akce, univerzita, depolitizace, analýza aktérů
9. **Klíčová slova (anglicky):** climate crisis, environmental movement, direct action, university, depoliticization, actor analysis
10. **Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):**

Svět čelí klimatické krizi, jejíž dopady jsou dnes zcela zřetelné a všudypřítomné. Od dob průmyslové revoluce, která předznamenala počátek globální industriální epochy, antropogenní činnost intenzivně ovlivňuje zemský povrch a složení atmosféry. Globální změny klimatu způsobené v důsledku těchto činností dosahují bezprecedentní rychlosti a akcelerace. Je zjevné, že se nevyhneme rozsáhlým změnám ve fungování společnosti. Je na místě aktivně přehodnocovat a měnit chod a roli institucí, které musí na tuto krizi okamžitě reagovat.
11. **Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):**

Dnešní univerzita představuje ohromné byrokratické těleso a je stále z velké části organizována a spravována dle zakonzervovaných přístupů a procesů. Klimatická krize je pro společnost bezprecedentní a komplexní výzvou. V reakci na tuto výzvu by měla i univerzita, jako jedna z institucí, svou roli a fungování přehodnocovat a na současné dění vědomě reagovat. Jaká je v současnosti role univerzity ve veřejném prostoru? Jakou roli může hrát univerzita v cestě za udržitelnou budoucností a jaké procesy v současnosti na univerzitní půdě v tomto směru probíhají? Jak na situaci reagují studentská sociální hnutí?
12. **Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy):**

1 / 4

Univerzity ve světě začínají pomalu, ale jistě přijímat nezbytná opatření, spolupracovat s lokálními samosprávami, ustavovat interdisciplinární skupiny odborníků a obohacovat své vzdělávací programy jak o kurzy, tak i specializované obory, které si kladou za cíl popsat klimatickou krizi a přispět k jejímu zmírnění. Jak na současné dění reaguje Univerzita Karlova v Praze? Na jaře roku 2019 se zformovalo studentské hnutí s názvem Univerzity za klima. Skupiny studentů a studentek napříč univerzitami a obory uspořádaly v listopadu 2019 Okupační stávku za klima na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy následovanou několikadenní okupací budovy Rektorátu UK. V návaznosti na tyto události vešla existence mladé studentské iniciativy na univerzitní půdě do širšího povědomí. Jedním z cílů diplomové práce je popis nově zformovaného studentského hnutí a analýza témat, kterými se iniciativa ve svém působení zabývá. Jako další cíl si autorka určila zmapování, vytvoření a popsání sítě aktérů na univerzitní půdě na konkrétním případě Univerzity Karlovy v Praze. Výzkumné otázky autorka formuluje následovně:

1. Jaká jsou hlavní témata, kterými se studentské hnutí Univerzity za klima zabývá?
2. Jací jsou aktéři zabývající se otázkami klimatické krize v institucionálním kontextu Univerzity Karlovy?
3. Jaké jsou vztahy mezi jednotlivými aktéry na univerzitě?
4. Jak probíhá proces vyjednávání udržitelnosti univerzity?

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Autorka zvolila pro svou práci kvalitativní design. Výzkumník data vytváří v procesu výzkumu tým, že provádí pozorování, vede rozhovory, vybírá terén či vzorek, vybírá a analyzuje příslušné dokumenty atd. Stejně tak výzkumník data v procesu výzkumu vytváří tým, jak a na co se ptá (tj. jak má položenou výzkumnou otázku, z jakého teoretického zázemí vychází a jak jej v procesu výzkumu používá při samotné tvorbě dat, tj. na co zaměřuje pozornost, čeho si všímá, jaké konkrétní otázky aktérům klade). Výzkumník je tedy integrální součástí celého výzkumného procesu a měl by si toho být za všech okolností vědom. [Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019] Z kvalitativních metod bude autorka využívat jak nestandardizované, tak standardizované rozhovory s aktéry a participativní pozorování. Míra účastnění se dění ve zkoumaném terénu se samozřejmě může výrazně odlišovat. Adler a Adler (1994) rozlišují tři typy zapojení výzkumníka do dění v terénu. Roli pozorovatelky lze popsat termínem *participant pozorovatel*, který Disman vysvětluje jako situaci, kdy výzkumník plně participuje na životě skupiny, ale nezatajuje, že také dělá výzkum. [Disman, 2000] Míra účastnění se dění ve zkoumaném terénu se samozřejmě může výrazně odlišovat. Adler a Adler (1994) rozlišují tři typy zapojení výzkumníka do dění v terénu. [Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019]. Jednou z rolí, kterou výzkumník může při výzkumu zaujmout, je tzv. úplné členství, což znamená, že autorka se nejen podílí na zkoumaných aktivitách na poli terénu, přičemž se plně ztotožňuje s jeho hodnotami a normami. [Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019] Z tohoto důvodu je nutné, aby byl kladen významný důraz na reflexivitu celého procesu zkoumání. Výzkum bude prováděn také prostřednictvím obsahové analýzy, kterou Disman definuje jako objektivní, kvantitativní sdělení jakéhokoliv druhu. [Disman, 2000] Pro účely této práce se bude jednat zejména o Dlouhodobý záměr UK 2020-2025, Zákon o vysokých školách, Vnitřní předpisy UK, zápisy z jednání akademického senátu UK, předmětem analýzy budou také příspěvky na sociálních sítích či publicistické články související s těmito událostmi. Autorka bude při výzkumu pracovat s metodou Analýzy aktérů. Analýza aktérů mapuje určitý problém z pohledu zúčastněných aktérů, všímá si jejich zájmů, role, vzájemných vztahů, a vlivu na vývoj ve sledované oblasti. [Zahradník, M., Dlouhá, J. 2016] Jedná se tedy o metodu popisu sociálního prostředí z hlediska zúčastněných sociálních skupin.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Hlavním praktickým přínosem této diplomové práce bude vytvoření přehledné charakteristiky jednotlivých aktérů, včetně tzv. sítě aktérů, která znázorní konkrétní vztahy v celé síti. Tento krok dopomůže k objasnění procesů, které se v současnosti na UK odehrávají v souvislosti se snahami o její udržitelnější fungování.

15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká přidaná hodnota DP):

Rozšíření dosavadních znalostí v tomto případě představuje výsledek analýzy aktérů ve specifickém prostředí univerzity. Autorka dále popíše nově vzniklé studentské hnutí, vypracuje analýzu témat, kterými se zabývá, a zasadí jeho vznik a působení do kontextu současného proudu sociálního hnutí.

16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Teoretické zobecnění zkoumané problematiky v rámci této diplomové práce se v závěru odrazí na rozšíření konceptu vývoje role univerzity v knize *Vzdělanostní společnost: chrám, výtah, pojišťovna?...* (Keller, Tvrdý). Autorka se pokusí vytvořit stručný pokračující koncept, který shrne současnou roli univerzity a bude reflektovat její funkci a vztah ke společnosti a přístup k novodobé globální výzvě.

17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

Úvod

Teoretická část:

1. Klimatická krize
2. Sociální hnutí
  - Definice sociálních hnutí
  - Typy sociálních hnutí
  - Studentská hnutí a hnutí za klimatickou spravedlnost
3. Univerzita
  - Aktéři a jejich pravomoci
  - Strategické dokumenty a rozhodovací procesy
  - Role univerzity ve veřejném prostoru

Metodika:

1. Smíšený výzkum
2. Analýza aktérů
3. Reflexivita výzkumu

Výzkumná část:

1. Určení aktérů
2. Popis hnutí Univerzity za klima a jeho aktivit
3. Analýza témat, kterými se hnutí zabývá
3. Vypracování a charakteristika sítě aktérů na Univerzitě Karlově

Závěr:

1. Vyhodnocení a shrnutí získaných dat
2. Chrám- Výtah- Pojišťovna-? Čím je univerzita dnes tváří in tvář klimatickému kolapsu?

18. Předběžná bibliografie k tématu:

- DELLA PORTA, Donatella a Mario DIANI. *Social movements: an introduction*. Malden, Mass.: Blackwell, 1999. ISBN 0631192131.
- CARLSEN, James. When regional development becomes an institutional responsibility for universities: The need for a discussion about knowledge construction in relation to universities' third role. *AI & SOCIETY*. Springer-Verlag, 2005, 2005(19), 500-510. ISSN 0951-5666.
- DE RIDDER-SYMOENS, Hilde, ed. *A History of the University in Europe*. Cambridge University Press, 2013. ISBN 9780511599507.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 978-80-246-0139-7.
- Foundation for Sustainable Development. [online] Why grassroot development <http://www.fsdinternational.org/about/grassrootsdevelopment>.
- FRONDIZI, Rocco, Chiara FANTAUZZI, Nathalie COLASANTI a Gloria FIORANI. The Evaluation of Universities' Third Mission and Intellectual Capital: Theoretical Analysis and Application to Italy. *Sustainability* [online]. 2019, 11(12) [cit. 2020-02-08]. DOI: 10.3390/su11123455. ISSN 2071-1050. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/12/3455>
- GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

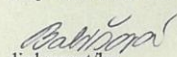
- HAMDOUCH, ed. *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar Publishing, 2014. ISBN 978-1782545590.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9
- KELLER, Jan a Lubor TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost? : chrám, výtah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-78-6.
- KRAJHANZL, Jan, Šárka ZAHRADNÍKOVÁ a Ondřej RUT. *Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí: jak komunikovat s veřejností o klimatických změnách? : jak podporovat chování šetrné k životnímu prostředí? : jak připravit účinnou kampaň?*. Praha: Zelený kruh, 2010. ISBN 9788087417003.
- LAREDO, Philippe. Revisiting the Third Mission of Universities: Toward a Renewed Categorization of University Activities? *Higher Education Policy* [online]. 2007, 20(4), 441-456 [cit. 2020-02-08]. DOI: 10.1057/palgrave.hep.8300169. ISSN 0952-8733. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1057/palgrave.hep.8300169>
- MILLSTONE, Erik a Patrick VAN ZWANENBERG. A crisis of trust: for science, scientists or for institutions? *Nature Medicine* [online]. 2000, 6(12), 1307-1308 [cit. 2020-02-08]. DOI: 10.1038/82102. ISSN 1078-8956. Dostupné z: http://www.nature.com/articles/nm1200_1307.
- MOULAERT, Frank, Diana MACCALLUM, Abid MEHMOOD a Abdelillah HAMDOUCH, ed. *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar Publishing, 2014. ISBN 978-1782545590.
- NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠŤOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.
- READINGS, Bill. *The University in ruins*. Cambridge, Mass, United States: Harvard University Press, 1997. ISBN 9780674929531.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x
- TRENCHER, G., M. YARIME, K. B. MCCORMICK, C. N. H. DOLL a S. B. KRAINES. Beyond the third mission: Exploring the emerging university function of co-creation for sustainability. *Science and Public Policy* [online]. 2014, 41(2), 151-179 [cit. 2020-02-08]. DOI: 10.1093/scipol/sct044. ISSN 0302-3427. Dostupné z: <https://academic.oup.com/spp/article-lookup/doi/10.1093/scipol/sct044>
- ZAHRADNÍK, M., & DLOUHÁ, J. (2016). Metodika analýzy aktérů. *Envigogika*, 11(1). <https://doi.org/10.14712/18023061.527>
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách
- ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-31-1.

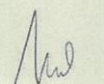
19. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

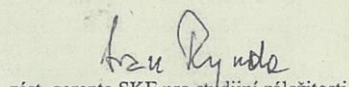
20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta):¹

Vzhledem k povaze studia na naší katedře je zřejmé, že klimatická krize a její studium je pro mě důležité téma. Složitost, rozsah problému a jeho důsledky jsou ochromující. Přetavit tuto paralýzu do aktivismu v hnutí za klimatickou spravedlnost začíná být pro mnoho lidí způsob, jak se s krizí do jisté míry vyrovnávat. Skrze několik zkušeností z aktivistického prostředí jsem měla možnost zprostředkovaně vhlédnout do podobných procesů na zahraničních univerzitách, což bylo pro mě přemýšlení nad rolí této instituce formativní. Nyní jsem součástí kolektivu Univerzity za klima.

Troja 28. dubna 2021

diplomant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

¹ nepovinné

15.2. Obrazové přílohy

UNIVERZITNÍ OKUPAČNÍ STÁVKA ZA KLIMA

OD 12.11. OD 10:00 NA NÁMĚSTÍ JANA PALACHA
POZDĚJI NA CHODBĚ FILOZOFICKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY
S SEBOU: TERMOŠKY, SPACAČKY, HUDEBNÍ NÁSTROJE, POLŠTAŘE

PROGRAM:	CHODBA 1. PATRO	CHODBA 2. PATRO
	11:00 PLE'NUM	← PLE'NUM
	11:30 BEDŘICH MOLDAN: EKOLOGICKÁ POLITIKA DNES A PŘED 30 LETY (NE)UDRŽITELNÝ RŮST	DANA KUČTOVÁ: ČESKO-RAKOUSKÁ SPOLUPRÁCE V ENVIRONMENTÁLNÍM AKTIVISMU PO ROCE 1989
	12:30 VÁCLAV JANOSČÍK: ÚSPĚCH, PENÍZE, APOKALYPSA FILOSOFIE PO EKOLOGII	TEREZA STÖCKELOVÁ, EVA RICHTER - DISKUZE ROLE SOCIÁLNÍCH VĚD V DOBĚ KLIMATICKÉ KRIZE
	<i>oběd</i>	<i>oběd</i>
	14:30 LUKAŠ LIKAVČAN: KOMPARATIVNÍ PLANETOLOGIE	ADAM BORZIC: ÚLOHA POEZIE A SPIRITUALITY V KONTEXTU KLIMATICKÉ KRIZE
	15:30 HANA NOVAKOVÁ: DOKUMENTÁRNÍ FILMY O PŘÍRODĚ V ČASE PARADIGMATICKÉHO ZLOMU	15:30-17:00 MODERUJE ONDŘEJ KNOPP
	16:30 PETR VIDOMVS: OTEPLÍ SE A BUDE LÍP: ZKUSĚNOSTI Z VÝZKUMU AKTIVNÍCH ČESKÝCH KUMASKERTINŮ	PLE'NUM: POŽADAVKY NA UNIVERZITĚ
ÚTERÝ	17:30 MATEJ ŠPURNÝ: EKOLOGIE ZA SOCIALISMU A KAPITALISMU	17:00 LIMITY JSME MY JEDEME NA ENDE GELÄNDE
	18:30 JOSEPH DODDS: PSYCHOANALYSIS AND ECOLOGY AT THE EDGE OF CHAOS	18:00 ARČNÍ TRÉNINK (NEVEN) NA ENDE GELÄNDE
	20:00 KONCERT	
	19-20:30 V AVULE, SPOLEČNĚ PRO ZMĚNU: SPOLUPRÁCE STUDENTSTVA A PRACUJÍCÍCH ROKU 1989 A DNES	
	9:30 PLE'NUM	← PLE'NUM
	10:30 ARNOŠT NOVAK: AUTONOMNÍ POLITIKA V ČASECH KLIMATICKÉHO KOLAPSU	VÁCLAVORCI '68 MĚSTSKÝ AKTIVISMUS V PRAZE A ÚZEMNÍ ROZVOJ A KLIMATICKÁ ZMĚNA
	11:30 MATYÁŠ KRÍŽKOVSKÝ & ONDŘEJ SLAČÁLEK: POLITIKA V POHYBU: JAK JEDNÁVI SOCIÁLNÍ HNUTÍ?	EVA HAUŠEROVÁ - PERMAKULTURA
	<i>oběd</i>	12:00 STUDENTSKÝ BLOK PROJEKTY V ZAHRA + AKTIVISMUS NICY
	<i>oběd</i>	<i>oběd</i>
STŘEDA	14:00 DEMONSTRACE: NECHCEME OTEPLOVÁNÍ ALE ANI ZIMU!	
	A DALŠÍ JEŠTĚ NENAPLANOVANÉ VĚCI A VEČER KONCERT	
	Sejdeme se na všechy z akademického i me akademického prosvědčí UNIVERZITY ZA KLIMA	

Obrázek 19 Program Stávky v budově Filozofické fakulty

„Prohlášení iniciativy Univerzity za klima k Okupační stávce za klima

Třicet let od sametové revoluce se opět nacházíme v situaci, kdy potřebujeme zásadní obrat ve směřování naší společnosti. V době postupující klimatické krize je třeba začít urychleně jednat a ne jen nečinně přihlížet postupujícímu hroucení ekosystémů, bez kterých není existence organizovaného lidského společenství možná. Klimatická změna není jenom pesimistický scénář budoucnosti, probíhá teď a její následky - sucho, ničivé povodně, extrémní výkyvy počasí - denně po celém světě pociťují miliony lidí. A nejvíce právě lidé ze zemí globálního Jihu, kteří ji zavinili nejméně.

Nyní se rozhoduje o tom, zda se podaří globální oteplení udržet pod hranicí 1,5 C, jejíž překročení by podle nejnovějších vědeckých poznatků mohlo znamenat nezvratné změny klimatu. Každá další setina stupně globálního oteplení s sebou přináší další porušování lidských práv. K odvrácení katastrofy potřebujeme sociálně spravedlivé systémové změny. Klimatická krize je řešitelná, ne však v systému, který stojí na představě nekonečného ekonomického růstu.

Stejně jako studenti v listopadu 1989 i my odmítáme beznaděj. A stejně jako oni považujeme i my dnes otázky zachování životního prostředí za zásadní. I když ani jim, ani nám současní politici nenaslouchají. Naši političtí představitelé odmítají dodržovat svoje sliby a emise skleníkových plynů tak dále rostou. Požadujeme, aby naše vláda přijala zodpovědnost a podnikla reálné kroky k zachování poměrně stabilního klimatu, které umožňuje existenci naší civilizace.

Považujeme také za nutné, aby univerzity nestály stranou a jen nepřihlížely, ale naopak převzaly aktivnější roli, usilovaly o to být mostem mezi vědeckým poznáním a celou společností, šly příkladem a měnily své fungování. Univerzity by měly přiznat problému klimatické změny prioritu vyhlášením stavu klimatické nouze. A také podle ní začali jednat.

Odvahy stávkujících studentů v listopadu 1989 si vážíme. Právě proto nám nestačí jenom vzpomínat. Vyzýváme všechny studenty a studentky, aby se k nám

připojili. 12. listopadu na přednášky nejdeme, protože se chceme učit. Chceme se učit převzít iniciativu. Chceme se učit odmítat bezmoc a pasivitu. Chceme se učit zpochybňovat způsob, jakým naše společnost funguje a rozhodnutí, která dělají naši političtí představitelé. (I díky statečnosti studentů a studentek před třiceti lety máme možnost vyjádřit svůj názor svobodně - pojďme ji využít v boji za budoucnost.)

Proto 12. listopadu zahájíme univerzitní okupační stávku. Místo abychom seděli v učebnách, povedeme na chodbách diskuze a workshopy, poslechneme si koncerty a budeme se organizovat na plénech. Přidej se k nám!“

- Kolektiv Univerzity za klima

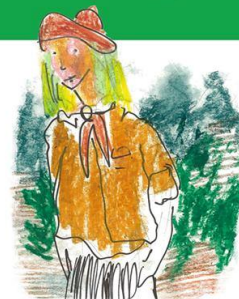
Obrázek 20 Prohlášení UzK k okupační stávce

FAQ UNIVERZITNÍ OKUPAČNÍ STÁVKA

Nezdá se vám, že odkaz 17. listopadu zneužíváte?

Ne. Stejně jako studenti v roce 1989, kteří si připomínali uzavření vysokých škol roku 1939 a památku Jana Opletala, i my cítíme potřebu naplňovat symbolická data novým významem a ne jen pietně vzpomínat. Ekologické protesty hrály navíc od začátku v událostech listopadu 1989 důležitou roli. I když je tak téma životního prostředí z oslav sametové revoluce dnes většinou vynecháno, k 17. listopadu patří.

Míří stávka proti vedení UK nebo fakulty?

Především chceme stávkou apelovat na naše politické představitele. Nic neříkající prohlášení a prázdné sliby nám nestačí. Chceme, aby vláda dodržovala mezinárodní závazky a prosazovala sociálně spravedlivé změny a opatření směřující k uhlíkové neutralitě. Chceme, aby zájmy hrstky nediktovaly budoucnost všech. Chceme konec doby uhlé. Využíváme k tomu prostor univerzity, kde máme jako studenti hlas. Od našich univerzit požadujeme, aby šly příkladem, měnily své fungování a vyhlásily stav klimatické nouze. Případá nám zásadní, aby univerzity byly v otázce klimatické krize aktivní. A protože i my jsme jejich součástí, přebíráme iniciativu.

Jak to bude vypadat?

Začínáme v 10.00 na Palachově náměstí, potom se přesuneme na Filozofickou fakultu. Místo abychom seděli v učebnách, povedeme na chodbách diskuze a workshopy, poslechneme si koncerty a budeme se organizovat na plénech. Dorazí nás podpořit i studenti z Brna a v Olomouci bude mezitím probíhat otevřené plénum, tak sleduj náš Facebook, ať ti nic neuteče.

Co to znamená „okupační“?

Vem si spacák.

K čemu otravovat profesory a zaměstnance, kteří jsou často na vaší straně?

Výuku aktivně narušovat nebudeme. Zaměstnance a vyučující zároveň zveme, aby se k nám přidali – a někteří už slíbili například přesunout výuku za námi.

OD 12/11

Můžu se zapojit?

Ano, je toho spousta s čím můžeš pomoci - možná to umíš s technikou, rád pomůžeš s přípravou jídla, fotíš nebo máš spoustu nápadů. Přijď na naši schůzku nebo nám napiš zprávu na fb. Pokud si chceš připravit přednášku, workshop nebo víš o něčem, co by mohlo ostatní na stávce bavit, dej nám vědět nebo se přímo na stávce připiš do programu. A nikdy se neztratí kytara a kus čokolády.

Obrázek 21 FAQ zveřejněné kolektivem UzK před stávkou

Proto požadujeme, aby Univerzita Karlova:

1) *Zdůrazňovala urgentnost klimatické krize směrem k veřejnosti a plnila svou „třetí roli“*

- Žádáme, aby se UK oficiálně zavázala respektovat závěry klimatického panelu IPCC, a dle možností je komunikovala studentům, širší veřejnosti a politikům.
- Na základě tohoto závazku žádáme, aby připravila celouniverzitní kurz, který by studenty v této tématice vzdělával a byl prostorem pro realizaci ekologických projektů s praktickým dopadem.

2) *Tlačila na politickou reprezentaci*

- Žádáme, aby v otázkách ekologie a klimatu poskytovala UK politické reprezentaci vědecky podloženou argumentaci a aktivně vstupovala do společenských a politických debat (například by mohla tláčit na větší zastoupení akademických odborníků v tzv. Uhelné komisi).
- Žádáme, aby UK navázalo spolupráci s Magistrátem hlavního města Prahy, respektive Komisí Rady hl. m. Prahy pro udržitelnou energii a klima, a začala jednat o konkrétních krocích, kterými se snahy města a úsilí univerzity (jako jednoho z velkých zaměstnavatelů a vlastníků budov na území města) mohou vzájemně podporovat.

3) *Zodpovědně se postavila ke klimatické krizi: vytyčila si kroky k dosažení uhlíkové neutrality na univerzitě a zavázala se k jejímu dosažení do roku 2022*

- Žádáme, aby na UK vznikl orgán s plnou podporou rektorátu, jehož zaměstnanci se budou na plný úvazek věnovat koncepci konkrétních opatření ve směru ekologicky udržitelnějšího provozu školy, vyjednávání s fakultami, školení zaměstnanců (viz b. 8), mapování užitečných zahraničních praxí aj. Tento orgán by měl na začátku svého působení vypracovat ekologický audit, který bude datově podloženou reflexí univerzitní správy a bude podkladem pro další kroky k udržitelnosti UK.
- Na základě těchto podkladů by měla být vypracována krátkodobá a dlouhodobá strategie k omezení celkové ekologické stopy provozu univerzity a dosažení uhlíkové neutrality. Problematika by se tedy mimo jiné měla určitě promítnout do Dlouhodobého – strategického záměru UK 2021-2025.

4) *Přešla na dodavatele obnovitelné energie a minimalizovala svou energetickou spotřebu*

- Žádáme, aby univerzita přešla na OZE,
https://cz.boell.org/sites/default/files/atlas_energie_2018_1.pdf
  - Žádáme, aby UK vypisovala všechna nová výběrová řízení podle kritérií EU pro zelené veřejné zakázky (GPP) a „Fair trade public procurement“ (FTPP).
  - Žádáme, aby UK apelovala na decentralizaci energetiky, ve smyslu zakládání družstev skrz které by měla být univerzita schopna alespoň částečně pokrývat svou spotřebu energie. viz např. str. 16-17 v odkazu výše, dále je nutná konzultace s odborníky.
  - Žádáme, aby UK cíleně snižovala spotřebu energie.
- 5) *Brala dopad na klima a životní prostředí jako zásadní kritérium při rozhodování o mobilitě (například dojíždění na univerzitu, zahraniční cesty, doprava materiálů atd.)*
- Žádáme, aby se UK zapojila do mezinárodních sítí akademických institucí, které o posílení udržitelnosti vlastního provozu usilují, například „Roundtable of Sustainable Academic Travel“. Tyto sítě jsou účasti institucí z naší části Evropy otevřené a je to dobrý krok pro prohlubování smysluplné internacionalizace univerzity.
  - Žádáme, aby UK při účasti svých zaměstnankyň a zaměstnanců, studentek a studentů na konferencích a dalších zahraničních cestách zvažovala možnost využití videohovorů namísto osobní účasti.
  - Programy jako je „Podpora internacionalizace na UK“ by měly dbát na to, aby podporovaly možnost studentů a studentek a akademických pracovníků a pracovníc používat méně uhlíkově zatěžující dopravu na mezinárodní akce (tj. respektovali jejich potřeby a poskytli jim finance na možné zvýšené výdaje). Viz např.
<https://www.epfl.ch/schools/sv/school-of-life-sciences/about-us/sustainability-initiative/travel-less-without-loss>.
- 6) *Brala dopad na klima a životní prostředí jako zásadní kritérium při rozdělování univerzitních financí*
- Žádáme, aby podobně jako existuje program „Podpora internacionalizace na UK“, existoval také program „Podpora ekologizace UK“, který by podporoval akademické projekty a jiná dílčí opatření zaměřená na zvýšení udržitelnosti s ohledem na specifické potřeby jednotlivých pracovišť.
  - Žádáme, aby univerzita zřídila fondy a začala budovat infrastrukturu, které podpoří pořádání akcí usilujících o uhlíkovou neutralitu (například na základě „CO2-Neutral label“) a celkové snížení ekologických nákladů. Viz např.

<https://www.epfl.ch/schools/sv/school-of-life-sciences/about-us/sustainability-initiative/how-to-organise-a-videoconference>.

- 7) *Okamžitě ukončila spolupráci a přestala přijímat finanční podporu od významných znečišťovatelů životního prostředí a těch, kteří přispívají k prohlubování sociálních nespravedlností*
- Žádáme, aby Hospodářská komise při zohledňování financování univerzity brala kromě jiného na zřetel také návrhy z bodu 4).
- 8) *Preferovala udržitelnost ve stravování a přestala nabízet potraviny extrémně zatěžující životní prostředí (například v menzách, automatech, školních bistroch, cateringu atd.)*
- Žádáme, aby stravovací zařízení v gesci univerzity začaly zohledňovat doporučení studie The EAT-Lancet Commission on Food, Planet, Health (<https://eatforum.org/eat-lancet-commission>), včetně např. školení kuchařek a kuchařů na přípravu plnohodnotných méně masitých a bezmasých jídel. Viz např.: <https://rostlinne.cz/wp-content/uploads/2019/04/Pr%C5%AFvodce%20pro%20restaurace.pdf>
  - Žádáme, aby stravovací zařízení v gesci univerzity monitorovaly svůj potravinový odpad a začaly podnikat kroky k jeho eliminaci. Viz např. <https://zachranjidlo.cz/redpot/>.
- 9) *Předcházela vzniku odpadu, redukovala ho a řídila se principy cirkulární ekonomiky*
- Žádáme, aby UK minimalizovala odpad a zasazovala se o aplikaci principu cirkulární ekonomiky tak, aby odpad ideálně nevznikal a byl navrácen zpátky do oběhu. Viz např. https://incien.org/wp-content/uploads/2019/04/Odpad-zdrojem_publicace.pdf.
  - Žádáme, aby UK a její koleje a menzy přestaly využívat jednorázové obaly a nahradily je udržitelnějšími alternativami – například zavedením projektu Otoč kelímek (<https://otockelimek.cz/>) a Rekrabička (<https://www.rekrabicka.cz/>). I zde je možná spolupráce s Magistrátem hl. města Prahy, který už změny v tomto směru zavádí.
  - Žádáme, aby UK zodpovědně třídila veškerý odpad produkovaný na půdě univerzity, postarala se o jeho skutečnou recyklaci a rozšířila spektrum košů na jednotlivé kategorie tříděného odpadu: bioodpad, kovové nádoby, nápojové kartony a drobný elektroodpad.
  - Žádáme, aby UK preferovala ekologičtější možnosti tisku (recyklovaný papír, ekologické barvy) a digitalizaci, kterou přispěje k minimalizaci spotřeby papíru.

10) *O těchto bodech aktivně informovala a jednala transparentně při jejich řešení a financování*

- Jako jeden z nástrojů transparentnosti proto požadujeme vznik orgánu z bodu 3), který by měl změny vždy komunikovat se zaměstnanci a studenty fakulty, a následně o nich informovat i veřejně.
- Žádáme, aby UK podpořila činnost „ekospolků“ (eko buněk na jednotlivých fakultách, atd.) a spolu s nimi na uvedených požadavcích pracovala.
- Žádáme, aby na těchto požadavcích UK navázala spolupráci s dalšími univerzitami a společně s nimi se zasadila o přechod univerzit v České republice na ekologicky fungující instituce.

Rádi pomůžeme, ale nejsme tu od toho, abychom vypracovali dokonalý plán na minimalizaci ekologické stopy celé univerzity. Proto požadujeme, aby byla univerzita v těchto požadavcích proaktivní a o vývoji a plánech průběžně informovala akademickou obec.

Jsme rádi, že je UK nakloněna spolupráci.

Obrázek 22 Požadavky kolektivu Univerzity za klima směrem UK

15.3. Seznam obrázků

Obrázek 1 Koncentrace oxidu uhličitého	15
Obrázek 2 Vývoj teorie sociálních hnutí.....	30
Obrázek 3 Proměna role univerzity.....	53
Obrázek 4 Organizační struktura UK	54
Obrázek 5 Postup analýzy aktérů	62
Obrázek 6 Stávka za klima FFF.....	69
Obrázek 7 Projevy na Univerzitním bloku.....	72
Obrázek 8 Mobilizační plakát UzK	73
Obrázek 9 Transparent z Okupační stávky v budově FF UK	79
Obrázek 10 FAQ 17. listopad.....	82
Obrázek 11 Přednáška socioložek Richter a Stöckelové	83
Obrázek 12 Studentské plénum	85
Obrázek 13 Vyjádření děkana FF	88
Obrázek 14 Prohlášení k demonstraci za odstoupení rektora Zimy	89
Obrázek 15 Předsednictvo AS UK při vyjednávání	96
Obrázek 16 Požadavky Studentské opoziční platformy.....	102
Obrázek 17 Návrh usnesení pro AS UK – pracovní skupina	111
Obrázek 18 Petice UzK.....	120
Obrázek 19 Program Stávky v budově Filozofické fakulty	141
Obrázek 20 Prohlášení UzK k okupační stávce	143
Obrázek 21 FAQ zveřejněné kolektivem UzK před stávkou	144
Obrázek 22 Požadavky kolektivu Univerzity za klima směrem UK....	148

15.4. Tabulka rozhovorů

Informátor/ka	Příslušnost	Délka rozhovoru
Anonymně	Student MUNI, <u>UzK</u> - Brno	40 min
Marek Jandák	Doktorand FF UK, <u>UzK</u> -Praha	2h 30min
Kristina Hamplová	Studentka FF UK, <u>UzK</u> , <u>Ljm</u> -Praha	1h 5min
Anonymně	Člen kolektivu <u>UzK</u> -Praha	1h 15min
Martin Bernátek	Vyučující UPOL, <u>UzK</u> -Olomouc	1h 10min
Patrik Novotný	Student MFF UK, SOP	2h 45min
Jana Dlouhá	COŽP	1h 20 min
Anna Shavit	Členka kolegia rektora Zimy	30 min
Jaroslav Pašmík	Asociace pro udržitelné univerzity	20 min
Anonymně- neformálně	Senátor AS UK	30 min